

T.C.

MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI

ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI

**ARKAİK VE KLASİK DÖNEMDE PHRYG, LYDİA VE PERS AHŞAP GÜNLÜK
KULLANIM EŞYALARI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÇİÇEK ATAY

DOÇ. DR. KAAN İREN

AĞUSTOS 2012

MUĞLA

T.C.

MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI

ARKAİK VE KLASİK DÖNEMDE PHRYG, LYDİA VE PERS AHŞAP GÜNLÜK
KULLANIM EŞYALARI

ÇİÇEK ATAY

Sosyal Bilimleri Enstitüsünde

“Yüksek Lisans”

Diploması Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 10.09.2012

Tezin Sözlü Savunma Tarihi : 22.08.2012

Tez Danışmanı : Doç. Dr. Kaan İREN

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Adnan DİLER

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Ali KASAL

Enstitü Müdürü : Prof. Dr. Namık Kemal ÖZTÜRK

AĞUSTOS 2012

MUĞLA

TUTANAK

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün 31.05/2017 tarih ve 554/5. sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 24.2 maddesine göre, Arkeoloji Anabilim Dalı Yüksek lisans öğrencisi Çiğdem ATAY'ın "Arkaik ve Klasik Dönemde Phryg, Lydia ve Pers Ahşap Günlük Kullanım Eşyaları" adlı tezini incelemiş ve aday 22.06/2017 tarihinde saat 10:00'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra 60 dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin Basarıyla olduğuna Oybirliği ile karar verildi.

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Kaan İREN

Üye
Prof. Dr. Adnan DİLER

Üye
Doç. Dr. Ali KASAL

YEMİN

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Arkaik ve Klasik Dönemde Phryg, Lydia ve Pers Ahşap Günlük Kullanım Eşyaları” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

10.../09/2012

ADI SOYADI

İMZASI

GİGEZ ATAM

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ
TEZ VERİ GİRİŞ FORMU

YAZARIN

MERKEZİMİZCE DOLDURULACAKTIR.

Soyadı : Atay

Adı : Çiçek

Kayıt No: 442313

TEZİN ADI

Türkçe : Arkaik ve Klasik Dönemde Phryg, Lydia ve Pers Ahşap Günlük Kullanım Eşyaları

Y. Dil : The Phrygian, Lydian and Persian Daily Use Wooden Artefacts in the Archaic and Classical Periods

TEZİN TÜRÜ: Yüksek Lisans

Doktora

Sanatta Yeterlilik

0

0

0

TEZİN KABUL EDİLDİĞİ

Üniversite : Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

Fakülte :

Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü

Diğer Kuruluşlar :

Tarih : 22.08.2012

TEZ YAYINLANMIŞSA

Yayınlayan :

Basım Yeri :

Basım Tarihi :

ISBN :

TEZ YÖNETİCİSİNİN

Soyadı, Adı : Kaan İREN

Ünvanı : Doç. Dr.

TEZİN KONUSU (KONULARI) :

1. Arkaik ve Klasik Dönem
2. Ahşap Günlük Kullanım Eşyaları
3. Phryg, Lydia ve Pers

TÜRKÇE ANAHTAR KELİMELER :

1. Ahşap
2. Eşya
3. Phryg
4. Lydia
5. Pers

Başka vereceğiniz anahtar kelimeler varsa lütfen yazınız.

İNGİLİZCE ANAHTAR KELİMELER: Konunuzla ilgili yabancı indeks, abstract ve thesaurus'u kullanınız.

1. Wood
2. Artifact
3. Phrygian
4. Lydian
5. Persian

Başka vereceğiniz anahtar kelimeler varsa lütfen yazınız.

1- Tezimden fotokopi yapılmasına izin vermiyorum	☒
2- Tezimden dipnot gösterilmek şartıyla bir bölümünün fotokopisi alınabilir	☐
3- Kaynak gösterilmek şartıyla tezinin tamamının fotokopisi alınabilir	☒

Yazarın imzası :

Tarih : 10. / 09 / 2012

ÖNSÖZ

Eski Çağ insanının kişiliği ve yaşayışı günlük olarak kullandığı eşyalarda saklıdır. Bu anlayışın tez konum olarak günlük eşyaları, hatta biraz “ihmal edilmiş” bir malzeme olarak da ahşap üzerine çalışmayı seçmemde etkisi olmuştur. Bu konudaki çok önemli bir diğer etken tez danışmanım olan hocam Doç. Dr. Kaan İREN’in hoşgörülü yönlendirmesi olmuştur. Çalışmamın her aşamasında ilgi, sabır ve emeğini esirgemeyen hocama içten teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca değerli bilgileri ile destek olan hocalarım Prof. Dr. Adnan DİLER ile Yrd. Doç. Dr. Handan YILDIZHAN’a da ayrıca teşekkür ederim.

En zor anlarımda yanımda olan, bıkmadan sıkılmadan yardımlarını ve değerli görüşlerini benden esirgemeyen görev arkadaşlarım Arş. Gör. Taylan DOĞAN, Arş. Gör. Gözde ADIGÜZEL ve Arş. Gör. Asil YAMAN’a; kütüphane çalışmalarım sırasında bana kucak açan Alman Arkeoloji Enstitüsü çalışanlarına teşekkür borçluyum.

Son olarak doğduğum günden bu yana maddi ve manevi destekleri ile bana daima güç veren aileme; iyi ve kötü günlerimde beni asla yalnız bırakmayan dostlarıma sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Çiçek ATAY

Muğla 2012

KAYNAKÇA

- Andrianou, D. «Chairs, Beds and Tables: Evidence for Furnished Interiors in Hellenistic Greece.» *Hesperia* 75 (2006): 219-266.
- . "Late Hellenistic Furniture and Furnishings in the Epigraphical Record." *Hesperia* 75 (2006): 561-584.
- . *The Furniture and Furnishings of Ancient Greek Houses and Tombs*. Cambridge, 2009.
- Baker, H.S. *Furniture in the Ancient World*. Londra, 1966.
- Barnett, R.D. «The Excavations of the British Museum at Toprakkale.» *Iraq* 12 (1950).
- Baughan, E.P. *Anatolian Funerary Klinai: Tradition and Identity*. Berkeley: University of California Berkeley, Classical Archaeology Department, 2004.
- Bernard, P. «Siegés et Lits en Ivoire d'Epoque Hellenistique en Asie Centrale.» *Syria* 47 (1970): 327-343.
- Boardman, J. «Symposion Furniture.» *Symptotica. A Symposium on the Greek Symposion, Oxford 4-8 Septembre 1984, Oxford*. Oxford: Oxford University Press, 1990. 122-131.
- Brümmer, E. «Griechische Truhenbehalter.» *Jahrbuch des deutschen Archaologischen Instituts* 100 (1985): 1-168.
- Butler, H.C. *Sardis: the Excavations, Part:1: 1910-1914*. Amsterdam, 1969.
- Cahill, N. *Household and City Organisation at Olynthus*. Yale, 2002.
- Coenaerts, J. «The Ram Throne: A True type of Cypriote Furniture ?» *Report of the Department of Antiquities içinde, yazan M. Samaes, 239-258*. Nicosia: Government Printing Office, 2006.
- Coles, J.M. «Ancient Woodworking Techniques.» *The Implications for Archaeology, Woodworkings Before A.D. 1500. Paper presented to a symposium at Greenwich in Septembre 1980, Oxford*. Oxford, 1982. 1-6.

- Davesne, A. «Les Reliefs Perses.» *Gülner. Cilt I, Le Site de Meydancikkale: Recherches entreprises sous la direction Emmanuel Laroche (1971-1981)* içinde, yazar A. Davesne ve F. L. Traunecker, 293-306. Paris, 1998.
- Delemen, İ. *Tekirdağ Naip Tümülüsü*. İstanbul, 2004.
- Dentzer, J.M. «Reliefs au Banquet de l'Asie Mineure du Ve siècle av. J.C.» *Revue Archéologique* , 1969: 195-224.
- Dinç, R. *Lidya Tümülüsleri, Doktora tezi*. İzmir: Ege Üniversitesi, 1993.
- Farkas, A. *Achaemenid Sculpture* . İstanbul: Uitgaven van het Nederlands Historisch-Archaeologisch Instituut te Istanbul, 1976.
- Faust, S. *Die Klinen. Cilt 1, Das Wrack: Der Antike Schiffsfund von Mahdia* içinde, yazar G. Hellenkemper Salies, 573-606. Cologne, 1994.
- . *Fulcra, Figürlicher und Ornamentaler Schmuck an Antiken Betten*. Mainz, 1989.
- Feduchi, L. *A History of World Furniture*. Barselona, 1977.
- Filow, B.D. *Die Grabhügelnekropole bei Duvanlij in Südbulgarien*. Sofya, 1934.
- Gill, D. *Greek Cult Tables, Doktora tezi*. New York-Londra: Harvard University, 1991.
- Girginer, K.S. *MÖ I. Binin İlk Yarısında Anadolu Tasvir Sanatında Mobilyalar, Doktora tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi, 1996.
- Hanfmann, G.M.A. *Sardis from Prehistoric to Roman Times: Results of the Archaeological Exploration of Sardis 1958-1975*. Cambridge, 1983.
- Hanfmann, G.M.A. «The Ninth Campaign at Sardis.» *Bulletin of the American Schools of Oriental Research* 186 (1967): 17-52.
- Herodotos. *Herodot Tarihi*. Çeviren M. Ökmen. İstanbul, 1973.
- Hoepfner, W. *On Greek Libraries and Bookcases*. Berlin-New York, 1996.
- Homeros. *İlyada*. Çeviren A. Kadir ve A. Erhat. İstanbul, 2012.
- Işık, C. «Tische und Tischdarstellungen in der urartäischen Kunst.» *Belleten* 50 (1986): 413-445.

- Jamzadeh, P. "The Achaemenid Throne-Leg Design." *Iranica Antiqua* 31, 1996: 101-146.
- Kohler, E. L. *The Lesser Phrygian Tumuli, Part I: the Inhumations, the Gordion Excavations (1950-1973) Final Reports*. Düzenleyen G. K. Sams. Cilt II. Philadelphia, 1995.
- Körte, G., ve A. Körte. *Gordion: Ergebnisse der Ausgrabung im Jahre 1900*. Berlin, 1904.
- Ksenophon. *Anabasis*. Çeviren T. Gökçöl. İstanbul, 1998.
- . *Kyros'un Eğitimi (Kyrou paideia)*. Çeviren F. Akderin. İstanbul, 2007.
- . *Yunan Tarihi*. Çeviren S. Sinanoğlu. Ankara, 1999.
- Kyrieleis, H. «Archaische Holzfunde aus Samos.» *Mitteilungen des Deutschen Archäologischen Instituts. Athenische Abteilung* 95 (1980): 87-147.
- Kyrieleis, H. «Neue Holzfunde aus dem Heraion von Samos.» *Annuario della Scuola Archeologica di Atene e delle Missioni Italiane in Oriente* 61 (1983): 295-302.
- . *Throne und Klinen: Studien zur Formgeschichte Altorientalischer und Griechischer Sitz und Liegemöbel Vorhellenistischer Zeit, Doktora tezi*. Marburg: Philipps-Universität, 1969.
- Liebowitz, H. A. «Furniture and Furnishings: an Overview.» *the Oxford Encyclopedia of Archaeology in the Ancient Near East* içinde, düzenleyen E. M. Meyers, 352-354. New York-Oxford, 1997.
- Mac Lauchlin, B. K. *Lydian Graves and Burial Customs*. Berkeley, 1985.
- Matthäus, H. «Das griechische symposion und der Orient.» *Nürnberger Blätter zur Archäologie* 16 (1999-2000): 41-64.
- Metzger, H. «Sur Deux Groupes de Reliefs Gréco-Perses d'Asie Mineure, AntCl. 40, 505-525.» *l'Antiquité Clasique*, 1971: 505-525.
- Miller, M. C. *Athens and Persia in the Fifth Century BC: a study in cultural receptivity*. Cambridge, 1999.
- Moorey, P.R.S. *Ancient Mesopotamien Materials and Industries, The Archaeological Evidence*. Oxford, 1999.

- Muhly, P. «Furniture from the Shaft Graves. The Occurrence of Wood in Aegean Burials of the Bronze Age.» *The Annual of the British School at Athens*, 1996: 197-211.
- Mulliez, D. «Notes sur le Transport du Bois.» *Bulletin de Correspondance Hellénique*, 1982: 107-118.
- Nayır, K. «Alibeyli Tümülüsleri Kurtarma Kazisi-1981.» *IV. Kazı Sonuçları Toplantısı*. 1982. 199-206.
- Nollé, M. *Denkmäler vom Satrapensitz Daskyleion: Studien zur Graeco-Persischen Kunst*. Berlin, 1992.
- Özgen, İ., ve J. Öztürk. *The Lydian treasure : Heritage recovered*. İstanbul, 1996.
- Paspalas, S. A. «On Persian Type Furniture in Macedonia.» *American Journal of Archaeology* 104, 2000: 531-560.
- Pique, R. «Wood in the Ancient Mediterranean. Forests, Fuelwood and Raw Materials.» *El Territori els seu Recursos* içinde, 61-72. Girona, 2009.
- Polat, G. *Anadolu Akhaemenid Dönemi Plastik Eserleri, doktora tezi*. İzmir: Ege Üniversitesi, 1998.
- Racham, O. *Trees, Wood and Timber in Greek History*. Oxford, 2001.
- Ramage, G.M.A. Hanfmann - N.H. *Sculpture from Sardis: the Finds Through 1975*. Cambridge, 1978.
- Ramage, N. H. «A Lydian Funerary Banquet.» *Anatolian Studies*, 1979: 91-95.
- Richter, G.M.A. Hanfmann-N.H. *Sculpture from Sardis: the Finds Through 1975*. Cambridge-Londra, 1978.
- Richter, G.M.A. «The Furnishings of Ancient Greek Houses.» *Archaeology* 18, 1965: 26-33.
- . *The Furniture of the Greeks, Etruscans and Romans*. New-York, 1966.
- Robsjohn-Gibbins, T. H., ve C. W. Pullin. *Furniture of Classical Greece*. New York, 1963.
- Roosevelt, C. H. *Lydian and Persian Period Settlement in Lydia, doktora tezi*. Cornell University, 2003.

- Sami, A. *Persepolis*. Şiraz, 1970.
- Schmidt, E. F. *Persepolis I: Sculptures, Reliefs, Inscriptions*. Chicago, 1953.
- . *Persepolis II: Contents of the Treasury and Other Discoveries*. Chicago, 1957.
- . *Persepolis III: The Royal Tombs and Other Monuments*. Chicago, 1970.
- Scott, D. A., ve J. P. Maish. «A Lydian Bed from Iron, Bronze and Copper, Technical Examination of a Metallurgical Masterpiece.» *Studies in Conservation*, 2010: 3-19.
- Sevinç, N., C. B. Rose, D. Strahan, ve B. Tekkök-Biçken. «The Dedetepe Tumulus.» *Studia Troica*, 1998: 305-327.
- Simpson, E. «Midas' Bed and A Royal Phrygian Funeral.» *Journal of Field Archaeology* 17, 1990: 69-87.
- Simpson, E. «Banquet Tables at Gordion.» *Aykut Çınaroğlu'na Armağan* içinde, düzenleyen E. Çelik ve D. Genç, 135-155. Ankara, 2008.
- . *The Gordion Wooden Objects: The Furniture from Tumulus MM*. Leiden-Boston, 2010.
- Simpson, E., ve K. Spirydowicz. *Gordion Ahşap Eserler/Gordion Wooden Furniture*. Ankara, 1999.
- Stern, E. «Furniture and Furnishings: Furnishings of the Persian Period (der. Eric M. Meyers.» *the Oxford Encyclopedia of Archaeology in the Ancient Near East* içinde, düzenleyen E. M. Meyers, 356-358. New York-Oxford, 1997.
- Strabon. *Geographika-Antik Anadolu Coğrafyası*. Çeviren A. Pekman. İstanbul, 2000.
- Tadmor, M. «“Fragments of an Achaemenid Throne from Samaria”.» *Israel Exploration Journal*, 1974: 37-43.
- Tezcan, B. «Usak İkiztepe Kazisi.» *VIII. Kazı Sonuçları Toplantısı 1979*. Ankara, 1979. 391-397.
- Tofi, M. G. «The Banquet Iconography in the Funerary Reliefs of Archaic and Classical Lycia.» *III. Likya Sempozyumu*. Antalya, 2005. 829-846.
- Trenard, Y. «Le Bois. Un Document Archéologique.» *Archéologia* 276, 1992: 38-45.

Ulrich, R. B. «Woodworking.» *The Oxford Handbook of Engineering and Technology in the Classical World* içinde, 439-464. Oxford, 2008.

Vitruvius. *Mimarlık Üzerine On Kitap*. Çeviren S. Güven. İstanbul, 2005.

Young, R. S. «Phrygian Furniture from Gordion.» *Expedition* , 1974: 2-13.

—. *Three Early Great Tumuli*. Philadelphia, 1981.

ÖZET

ATAY, Çiçek. Arkaik ve Klasik Dönemde Phryg, Lydia ve Pers Ahşap Günlük Kullanım Eşyaları, Yüksek Lisans, Muğla, 2012.

Bu tez çalışmasında Anadolu'da önemli izler bırakmış Phryg, Lyd ve Perslerin ürettiği günlük kullanım eşyaları, günümüze ulaşmış olan önemli örnekleri tanıtarak, metal ve taş gibi başka malzemelere yansımaları ve yapım teknikleri incelenerek ana hatlarıyla tanıtılmaya çalışılmıştır.

Büyük Tümülüs (Midas Tümülüsü/MM Tümülüsü) ve benzeri diğer tümülüslerde ele geçen ahşap mobilyalar, Phryg ahşap günlük kullanım eşyaları ve yapım teknikleri konusunda çok önemli bilgiler sunmuştur. Hemen hepsi son derece sağlam, pimlerle desteklenen bir zıvana sistemi ile biraraya getirilmiştir. Farklı renklerde ahşaplardan kakma tekniğiyle işlenen kompleks geometrik motifli bezemelere sahiplerdir.

Lydia ahşap günlük kullanım eşyalarıyla ilgili elimizde çok az kanıt bulunmaktadır. Lydia tümülüslerindeki taş klineler ve bazı metal örnekler bu konuda bilgi vermektedir. Lydia mobilyalarının büyük bölümü MÖ 6.yy'ın ikinci yarısına ait gibi görünmektedir.

Pers kültüründen günümüze yok denecek kadar az miktarda ahşap günlük kullanım eşyası ulaşmıştır. Dolayısıyla Persepolis Saraylarındaki kabartmalar gibi eserlerden yola çıkılarak bazı bilgilere ulaşılabilmektedir. Orijinal örneklerden günümüze ulaşanlar ise tunç bacak-ayak parçaları ve çeşitli malzemelerden yontulmuş bezeme işlevli apliklerden ibarettir. Eldeki verilere göre Pers mobilyalarının çok eski Yakın Doğu geleneklerini devam ettirdiği anlaşılmaktadır.

Anahtar Sözcükler

Ahşap, Eşya, Phryg, Lydia, Pers

ABSTRACT

ATAY, C. *The Phrygian, Lydian and Persian Daily Use Wooden Artifacts in the Archaic and Classical Periods*, MA, Mugla, 2012.

This thesis analyses the daily use objects, which were produced by the Phrygian, Lydian and Persian civilizations that committed significant remarks in the Anatolian plateau. The study first focuses on the principal examples of these artifacts that reached us, by discussing their impact on different materials such as metal and stone by elaborating their masonry.

The wooden daily use artifacts that were discovered mainly at the Big Tumulus (known as the Tumulus of Midas/ the Tumulus MM) as well as in other similar tumuli provided us with significant information for a better understanding of these objects and their masonry. Most of them were manufactured by everlastingly joined pin system. These wooden objects were mainly decorated by multicolored inlay work that was primarily defined by complex geometric motifs.

Considering the Lydian wooden daily use objects, there is meager evidence. The Lydian tumuli that were equipped with stone klinai and some metal artifacts provide us with information about the wooden decoration. A majority of these tumuli were likely dated back to the second half of the sixth century B.C.

Regarding the Persian culture, the evidence about the wooden daily use artifacts is scarce. Some reliefs such as the ones in the Persepolis Palace guide us about the possible appearance of these artifacts. The only original examples that reached us are the bronze fragments of arms and legs and the decorative fixtures from various materials. This meager evidence shows us that the Persian furnitures follow the ancient traces of the Near Eastern traditions.

Keywords:

Wooden, Artifacts, Phrygian, Lydian, Persian.

İÇİNDEKİLER

Önsöz	i
Kaynakça	ii
Özet	viii
Abstract	ix
I. GİRİŞ	1
II. PHRYG AHŞAP GÜNLÜK KULLANIM EŞYALARI	5
A. Gordion W Tümülsü	5
B. Gordion P Tümülsü	6
C. Gordion K III Tümülsü	10
D. Gordion Büyük Tümülsü (Midas Tümülsü)	11
1. Kakma İşlemeli Masa	12
2. Sade Masalar	14
3. Servis Masaları	15
E. Gordion S2 Tümülsü	17
F. Değerlendirme	17
III. LYDIA AHŞAP GÜNLÜK KULLANIM EŞYALARI	22
A. Klineler	22
B. “Duvanlı Yatağı”	23
C. “Getty Klinesi”	24
D. İçinde Ahşap Günlük Kullanım Eşyası Bulunan Tümülsüler	25
1. Sardis Cambaztepe Tümülsü	25
2. Güre-Uşak İkiztepe Tümülsü	26
3. Mitralyöztepe Tümülsü (Alibeyli III)	27
IV. PERS AHŞAP GÜNLÜK KULLANIM EŞYALARI	28
A. Orijinal Kalıntılar	28
B. Betimler	31
1. Pers Ülkesinden Betimler	31
2. Anadolu’dan Betimler	33
3. Değerlendirme	38
V. SONUÇ	41
Levha Dizini	
Levhalar	

I. GİRİŞ

Bu tez çalışmasında Anadolu'da önemli izler bırakmış olan Phryg, Lyd ve Pers Uygarlıklarının ahşap günlük kullanım eşyalarını önemli örneklerini tanıtarak, diğer malzemelere yansımalarını ve yapım tekniklerini inceleyerek ana hatlarıyla tanıtmak amaçlanmıştır.

Günlük kullanım eşyaları, İlk Çağ insanların yaşayışları ile ilgili en çok bilgiyi veren unsurlardır. Ahşap, kolay temin edilebilmesi, kolay işlenişi ve kullanım çeşitliliği açısından çeşitli saklama ve depolama elemanları, mobilyalar, oyuncaklar, çeşitli alet-edevat gibi günlük kullanım eşyalarında en çok kullanılan malzemelerden biri olagelmiştir. Buna rağmen kazılarda ele geçen ahşap eşyalar ancak daha iyi korunabilen ve "steril" kalabilen tümülüs gibi mezar yapılarından ele geçmektedir. Ülkemizde, özellikle de Batı Anadolu'da Phryg, Lyd, Pers ve Makedon kültürlerinin bir parçası olarak bu tip mezarların çok sayıda bulunduğunu bilmekteyiz.

Ahşaptan yapılmış eşyalar, malzemenin doğası gereği uzun süre korunamamaktadır. Dolayısıyla da çok az sayıda örnek günümüze ulaşabilmiştir. Bu nedenle söz konusu tez çalışması, Anadolu'da söz konusu uygarlıkların merkezlerinde yürütülen arkeolojik kazılarda ele geçmiş ahşap malzemeleri incelemenin yanısıra, taş, metal gibi diğer malzemelerden ahşap örneklerin taklidi olarak üretilmiş eşyaları araştırmayı ve orijinal malzeme ile karşılaştırmalarını yapmayı da amaçlamaktadır.

Arkeoloji biliminin üzerinde çalıştığı eski çağ kültürleri ile ilgili en önemli ipuçları ve bilgileri, aynı günümüzdeki gibi bir toplumun çoğunluğunu oluşturan halk ve onun günlük yaşantısı sunmaktadır. Bu nedenle çalışılacak malzeme günlük kullanım eşyalarından seçilmiştir.

Ahşap malzeme ve ahşaptan üretilmiş eşyalar araştırmacıların nispeten uzak durduğu bir alan olmuştur. Oysa ki, İlk Çağ günlük yaşamı hakkında son derece faydalı bilgiler sağlaması açısından çok önemlidir. Üstelik ahşaptan üretilen pek çok eşyanın, metal, taş gibi diğer malzemelerden taklitleri yapılmıştır. Vazo resimleri ve kabartma heykeltraşlık eserlerinde de betimlerine sıklıkla rastlanmaktadır. Bu durum da kazılarda parçalar halinde ele geçen ahşap malzemenin tanımlamasının yapılabileceğini göstermektedir.

Belli başlı az sayıdaki eser dışında ender olarak çalışılmış bu konuyla ilgili son derece dağınık haldeki yayınları biraraya getirip derlemek de çalışmanın diğer bir amacıdır.

Çalışmada, Phryg, Lyd ve Pers kültürlerine ait bilinen belli başlı örneklerin incelenmesine odaklanılmıştır. Bu örnekler incelendikten sonra esin kaynakları, benzer örnekleri ve yapım teknikleri konularına da değinilmiştir.

MÖ 3. binden öncesinde ahşap günlük kullanım eşyalarına ait elimizde herhangi bir kanıt bulunmamaktadır. Ama en erken Mısır mobilyalarındaki gelişkin işçilik ve tasarım, bugün bilinmese de öncesinde bir süreç olduğunu göstermektedir¹.

Çatalhöyük'te MÖ geç 7. binyıla ait evlerde duvarlardan çıkan uzantılar olarak yapılmış sekiler, dünyanın bilinen ilk eşyaları olarak düşünülebilir. Bunlar muhtemelen sedir, yatak ve masa gibi çok farklı işlevlerde kullanılabilirdi. İki tarafında birer kedigilin desteklediği bir oturma elemanında oturur halde betimlenmiş olan tanrıça figürünü Çatalhöyük sakinlerinin taşınabilir mobilyalara da sahip olduğunu göstermekte olup, bu konudaki bilinen en erken betimdir (**Lev. 1, Res. 2**). Çatalhöyük'ün bize sunduğu bu izler dışında esas kanıtlar MÖ 3000 ve sonrası Yakın Doğu'suna aittir²

Ahşap mobilyaların üretimi ve marangozluk, Nil Vadisi'nde yeni bakır aletlerin kullanılmaya başlamasıyla mümkün olmuş gibi görünmektedir. İlk hanedanlığın başlarında ahşap işlemeciliğinin temel prensipleri oluşturulmuştur; - marangozlukta en kullanışlı buluşlardan biri olan- zivana ile birleştirme işlemi yaygın olarak uygulanır durumdadır³.

Bilinen en erken ahşap oymacılık ürünleri, Abydos ve Saqqara'da bulunup şu anda New York Metropolitan Museum of Art'ta yer alan ve MÖ 3100 civarına tarihlenen beş adet fildişi mobilya ayağıdır (**Lev. 1, Res. 1**). Genellikle ahşap, bazen de fildişi mobilya ayağı olarak boğa toynağı –belki de inançsal sebeplerle- çok erken devirlerden beri kullanılmıştır. Evde kullanılan mobilyalar arasında en sık tercih edilenlerin küçük masalar ve tabureler olduğu anlaşılmaktadır. Daha varlıklı evlerde bunlara sandalye ve yataklar da eklenmiştir. Mısır'da mobilya modası zaman içinde

¹ Liebowitz 1997: 352.

² Wallenfels 2000: 107.

³ Baker 1966: 19.

evrilmiştir. Eski Krallık zamanında (MÖ 2675-2130) mobilyalar daha ağır ve hantaldır. Orta Krallık Dönemi (MÖ 1980-1630) ve Yeni Krallık Dönemlerinde (MÖ 1539-1075) ise ince ve zarif bir görünüme kavuşmuştur. Aslan bacağı ve pençesi motifi mobilyalarda çok sevilerek kullanılan motifler haline gelmiştir⁴.

Tabure diğerlerine göre açık arayla en yaygın olarak kullanılan mobilyadır. Köylü ve işçiler, kaba ve üç bacaklı tabureler kullanırken krallar ve soylular zarifçe yontulmuş mobilyalarda oturmuştur. Çalışma alanlarındaki tabureler ahşap veya deriden oturma yerlerine sahipken evdekilerinki genellikle saz örgüdür. Sandalye ve koltuklar ise tabureye göre çok daha üst bir statüyü göstermektedir. En temel tip hayvan bacaklı bir tabureye hafif eğik bir arkalığın eklenmesiyle elde edilenlerdir. Bazı sandalyeler son derece alçaktır ve bağdaş kurmuş bir kişinin rahatça oturabileceği kadar geniş bir oturma düzlemine sahiptir.

Görkemli bezemelere sahip sandalyeler taht olarak kullanılmıştır. Tutankhamon'un mezarında ele geçmiş olan bir taht ahşaptan yapılmış, altınla kaplanmış ve yarı değerli taşlar ile renkli cam parçalarıyla süslenmiştir (**Lev. 2, Res. 3**). Tahtın bacakları arslan bacağı ve pençesi biçiminde olup arkalığın üzerine kral ve kraliçenin betimlerinin yer aldığı bir sahne resmedilmiştir⁵.

Masaları satın alabilenler bunları üzerinde yemek için değerlendirmişlerdir. Her yemek yiyenin kendine ait küçük bir masası vardır. Büyük, ortak kullanılabilen masalara ait herhangi bir ize rastlanmamıştır.

Aynı masalar gibi yataklar da basit evlerde pek kullanılmamaktaydı en erken yatakların baş ucundan ayak ucuna doğru hafif bir eğime sahip olduğu görülmektedir. Ama daha geç örneklerin yatma düzlemleri yere paraleldir. Çoğu insan zemin, platformlar veya basit sıralar üzerine serdikleri ince matlar, kilimler veya minderler üzerinde yatmakta veya oturmaktaydı⁶.

MÖ 3000'lerde masanın kullanımında olduğu bilinmektedir. Bunların bazıları kap kacağı taşıyan düz ve basit masalar, bazılarıysa tepsi olarak kullanılmak üzere yerinden çıkartılabilen tablalara sahip daha karmaşık masalardı. Daha geç masalar tepsi-tablalara sahipti ve orta kısmı, üzerindeki eşyaların düşmesini önlemek üzere

⁴ Wallenfels 2000: 109.

⁵ Baker 1966: 94.

⁶ Liebowitz 1997: 352.

çukur olan masalardı⁷. Daha büyük masalar ise servis masası veya büfe olarak kullanılmış olmalıdır⁸.

Yatak ve sedirlere ise daha ender rastlanmaktaydı. Bunlar genellikle ahşaptan bir çerçeveye gerilmiş pamuklu iplerden örülen yatma düzlemlerine sahiplerdi.

Mezopotamya'da en yaygın oturma elemanı tabureydi. Pek çok çeşidi kullanılmıyordu: saz veya ahşaptan kutu görünümlüler, çapraz bacaklı açılır-kapanır olanlar ve alçak silindirik biçimliler. Bunların bazıları oldukça süslüydü. Örneğin MÖ 2500 civarına tarihlenen Ur betimleri üzerindeki tabureler, boğa toynağı biçimli ayaklara sahiptir⁹ (**Lev. 2, Çiz. 1**).

İlk sandalyeler, arkalıklı basit tabureler görünümündeydi. Bu sandalyeler çok çeşitli ahşaplardan imal edilmekteydi. Bazen boyanıyor, bazen ise bakır, bronz, gümüş ya da altın gibi metallerle kaplanıyorlardı. Oturma yerleri ise bazen deri ile kaplanıyordu. Sandalyelerin en görkemli ve süslüleri muhtemelen değerli taşlar ve fildişi kakmalarla bezenen kral tahtlarıydı.

MÖ 2. binyılda mobilyalar daha görkemli ve süslü bir hale gelmiştir. Fildişi oymalarla bezemiş mobilyalar Anadolu, Mezopotamya ve Levant'ta ele geçmiştir. Bunlar fildişinden oyulmuş sfenksler ve kutuların üzerine aplik edildiği anlaşılan panellerdir. İçinde mobilya aplikleri de bulunan binlerce fildişi obje MÖ 800-600'lere ait pek çok Asur yerleşmesinden ele geçmiştir. Ayrıca savaş ganimeti veya vergi olarak mobilyaların Asurlular tarafından kabul edildiği de bilinmektedir¹⁰.

---

⁷ Bu tip tablası çıkarılarak tepsi olarak da kullanılabilen masalar yüzyıllar sonra Phryg kültüründe de sevilen bir eşya olarak kullanılmıştır.

⁸ Liebowitz 1997: 352.

⁹ Wallenfels 2000: 108.

¹⁰ A.e.: 108.

II. PHRYG AHŞAP GÜNLÜK KULLANIM EŞYALARI

Anadolu'nun eski halklarından biri olan Phrygler Anadolu'ya olasılıkla Hitit İmparatorluğu'nun MÖ 1200 civarında gerçekleşen çöküşünden bir süre sonra Güneydoğu Avrupa'dan gelmişlerdir. Phryglerin Avrupa'daki anavatanı Herodotos¹¹ ve Strabon¹² gibi yazarların aktadıklarından, dilbilimsel kanıtlardan ve Phryg ile Güneydoğu Avrupa halkları arasındaki kültürel benzerliklerden yola çıkılarak tespit edilmeye çalışılmaktadır¹³.

Phryglerin başkenti Gordion (bugünkü Yassıhöyük Köyü) Sakarya Nehri yakınında, Ankara'nın 100 km güneybatısındaki Polatlı İlçesindedir. Diğer önemli Phryg merkezleri Ankyra (Ankara) ve Dorylaion'dur (Eskişehir).

Gordion civarında yaklaşık 90 adet tümülüs mezar yer almaktadır. Bunlar önemli bireylerin gömüleridir ve MÖ 9.-2.yy arasına tarihlenir. Bu gömü tipi daha önce Anadolu'da bilinmediğinden Phryglerin Avrupa'dan gelirken gömü geleneklerini de beraberlerinde getirdikleri anlaşılmaktadır. Gordion'daki kazılan tümülüslerin büyük bir kısmı büyük yangının hemen öncesi ve sonrasına tarihlenmektedir¹⁴.

A. Gordion W Tümülüsü

W Tümülüsü Polatlı yolu boyunca Büyük Tümülüsün 1,5 km uzağındadır¹⁵. Young, mezar odasında ele geçen *fibulaların* tipolojisine bakarak gömünün tarihi ile ilgili MÖ 8.yy ortalarını önermiştir¹⁶. Öte yandan mezarda ele geçen, at koşumuna ait fildişi bir aplik ve bir *gryphon* protomu benzerleriyle yapılan karşılaştırmalar sonucunda tarihlendirme için MÖ 9. yy'ı vermiştir¹⁷.

Mezar odasında ele geçen birkaç ahşap tabak parçası dışında esas dikkat çekici buluntu kabaralı bir mobilyaya ait parçalardır (**Lev. 3, Res. 4**). Bu mobilyanın ahşap bölümleri küçük parçalar dışında neredeyse tamamen bozulmuş durumdadır. Young

¹¹ Hdt. VII. 73: Makedonyalıları göre Phrygialılar Avrupa'da oturdukları zaman Bryg adını taşıyorlardı ve onların komşularıydılar, Asya'ya geçtikten sonra yurtları ile birlikte adları da değişmiştir.

¹² Strabon'a göre Phrygialılar, yani Brygialılar Trakyalı bir kavimdir (Strab. 7.3)

¹³ Sams 2007: 49.

¹⁴ A.e.: 53.

¹⁵ Young 1981: 191.

¹⁶ A.e.: 199.

¹⁷ De Vries 2005: 52.

bu mobilyanın da bir servis masası (onun deyişine göre paravan) olduğunu düşünmüştür. Günümüze ulaşan parça ajur tekniğinde¹⁸ oyulmuş üç uzun tahta bantın birleşmesiyle oluşturulmuştur. Yüzey diğer servis masalarında olduğu gibi, herbiri içinde belli bir bezeme sistemi barındıran panolardan oluşmaktadır. Bu panolar, üzerlerinde çok miktarda tunç kabara bulunan taralı kafesler biçimindedir¹⁹.

B. Gordion P Tümülsü

Mezarın ve içeriğinin bulunduğu andaki durumunu en iyi kazısını yapan Young aktarabilir. Mezar odasının mobilyaları çift tavanın çökmesi sebebiyle oldukça kötü bir durumda ele geçmiştir. Pek çok kırık parça tanımlanamaz halde, pek çoğu da tamamen paramparça olmuş durumdadır (**Lev. 3, Çiz. 2**).

Young'ın tanımlayabildiği ahşap eşyalar aşağıdakilerdir:

TumP 151 kodu verilen kakma “paravan”²⁰ mezarın güneybatı köşesinde bulunmaktadır. Mobilyanın birbiri ile birleştirilmiş üç ana parçadan meydana geldiği söylenebilir: paravan, bunun tepesinin arkasına yatay olarak monte edilmiş bir çerçeve ve yere dayanarak mobilyayı destekleye çerçeveye monte edilmiş bir bacak. Bu “paravan”ın restorasyonu Büyük Tümülsü’te bulunmuş olan benzerlerinden yola çıkılarak yapılabilmektedir²¹. Bu parçalar birbirine soketlere giren diller, zıvana sistemi ve ahşap pimler yardımıyla monte edilmiştir²².

Servis masasının Young tarafından “paravan” olarak adlandırılan ön cephesi şimşirden, kakma parçalar ise porsuk ağacındandır. Böylece açık renkli bir arka plan üzerinde koyu renkli motiflerle bir kontrast yaratılmıştır (**Lev. 4, Res. 5**). Herbiri birbirine diller, dübeller ve ahşap pimlerle tutturulmuş, belki de bir çeşit yapıştırıcı madde ile desteklenmiş 28 ahşap parçadan meydana gelmektedir (**Lev. 4, Çiz. 3**). Ön cepheyi meydana getiren bu parçalar muhtemelen kakma işleminden önce biraraya getirilmiş olmalıdır. Kakma parçaların yerleşeceği kanallar ince bir çeşit matkapla

¹⁸ Ajur delikli örgü, gözenek anlamlarına gelmektedir (TDK). Ahşap işçiliğinde ajur tekniğinin bir diğer adı da kafes oyma tekniğidir.

¹⁹ Young 1981: 215-216.

²⁰ Young bu servis masasının “paravan” [screen] olarak adlandırmıştır.

²¹ Young 1981: 62.

²² A.e.: 64.

oyulmuş deliklerin keskin bir alet yardımıyla birleştirilmesiyle oluşturulmuş gibi görünmektedir²³.

Açık renkli şimşirden yontulmuş olan üst parça dörtgen bir çerçevenin içindeki dairesel motiflerden meydana gelmektedir. Çerçevenin iki kısa kenarına dayanmış olan iki halka gergilerle desteklenmiştir²⁴ (**Lev. 5, Res. 6**).

Servis masasının bacağı açık renkli şimşir ağacından yontulmuş birbirine dübellere ve ahşap çivilerle tutturulmuş beş parçadan oluşmaktadır. Yuvarlak kesitlidir ve aşağı doğru gittikçe incelerek yuvarlak bir ayakla son bulmaktadır. Ayak ve bacağın gövdesi tek bir parçadır. Bunun en üst kısmı yarım daire biçimli bir parçadır. İkisi arasındaki geçişe kalın thoruslarla süslenmiş ahşap bir yüzük geçirilmiştir (**Lev. 5, Res. 7**). Bacak, iki yanında iki adet kalın kasnakla sağlamlaştırılmıştır²⁵.

TumP 153 kodlu üç ayaklı sade masa parçaları halinde ele geçmiştir. Tek bir ağaçtan elde edilen keresteden yapılmış tabla, köşeleri yuvarlatılmış bir dörtgen biçimindedir. Tablanın kenarları hafifçe yükseltilerek bir tepsi görünümü verilmiştir. Tablanın korunan kısmının altındaki iki adet kare biçiminde yuva, bacakların oturtulması için açılmıştır. Korunagelen bacakların da üst kısmında bu yuvaralara oturacak kare biçiminde geçmeler görülebilmektedir. Young, Büyük Tümülüsteki diğer sade masaları göz önünde bulundurarak söz konusu masanın da üç bacaklı olabileceğini düşünmüştür. Ama tablanın yarısı tamamen tahrip olduğu için kaç bacağına sahip olduğunu kesin olarak söylemek imkansızdır²⁶. Masanın tablası parçalara ayrılmış durumdadır ve bacaklarındaki kavis kolayca göze çarpmamaktadır. Simpson'un belirttiğine göre masanın orijinal yapısı yanlış bir biçimde yeniden kurulmuş ve eski çizimlerde bacakları düz olarak gösterilmiştir. Masa tekrar ele alındığında parçalar daha detaylı ve dikkatlice çalışılmış; bacakların diğer düz masalar gibi dışı doğru kavisli olduğu anlaşılmıştır²⁷.

TumP 154 kodlu kakma tablalı masa ("Mozaik Masa"), mezar odası tavanının çökmesi sonucu büyük oranda zarar görmüştür. Açık renkli şimşir ağacından

²³ A.e.: 64.

²⁴ Young 1981: 65.

²⁵ A.e.: 65.

²⁶ A.e.: 68.

²⁷ Simpson 2008: sf.138.

panolardan meydana gelmektedir. Bu panolar kırilangıç kuyruğu şeklinde kenetler ve yatay pimler yardımıyla biraraya getirilmiştir (**Lev. 7, Res. 9**). Kakma malzemenin yerleştirileceği kanallar oyulmadan önce bu işlem yapılmış olmalıdır. Kare kesitli bacaklar masa tablasına kare biçimli yuvaralara oturan -yine aynı biçimdeki- geçmelere sahiptir. Bu masanın da bacak sayısı tam olarak bilinmemektedir²⁸.

Mezar odasının kuzey-batı köşesinde bir karyolaya ait olduğu düşünülen mobilya kalıntıları bulunmuştur. TumP 155 kodu verilen karyolanın başucunu oluşturan ahşap kısım kakma tekniği ile bezenmiş, ayakucu ise oymadır (**Lev. 8, Çiz. 5**). Dört ya da beş yaşındaki bir çocuğa ait olan dişlerin karyolanın parçaları arasında bulunmuş olması kraliyet ailesinden bir çocuğun karyola üzerine yatırılmış olabileceğini düşündürmektedir²⁹.

Karyolanın bacakları mobilyanın büyüklüğü hakkında kabaca bir fikir verecek şekilde dört köşede ele geçmiştir. Bacakların üzerinde çerçeveyi birarada tutmak için açılmış pim yuvaları vardır. Yatak çerçevesini oluşturan kasnaklar bu yuvaraların içine oturmaktaydı. Bacakların birinin üst kısmı korunmuştur ve uçtan uca bir oluğa sahiptir. Bu oluğun içine yerleşmiş halde bir ahşap parçası bulunmaktadır. Bu belli ki yatağın başının ya da ayakucunun en alt parçasıdır³⁰.

Yatağın başı ve ayağından arta kalanlar çok küçük parçalar halindedir. Parçalardan biri başucunun köşesine ait olduğu tahmin edilen tutamak benzeri dikey bir halka biçiminde bir parçadır (**Lev. 8, Çiz. 5**). Yine başlığa ait olduğu anlaşılan bir parçanın üzerinde çok küçük oyulmuş kare yuvalar vardır. Bunlar kakma bezemeye işaret ediyor olabilir; ya da bu küçük oyuklar sadece kontrast yaratması için açılmıştır. Çünkü kakma bezemeye dair herhangi bir kalıntı ele geçmemiştir. Yatağın ayak ucunda parmaklık benzeri bir süsleme bulunmaktadır. Yatağın yatma düzleminin ağır kumaştan dar şeritlerin dokunmasıyla oluşturulduğu anlaşılmaktadır. Çerçevelerin üzerinde yer yer bunların kalıntılarına rastlanmıştır³¹.

TumP 157 kodu verilmiş olan işlemeli ve kabaralı tabure, iki adet ajur panelin üzerine yerleşen oturma çıtalarından meydana gelmektedir (**Lev. 6, Res. 8**). Her panel üstüste binen altışar adet parçadan oluşmaktadır. Üstteki parçalar pimler

²⁸ Young 1981: 70.

²⁹ Simpson-Spirydowicz 1999: 18.

³⁰ Young 1981: 70.

³¹ A.e.: 70.

yardımıyla alttakilere geçmektedir. Diğer bütün parçaların ise yapıştırıcı bir madde ile tutturulduğu varsayılmaktadır. Mobilyanın parçalarını birarada tutan her geçme ve pim ustalıklı gizlenmiştir. Birleşim noktalarındaki eklemlemeler, parçalar yapıştırıcı maddeyle biraraya getirildikten sonra özenle traş edilmiş ve zımparalanmıştır. Panellerden sadece birinde bulunan bronz kabalar muhtemelen son aşamada eklenmiştir (**Lev. 6, Çiz. 4**). Oturma düzleminin kenarlarının yuvarlatılarak yukarı kaldırılmış olması bu mobilyanın bir oturma elemanı olduğunu göstermektedir. Belki de küçük bir çocuğun kullanabileceği alçak bir taburedir. Bir diğer görüş de ayak taburesi olduğudur³².

Yukarıda isimleri sayılan tüm mobilyalar dışında başka pekçok ahşap eşya daha ele geçmiştir. Bunların en dikkat çekici olanları şüphesiz minyatür hayvanlar biçiminde yontulmuş ahşap oyuncaklardır. Mezarın hanedandan bir çocuğa ait olduğu savını en çok güçlendiren buluntu grubu belki de budur. Oyma tekniğinde yapılmışlardır. Bunların arasında aslan (**Lev. 9, Res. 11**), çarpışan aslan ve boğa (**Lev. 9, Res. 12**), boyunduruklu öküz, balık yiyen *gryphon* ve sıçrayan geyik figürleri vardır. Bu hayvan figürleri tavanın çökmesi sonucu tahrip olmuş bir kazanın içinde bulunmuştur. Bu küçük hayvanların çoğu, kraliyet ailesinin çocuğuna ait oyuncaklar, ancak iki şahin ise daha büyük bir nesnenin parçaları olmalıdır³³.

Young ve Sams tümülüsün MÖ 8.yy'a tarihlendiği konusunda hemfikirdir. Mezar odasında ele geçen ahşap oyuncaklar, küçük boyutlu karyola ve alçak tabureler tümülüsün saray çevresinden çocuk yaştaki bir prens ya da prenses için yaptırılmış olabileceğini düşündürmektedir. Mezar odasının içinde ölümden sonraki hayatında çocuğa eşlik etmesi için konulmuş çok sayıda lüks sunulardan oluşan bir repertuar bulunmaktadır³⁴.

C. Gordion K III Tümülüsü

Gordion tümülüslerinden biri olan K III Tümülüsü, 1900 yılında Körte kardeşler tarafından açılmıştır. Büyük Tümülüs'ün hemen batı tarafında yer almaktadır. Aşağı yukarı 23 m yüksekliğinde ve 75 m çapındadır. Mezar odası ahşaptandır.

³² Young 1981: 73.

³³ Simpson-Spirydowicz 1999: 19.

³⁴ Sams 2007: 55.

Mezar odasında yoğun olarak kullanılan mor boya ve içindeki törensel koltuk mezarın bir saraylıya veya ruhban sınıfından birine ait olabileceğini akla getirmektedir³⁵. Mezarın içeriğinin zenginliği ise sahibinin refah seviyesinin yüksek olduğuna işaret etmektedir. Sadece gömü ile ilgili eşyalar değil, mezar sahibinin günlük hayatında kullanmış olabileceği günlük eşyalar da yerleştirilmiştir.

Ahşap lahit dışında mezar odasında başka ahşap eşyalara -bir kline ve iki sandalye- ait parçalar ele geçmiştir. Sandalyelerden biri tunç çivilerle birbirine tutturulmuş parçalar halindedir (**Lev. 10, Res. 13**). Buharla ısıtma yöntemi ile şekillendirilmiş ardıç ağacından oturma yeri ve arkalığınan pek çok parça korunagelmiştir (**Lev. 10, Res. 16**). Diğer sandalyenin malzemesi porsuk ağacıdır. Oturma yeri, kolçakları ve arkalığınan parçalar ele geçmiştir³⁶ (**Lev. 10, Res. 15**).

Tanımlanabilen parçalar dışında yine bu eşyalara ait olabilecek, ne olduğu tam anlaşılamayan ama fonksiyonel oldukları tahmin edilen bazı ahşap parçalar da ele geçmiştir³⁷.

Simpson, Körte Kardeşlerin eşya tanımlamalarının yeniden gözden geçirilmesi gerektiğini savunmaktadır. Sandalyelerden birine ait parçaları P Tümülsü'ndeki mozaik masanın parçalarına olan benzerliğine dikkat çekmiştir.³⁸ (**Lev. 10, Res. 14**).

Mezarda yer alan bronz, seramik, demir eşya ve objelerin incelenmesi sonucunda Körte kardeşler tarihleme için MÖ 8.yy'dan 7.yy'a geçiş sürecini önermişlerdir. Buna karşılık ele geçen tunç *fibulalar* aynı K I ve K IV Tümülsülerinde olduğu gibi MÖ 9.yy'a dayanabilecek kadar erken bir tarih vermektedirler³⁹. Young, mezarın MÖ 700 civarına tarihlenebileceği konusunda Körte kardeşlere katılmaktadır. K III Tümülsü'nün P Tümülsüsüne olan benzerliği ve P Tümülsüsündeki tarihlemeye yardımcı olacak tek eser olan cam kaseyi göstererek bu görüşü destekler. Bu cam kase net bir biçimde Sargon dönemine aittir⁴⁰. Bu tarihleme Kimmerlerin MÖ 700 civarındaki saldırısından hemen önceki bir zaman dilimine, muhtemelen Kral Midas dönemine uymaktadır. Körte kardeşlere göre bu

³⁵ Körte-Körte 1904: 213.

³⁶ A.e.: 46.

³⁷ A.e.: 52.

³⁸ Simpson 2010: 31.

³⁹ Körte-Körte 1904: 98.

⁴⁰ Young 1981: 10.

terminus antequem niteliğindeki tarihi olaydan sonra bu mezarlardaki gibi bir görkem ve zenginliğe rastlanmamıştır⁴¹.

Muscarella ise bronz fibulaları incelemiş ve biraz daha erken bir tarihi: MÖ 720 civarını önermiştir⁴².

D. Gordion Büyük Tümülüs (Midas Tümülüsü)

Gordion Tümülüslerinin en büyüğü olan Büyük Tümülüs (Midas Tümülüsü) Sakarya Nehri ve Porsuk Vadisi'ne hakim bir konumdadır. Rodney S. Young'ın kazısını yaptığı zaman yüksekliği aşağı yukarı 53 m., çapıysa 300m.'den biraz azdır⁴³.

Rodney S. Young bu büyüklükteki bir tümülüsün çok önemli bir kişiye ait olduğuna emindir. Sardis Bin Tepe'deki buna benzer tümülüslerin Mermnad Sülalesinden krallara ait olduğu düşünülürse Büyük Tümülüsün sahibi ile ilgili aklına gelen ilk isim Midas olmuştur. Midas'a ait olmasa bile "MM" (Mound of Midas) ismi Gordion'da ilk çalışmaları yürütenler tarafından tümülüse yakıştırılmış ve bu şekilde literatüre kazınmıştır. Mezar odasından alınan ahşap örnekler üzerinde yakın zamanda radyokarbon analizleri gerçekleştirilmiştir. Bu analizlerin sonucunda defin işleminin MÖ 740 civarında yapıldığını anlaşılmıştır. Dolayısıyla mezarın, Phrygia'nın en ünlü kralı Midas'ın babası Gordias'a ait olabileceği düşünülmüştür⁴⁴.

Mezar odasının mimarisi de tamamen ahşaptan olan tümülüsün içeriği ile ilgili ilk izlenimleri doğal olarak Young bize aktarmaktadır: mezar odasının kuzeybatı köşesinde bulunan yatak kuzey duvar boyunca devam etmektedir. Kataloğa alınanlar dışında daha pek çok ahşap obje bulunmaktadır fakat korunma durumunun kötülüğünden dolayı kataloğa alınamamıştır. Doğuda, yatağın başının arkasındaki bir masa (MM 387) yatağın çökmüş başlığının altında kalmıştır (**Lev. 12, Res. 17**). Kuzeydoğu köşede ise çürümüş ve dağılmış bir ahşap mobilya yığını bulunmaktadır. Doğu duvardan başlayarak mezar odasının merkezine doğru devam eden bir alanda iki adet büyük, kakma bezemelerle kaplı pano (servis masalarının ön cephesi) yer almaktadır (MM 379 ve MM 378) (**Lev. 12, Res. 18**). Odanın

⁴¹ Körte-Körte 1904: 98.

⁴² Muscarella 1967: 3.

⁴³ Young 1981: 79.

⁴⁴ Sams 2007: 55.

merkezinde çok sayıda omphalos taşıyan en az beş adet masa (MM 380-384) bulunmaktadır. Bunlar yükleri ile birlikte yıkılarak yere yığılmıştır. Masalar köşeleri yuvarlatılmış olan dörtgen biçimli tablalara sahiptir. Bacakları sağlam olarak günümüze ulaşmıştır⁴⁵ (**Lev. 11, Çiz. 6**).

1. Kakma işlemeli masa

Kakma işlemeli masa, Phryg ahşap işçiliğinin en seçkin eserlerinden biridir. Son derece girift bir bezeme sistemi ve karmaşık bir yapıya sahiptir.

Çerçevenin bölümleri birbirine çifte barla tutturulmuş ve geometrik motifli kakmalarla bezeli panellerden oluşmaktadır. Bu çerçevenin üzerinde –çerçeve boyunca devam eden-, masanın tablasını taşıyan son derece süslü yontulmuş ve kakma bezemeli destekler bulunmaktadır. Bu çerçevenin iç kısmında üç adet dışa doğru kıvrılan bacak bulunmaktadır. Bu bacakların en tepesinde kademeli birer zıvana dili vardır. Bunlar masanın bir iç destek sistemi olduğunun kanıtı niteliğindedir. Masanın tablası büyük oranda dağılmış durumdadır⁴⁶ (**Lev. 13, Res. 19**).

Çerçeve şimsirden yontulmuştur. Çerçevenin karşılıklı kenarlarından birinde beş panel (**Lev. 14, Çiz. 8-11**), diğerinde dört panel bulunmakta (**Lev. 14, Çiz. 9-10**) ve bunlar birirlerine, uçlarında kare şeklinde pimler bulunan çift barlarla bağlıdır (**Lev. 15, Çiz. 12-Res. 21**). Bu paneller daha yukarıda da belirtildiği gibi geometrik motifli kakma bezemeye sahiptir. Bu girift motifler yuvalara kakılan küçük ardıç ağacı parçalardan meydana gelmektedir. Bu parçaların yerleştiği yuvalar, Orta Doğu'da çok kullanılan yaylı matkap yardımıyla açıldıklarını düşündürecek şekilde düzenli dairesel izlere sahiptir. Panellerin çoğunda dörtgen motifler varken üçün de kıvrımlı motifler görülmektedir. Paneller düzensiz bir dizilime sahip gibi görünmektedir. Bazıları kendi içinde hiçbir düzen içermeyen son derece özgün motiflere sahiptir⁴⁷.

Çerçevenin kakma bezemeli her panelinden birer dikey dekoratif destek yükselmektedir (**Lev. 16, Çiz. 13**). Bu 18 adet dikey desteğin her biri çerçeveyi masa

⁴⁵ Young 1981: sf. 101-102.

⁴⁶ Simpson 2010: 32.

⁴⁷ A.e.: 33.

tablasına, onu alttan destekleyerek bağlamaktadır. Bu dikey destekler birer atlayarak birbirini tekrarlamaktadır. İki farklı düzenleme de üstüste üç elemandan meydana gelmektedir. İlk grupta en üstte üç düz bar, bunun altında iki adet dışa bakan ters şemsiye sapı görünümünde bir motif, ve bunun da altında yine düz tek bir bar; ikinci grupta ise üstte ve altta ikişer adet, bu sefer dışa bakan düz şemsiye sapı motifi, ikisinin arasında da bir adet düz bar görülmektedir (**Lev. 14, Res. 20**). Söz konusu dikey destekler ile aynı hizada, her bir köşede süslü birer yarım daire şeklinde “tutamak” yer almaktadır. Bunların da sırtında yine kakma bezemeler mevcuttur⁴⁸ (**Lev. 16, Çiz. 14-Res. 22**).

Masanın alt destek sistemi de son derece ilgi çekicidir. Ön bacak desteği üç parçadan oluşmaktadır⁴⁹. En üstteki bölüm üstüste birbiri ile birleşen, biri daha büyük, diğeri daha küçük iki kanca şeklindeki motiften meydana gelmektedir. Bunların üzerinde yine kakma bezeme vardır. Bunun altında, en alt kısmında üzerinde kakma bir rozet bulunan yuvarlak bir parça ve bunun üzerinde düz bir parçadan oluşan bir bölüm yer almaktadır. Alt destek sisteminin en alt parçası ise üstündeki düz parçanın devamı niteliğinde, kıvrılarak devam eden bir parçadır. Bu üç bölümlü eleman, masanın bir kenarında simetrik olarak tekrarlanmaktadır (**Lev. 17, Çiz. 15**).

Masanın tüm bu karmaşık destek sisteminin arkasındaki iç bacakları ilk bakışta aynı gibi görünmektedir (**Lev. 17, Çiz. 16**). Fakat dikkatlice bakıldığında iki tanesinin ayağa yakın bir noktada nispeten daha dik bir açıyla keskin bir dönüş yaptığı, diğerrinin ise daha yumuşak bir kavisi olduğu farkedilebilir. Bacaklar üç parçadan meydana gelmiştir: iki kakma bezemeli bant arasındaki yivli bit torus, kavisli ve düz gövde parçası ve adeta fibula benzeri yan cephelere sahip üç boyutlu yarım daire şekilli ayaklar⁵⁰ (**Lev. 18, Çiz. 17**). Şimşir ağacından yapılmış bu bacaklar Young’ın da ileri sürdüğü üzere su buharı yardımıyla bükülmemiş, ağacın kendi doğal kavisi değerlendirilmiştir⁵¹ (**Lev.18, Res. 23**).

⁴⁸ Simpson 2010: 34.

⁴⁹ A.e.: 37.

⁵⁰ Simpson bunların Yakın Doğu mobilya ayaklarında görülen çok tipik bir motif olan hayvan pençesinin son derece stilize bir yorumu olduğunu söylemiştir. Fakat benim şahsi görüşüm bu ayakların, özellikle yan cephelerinin Phryg kültürünün çok önemli bir süs ögesi olan fibulalara son derece benzer özelliklere sahip olduğu yönündedir.

⁵¹ Simpson 2010: 38.

2. Sade masalar

Büyük Tümüls'ün içinde sekiz adet üç bacaklı sade masa bulunmuştur. Bu masaların tepsi şeklinde tablaları vardır. Belli ki her bir masa tablası birer ağaçtan yapılmıştır fakat bu ağaçların budak ve sularının ilginç desenler oluşturduğu parçaları değerlendirilmiştir⁵². Atkılar sonradan monte edilmiş ayrı parçalar değil, masa tablası ile aynı ağaçtan oyulmuştur. Bacakların tepesindeki zıvana dilleri bu sistemi enine kateden ahşap pimler yardımıyla söz konusu atkılarının içine takılmıştır. Bacaklar zarif bir kavisle dışa doğru kıvrılarak, en altta yere düz olarak oturan ayaklara bağlanmaktadır⁵³. Bacaklar doğal olarak kavisli olan ağaç parçalarından yontulmuştur⁵⁴ (**Lev. 18, Çiz. 18**).

Masalar arasında en iyi korunagelmış olan 5 no'lu masa, bu masaların nasıl üretildikleri ile ilgili ipuçları verebilecek durumdadır (**Lev. 19, Res. 24**). Kıvrımlı (kavisli) bacakların yuvarlak olan ayak kısımları düz bitmektedir, bu da yere dengeli bir biçimde oturmalarını sağlamaktadır. Her bacağın tepesinden kare biçimli bir zıvana dili çıkmaktadır. Bunlar Young'ın da kaydettiği gibi masa tablalarının alt kısmındaki atkılara girmektedir (**Lev. 19, Res. 25**). Bunlar masa tablası ile aynı malzemedен oyulmuştur. Yani sonradan ekleme değil, tabla ile beraber oyulmuşlardır. Zıvana dili, zıvana yuvasına ayrıca takılan ahşap bir pim sayesinde daha sağlam bir biçimde oturmaktadır⁵⁵.

3. Servis Masaları

Büyük Tümülsün mezar odasında iki adet servis masası ele geçmiştir. Bunlar aynı P Tümülsündekiler gibi son derece girift kakma bezemeli birer panel biçiminde ön cephelere sahiptir (**Lev. 20, Res. 26**).

Büyük Tümülsteki ilk çalışmalara imza atan Young bu masaları “paravan” olarak tanımlamıştır⁵⁶. Fakat daha sonra Simpson ve ekibinin yaptığı detaylı çalışmalar sonucunda bu mobilyaların birer servis masası olduğu anlaşılmıştır.

⁵² Fakat bu durum her masa için kesin değildir. Çünkü bazılarının korunma durumu çok kötüdür.

⁵³ Simpson 2010: 57.

⁵⁴ A.e.: 58.

⁵⁵ Simpson 2008: 137.

⁵⁶ Young 1981: 176-182.

Servis masasının en görkemli parçası birbirine kontrast yapan kakma geometrik motifli panolar ve kabartmalı olarak yontulmuş parçalardan oluşan ön cephesidir. Dörtgen şekilli bu parça 11 adet şimşirden yapılmış, ardından yüzlerce ufucuk baklava, üçgen ve bantı içeren kakma bezemelerle kaplı panodan oluşmaktadır⁵⁷ (**Lev. 20, Çiz. 19**).

İki adet kavisli “ön bacak” ayrı olarak yontulmuş ve ön cepheye monte edilmiştir. Arkası düz olan bu bacaklar kakma bezemeli panodan daha çıkık durmaktadırlar. Alt kısımlarında stilize birer hayvan pençesi şeklindeki ayakla son bulan iki ön bacak da birer ceviz ağacı parçasından yontulmuştur (**Lev. 20, Çiz. 19**). Bacaklar şimşirden yapılmış ayaklar üzerine bağlantı parçaları yardımıyla tutturulmuştur. Bacakları oluşturan ahşabın suyu, bacağın kavisini takip etmektedir, bu da diğer kavisli parçalarda olduğu gibi bunların da yapımında ahşabın doğal kavisinin değerlendirildiğini gösterir.

Young’ın “Gül Pencere” olarak adlandırdığı⁵⁸ içinde kıvrımlı kakma motiflerin yer aldığı ve kalın çember biçimindeki bir çerçeve içinde yer alan bezeme ögesi, yukarıda anlatılan iki ağayın tepesine oturmaktadır (**Lev. 20, Çiz. 19**). Servis masanın ön cephesinden biraz daha yüksek duran bu kalın çerçeve de son derece küçük geometrik kakma motiflerden meydana gelen bir bezemeye sahiptir. Bu madalyon bölümünün hemen üzerinde, iki ark şekilli ögeyle birleşen ve yine kalın bir çerçeve içinde bu sefer yarım daire şeklinde bir öge bulunmaktadır. Bunun da üzerinde kakma bezemeler vardır (**Lev. 21, Res. 27**).

İki adet kafes işi, kakma bezemeli parça, iki tarafta karşılıklı olarak masanın tepesine ve ön cephesinin kenarına dayanarak geriye doğru çıkmaktadır (**Lev. 22, Res. 28**). Bu yan parçaların üzerindeki kenarları kakma çerçeveli kafesler, ön cephedeki karelere bölünmüş bezemenin devamı niteliğindedir. Young servis masasının arka cephesindeki sistemi genel olarak anlamış, en üstteki üç yuvarlak delikli parçası “üçlü ocak” olarak adlandırmıştır⁵⁹ (**Lev. 22, Res. 29**).

Servis masasının deliklerle kaplı arka kısmı düz bir arka ayak tarafından desteklenmektedir (**Lev. 21, Çiz. 20**). Bu bacak günümüze ulaşmamış olsa da

⁵⁷ Simpon 2010: 66.

⁵⁸ Young 1981: 176-181.

⁵⁹ A.e.: 180-181.

varolan parçaların üzerindeki izlerden şekli kabaca anlaşılabilir. Young'ın çalışmasındaki çizimlerde söz konusu dörtgen kesitli bacağın bitiminde, ön cephedeki ayakların benzeri olan yuvarlak bir ayak bulunmaktadır. Young arazi defterinde bu masanın yakınında böyle bir ayak bulunduğu bahsetmektedir. Bu sebeple ayağı da bu bacağa uygun görmüştür. Ama ayağın bu bacağa ait olduğuyla ilgili herhangi bir kanıt yoktur⁶⁰. Servis masasının bir yere dayayarak kullanılmış olduğu hem mezar odasındaki konumundan, hem de ön cephesinde görülen zengin bezemenin arka cephesinde görülmemesinden anlaşılmaktadır. Bu nedenle masayı arkadan destekleyen bacağın sade bir ayakla on bulması akla yakındır.

Servis masasına arkadan bakıldığında toplam 15 parçadan oluştuğu görülmektedir (**Lev. 21, Çiz. 20**). Bu parçalar birbirlerine serbest zıvana sistemiyle tutturulmuştur. Bu sistem zıvana dillerini arkadan öne doğru delip geçen pimlerle sağlamlaştırılmıştır⁶¹. Young ön cepheyi oluşturan kakma bezemeli panolar birleştirildikten sonra bu bezeme tekniğinin uygulandığını ileri sürmüştür⁶². Fakat Simpson'un detaylı ve dikkatli çalışması sonucunda birbirinin devamı niteliğindeki bazı panolardaki motiflerin ağız ağıza örtüşmediği farkedilmiş ve bu panolardaki motiflerin birleşmeden önce kakıldığı anlaşılmıştır⁶³.

Döngüsel simetri adeta bu servis masalarına damgasını vurmuş durumdadır. Bu simetri anlayışı Yakın Doğu'da çok eski dönemlerden itibaren –hatta Neolitik Dönem'den beri- görülmektedir. Bu mobilyalarda sıklıkla kullanılan baklava motifleri için de aynı durum geçerlidir⁶⁴.

Bacaklar, çerçeve, ahşap iç geçmeler ve destekler şimşir, kakma bezemeler ardıç, masa tablası cevizden yapılmıştır⁶⁵. Kakma bezemeli masa, konservasyonu ve rekonstrüksiyonu yapılmış halde Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nde sergilenmektedir^{66 67}.

⁶⁰ Simpson 2010: 68.

⁶¹ A.e.: 68.

⁶² Young 1981: 177-179.

⁶³ Simpson 2010: 69.

⁶⁴ A.e.: 84-85.

⁶⁵ Mobilyada kullanılan malzemelerle ilgili detaylı bilgi için bkz. Aytağ, B. 1986. Kral Midas'la Gömülen Mobilyalar. Arkeometri Ünitesi Bilimsel Toplantı Bildirileri VI: 3-11. Ankara., 6. "Le Mobilier Funeraire du Roi Midas I" 364. MM Tümülüsü mobilyalarının son tanımlamaları için b.k.z. Robert Blanchette-Benjamin Held "Wood Species Analysis" içinde: Simpson, The Gordion Wooden Objects, Vol. 1: The Furniture from Tumulus MM.

⁶⁶ Bu masanın konservasyonu ve rekonstrüksiyonu ile ilgili daha geniş bilgi için b.k.z. Robert Payton "The Conservation of 8th cent. From Gordion". Simpson-Payton "Royal Wooden Furniture from

E. Gordion S2 Tümülüsü

Güney Tümülüs grubununa dahildir. 1950’li yıllardan beri üzerinde çeşitli tarım faaliyetleri yapıldığı için çok tahrip olmuştur. Burada ele geçen tunç kabalarının W Tümülüsündeki gibi kabaralı ahşap bir mobilyaya ait olabileceği akla gelmiştir (**Lev. 23, Res. 30**). Nitekim bu kabarlardan birinin sivri ucunda ahşap kalıntıları saptanmıştır⁶⁸.

Kohler öncelikle ahşap mezar odasının mimari özelliklerini hepsi MÖ 7.yy’ın ilk yarısına tarihlenen S1, Z ve H Tümülüslerinkilere benzetmiştir. Fakat mezarda ele geçmiş olan iki Lydia esinli seramik, tarihlenmeyi 580-545 yılları arasına çekmiştir⁶⁹.

F. Değerlendirme

Phryg tümülüslerinden ele geçen mobilyalar ve eşyalar Eski Çağ’da üretilip günümüze ulaşabilen en sağlam ahşap günlük kullanım eşyası grubunu oluşturmaktadır. Son derece detaylı ve özenli işçilikleri, ve sağlam korunma durumları sayesinde yapıldıkları malzeme ve üretimleri gibi teknik konularda oldukça sağlam bilgiler sunmaktadırlar.

Gordion’da testere, balta, keski, raspa, bız/tığ, bıçak, pergel ve yay-matkap, hatta torna kullanılmış olduğu anlaşılmaktadır. MÖ 2. binyıldan itibaren Yakın Doğu’da yaygın olarak kullanılan keser de Gordion’da kullanılmış olmalıdır⁷⁰.

Tunç ve demir aletler ile alet parçaları Gordion höyüğünde bol miktarda ele geçmiştir. Testereler, baltalar, bir keser, bızlar ve kalemler (keskiler); demir kalemlerin iki tanesi kemik saplarıyla birlikte günümüze ulaşmıştır⁷¹.

MM Tümülüsü’nde tabutun gövdesinde sedir ağacı, köşe bloklarında çam, tabut rayların için şimşir ve porsukağacı kullanılmıştır. Mobilyalarda ise şimşir, ardıç, ceviz, porsukağacı, akçağaç veya vişne ağacı tercih edilmiştir⁷². Sözü geçen

---

Gordion” 44-46. Spirydowicz “Conservation of the Wooden Furniture from Tumulus MM” ve Simpson, Gordion Wooden Objects I.

⁶⁷ Simpson 2008: sf.135.

⁶⁸ Kohler 1995: 142-143.

⁶⁹ A.e.: 195.

⁷⁰ Simpson 2010: 197.

⁷¹ A.e.: 197.

⁷² A.e.: 198.

ağaçlar genellikle Gordion civarında veya komşu bölgelerde bulunabilen ağaçlardır⁷³
⁷⁴. Şimşir kakma bezemeli masanın çerçeveleri (iskelet), bacakları ve desteklerinde; düz masaların bacaklarında; servis sehparlarının ön, arka ve yan cephelerinde; son olarak da “kuzeydoğu köşedeki mobilyalarda” kullanılmıştır. Ceviz, biri dışında bütün masa tablaları, servis sehplalarının üst kısmı ve kavisli ön bacakları için tercih edilmiştir. Ardıç, kakma bezemeli masanın ve servis sehparlarının bezemeleri ile kuzeydoğu köşedeki sandalyenin arka çitalarında kullanılmıştır. Servis sehpa B'nin ön ayaklarının arkasındaki bloklar porsuk ağacındandır⁷⁵.

Şimşir ağacından elde edilen kereste sert, yoğun, güzel damarlı ve krem rengidir, kolayca yontulabilir. Herhalde Gordion MM Tümülsü'ndeki şimşir mobilya kısımları da zamanında açık bir renge sahipti. Kızılımsı-kahve renkli ardıç ağacı ile açık renkli şimşir fon üzerine yapılan kakma bezemeler son derece güzel bir kontrast yaratmaktaydı. Cevizden masa tablaları ve vurgular ise üçüncü bir renk ve damar kombinasyonu ortaya koymaktaydı. Kakma bezemeli masa çerçevesinin köşelerini kaplayan değerli metal eklemeleriyle gözde canlandırılmalıdır⁷⁶.

MM Tümülsü mobilyaları, mevsimine uygun olarak öncelikle kaba formlarda kesilmiş, daha sonradan ince ince işlenmiş ağaçlardan yapılmıştır. Masa tablalarında ve servis masalarının ön yüzlerinde kullanılmış olan keresteler, damar düzenlerinden anlaşıldığı üzere yassı olarak veya kütük boyunca, çapının en geniş olduğu bölümden kesilmiştir. Şekillendirmenin büyük kısmı masa bacakları ve tepsi benzeri tablalarda kullanıldığı anlaşılan keserle yapılmış olmalıdır. Kakma bezemeli masanın ve düz masaların yuvarlak bacakları buharla kavislendirilmemiş, doğal olarak kavisli olan dallardan yapılmıştır⁷⁷.

Pergel bir çok yontma parçanın tasarımında kullanılmış olmalıdır. Buna düz masaların yuvarlak kesitlibacakları ve masa tablalarının altındaki atkılar da dahil

---

⁷³ Daha detaylı bilgi için b.k.z.: N. F. Miller (1999) “Interpreting Ancient Environment and Patterns of Land Use: Seeds, charcoal and archaeological context”, *Tüba-Ar*, 2.1999, 15-29. F. N. Hepper (1996), “Timber Trees of Western Asia”, *The furniture of Western Asia. Ancient and traditional*, 1-12.

⁷⁴ Vitruvius 2.1.5: Phryglerin ormansız bir ovada yaşadıklarını, kereste sıkıntısı çektiklerini, onların yaşadığı zamanlara kadar belki de bu kaynakların sona ermiş olabileceğini aktarmıştır.

⁷⁵ Simpson 2010: 198.

⁷⁶ A.e.: 199.

⁷⁷ A.e.: 200.

edilebilir. Halen ahşap üzerinde seçilebilen izlere bakılırsa kakma rozetler de pergel yardımıyla yapılmıştır⁷⁸.

Yaylı matkap çeşitli amaçlarla kullanılmış olabilir: zıvana sistemini destekleyen pimlerin yuvalarında, kakma malzemenin yerleşeceği oyuntularda ve ufak pimlerin yardımıyla yapılmış olduğu anlaşılan tamir deliklerinde. Kakma bezemelerin yapılması işleminde öncelikle desen bıçak yardımıyla belirlenmektedir. Çizme işlemi tamamlandığında kakma yuvaları matkapla delinir daha sonra da keskiyle düzeltilirdi. Ardıç ağacından ufak pimler ve şeritler bu kakma yuvalarına uygun bir biçimde, ahşabın suyu dikkate alınarak şekillendirilirdi; böylece çakma işlemi sırasında kakılacak parçaların kırılması önlenmiş olurdu. Kakılan malzeme yapıştırıcı bir maddeyle sabitlenir, son olarak da yüzey zımparalanarak düzeltilirdi. Bu teknik, kakma bezemenin dökülmüş olduğu yerlerin incelenmesiyle anlaşılmıştır. Aynı kakma tekniği metal malzeme ile de kullanılmıştır⁷⁹.

Phryglerin kullandığı kakma tekniğiyle ilgili oldukça detaylı saptamalar yapılabilmektedir. Ek malzemenin kakılacağı kanallar son derece ince uçlu bir matlapla delikler halinde oyularak anahatları belirlenmiş, ardından delikler, aralarında kalan parçaların keskin bir alet –keski ya da bıçak- yardımıyla alınmasıyla birleştirilmiştir. Ardından bu yuvaralara ve kanallara uyacak şekilde biçim verilmiş ek malzeme, parçalar halinde yerleştirilmiştir. Bu işlem sırasında bir çeşit yapıştırıcı maddenin de kullanılmış olduğu anlaşılmaktadır⁸⁰.

Kapsamlı bir analogi çalışması, bu masaların benzerlerinin çok geniş bir zaman dilimi ve coğrafi alanda görüldüğünü gözler önüne serer. Benzerlik kurulabilecek en erken masalar Jericho'da Orta Tunç Çağı'na ait mezarlarda ele geçmiş olan 25 adet masadır. Jericho masalarının çoğunun bir tarafta iki, bir tarafta bir olmak üzere üç bacağı vardır. Bu bacaklar dışa doğru kavislidir ve bot veya ördek ayağı biçimli ayaklarla son bulmaktadır. Özellikle bu masaların Gordion masalarının zıvana ve geçme sistemine benzeyen sistemleri ilgi çekicidir. Aynı Gordion masalarında olduğu gibi bacakların tepelerindeki zıvana dilleri, masa tablasının alt kısmındaki

---

⁷⁸ Simpson 2010: 200.

⁷⁹ A.e.: 201.

⁸⁰ Young 1981: 64.

“atkılara” oturmakta, bunlar belki de dışarıdan geçirilen ahşap bir pimle desteklenmektedir⁸¹.

Söz konusu zıvana dili-atkı sistemi Jericho masalarında daha erken bir tarihte de pekala kullanılmış olabilir. Horoztepe’de ele geçmiş olan MÖ 3. binyıl sonlarına ait tunç kaplamalı iki masa. Bu masalara ait çok az ahşap parça korunabilmiştir. Ama bacakların, masa tablasının alt kısmındaki tunç atkılar yardımıyla tutturulduğu anlaşılabilir⁸².

Jericho’da ele geçen zıvana-atkı sistemli masalar, akla taşınabilirlikle ilgili bazı soruları getirmiştir. Masa tablalarının tepsi benzeri görünümü, bu masaların üzerindeki yiyeceklerle birlikte taşınıyor olabileceklerini düşündürmüştür. Bacakların da çıkarılabilir olduğu akla gelebilir. Her koşulda, bu örneklerin çoğunda zıvana-atkı sisteminin dışarıdan eklenen ahşap pimlerle sağlamlaştırılmasına rağmen bazı örneklerde bu uygulamanın görülmemesi, ayakların gerekli durumlarda sökülebilir olduğuna işaret edebilir⁸³.

Baghouz’da yürütülen kazılarda yedi adet yuvarlak tablalı masaya ait parçalar ele geçmiştir. Masa tablası tepsi biçimindedir ve ayaklar sökülüp takılabilir. Masaların bacakları üçlü gruplanabilir ve metal bir halka yardımıyla masa tablasının altındaki oblik deliklere sokuluyor olabilir. Bazı masaların tablalarında bacakların sokulabileceği güçlendirilmiş bölgeler bulunmaktadır. Bunlar da atkı sistemini akla getirmektedir⁸⁴.

İlk binyıl içinde ziyafet masaları ile ilgili kanıtlar bazı önemli yerleşmelerde çoğalmaktadır. Urartu yerleşmesi Adilcevaz’da üç ahşap masaya ait kalıntılar ele geçmiştir. Bunların hepsi parçalar halinde tek bir mezar odasından ele geçmiştir⁸⁵. Tüm ele geçmiş olan örnek, Gordion’daki düz masaya düz bacakları ve düz biten ayaklarıyla oldukça benzemektedir. Ama bacaklar Gordion örneklerindeki gibi dışa doğru kavis yapmamaktadırlar. Zıvana-atkı sistemi burda da görülür ama dışarıdan

---

⁸¹ Simpson 2008: 138.

⁸² A.e.: 138.

⁸³ A.e.: 138.

⁸⁴ A.e.: 138.

⁸⁵ Işık 1985: 426-427.

bir pimle güçlendirilmemiştir. Diğer iki masanın bacakları ise toynak biçimindeki ayaklarıyla (Urartu ve Asur betimlerine uygun olarak) farklılık göstermektedir.⁸⁶

Masaların yuvarlak tablaları ve lyra biçimli ayaklarla son bulan yuvarlak bacakları vardır. Zıvana-atkı sisteminin bir türevi uygulanmıştır: masa tablasının alt yüzeyine dairesel bir bant yontulmuştur. Bacaklar tepelerindeki zıvana dilleriyle bu atkılara tutturulmaktadırlar. Bu masanın üstünde bir ziyafete ait yiyecek kalıntıları saptanmıştır: balık kılçıkları, tavşan kemikleri, fındıklar, üzüm çekirdekleri ve şarap kapları. Tüm bunlar MM Tümülsü mezar odasının ilk bulunduğu durumunu akla getirmektedir⁸⁷.

---

⁸⁶ Simpson 2008: 139.

⁸⁷ Simpson 2010: 139.

III. LYDIA AHŞAP GÜNLÜK KULLANIM EŞYALARI

Bin Tepe ve Lydia *territoriumundaki* diğer bölgelerde yer alan çok sayıdaki tümülüsün çok büyük çoğunluğunda taş klineler yer almaktadır. Şüphesiz bu tümülüslerde ele geçenlerden çok daha fazla ahşap ya da metal kline vardı fakat çoğu mezar odalarının yağmalanması sonucunda ya tahrip olmuş ya da tarihi eser kaçakçıları tarafından kaçırılmıştır.

Bu tez çalışmasının konusu ahşap eşyalar olduğu için taş klineler üzerinde fazla durulmayacaktır. Ama Lydia taş klineleriyle ilgili bazı genel bilgiler vermek de yerinde olacaktır.

A. Klineler

Arkaik ve Klasik Yunan klineleri Kyrieleis tarafından “A Tipi” ve “B Tipi” olmak üzere iki gruba ayrılmıştır⁸⁸. Bu tipler esas olarak klinelerin ya da oturma elemanlarının bacak tasarımına göre birbirinden ayrılmaktadır⁸⁹. Klineler dışındaki eşyalarda da bu tiplere rastlanır: B Tipi sıklıkla taht ve koltuklarda, A Tipi ise yine tahtlarda ve taburelerde kendini göstermektedir.

A Tipi'nin belirleyici özellikleri yuvarlak kesitli bacaklar ve torna işi thorusların çeşitli aralıklarla dizilmesinden oluşan bir bezeme sistemidir. A Tipi bacaklar Mısır mobilyalarında ve Geometrik vazo resimlerinde de görülür⁹⁰. Hatta Homeros da İliada'da bu tip bir mobilyanın sözünü etmiştir⁹¹. Tornanın ilk hangi tarihte kullanılmaya başladığı tartışmalı bir konudur⁹²; ama MÖ 7. yy'da kullanılmakta olduğu açıktır.

Korint vazolarındaki ziyafet sahnelerinde MÖ geç 7. yy-erken 6. yy'da klineler ilk görülmeye başladığında uzun örtülerinden altından görünen bacaklar kalın ve yuvarlaktır. Bacağın çok incelen orta bölümünde disk biçiminde bir kabartının

⁸⁸ Kyrieleis “Throne und Klinen” (1969) başlıklı doktora tezinde Arkaik ve Klasik Yunan klineleri üzerinde böyle bir sınıflandırma yapmıştır. Fakat bu bölümün konusunu oluşturan Lydia klinelerinin bacak tasarımında bu tiplerin izleri net bir şekilde görülmektedir. Yüzden bu iki tipi bu başlık altında kısaca açıklamayı uygun gördüm.

⁸⁹ Richter (1966), benzer bir ayırım yapmış, fakat tipleri “torna işi/yuvarlak bacaklılar” ve “dörtgen bacaklılar” olarak adlandırmıştır.

⁹⁰ Richter (1966): 19. Kyrieleis (1969): 105.

⁹¹ *İl.* 3. 391

⁹² Daha detaylı bilgi için bkz. Baker 1966: 303.

olduğu görülür. Bunlar Geometrik vazo resimlerindeki bacaklardan daha kalın ve ağırdır.

MÖ 6. yy'ın ortasından sonra klineler örtüsüzdür ve A Tipi bacakların tepesi yuvarlak ve dışbükey biçimde sonlanan birer tambur görünümüne bürünmüştür. Bazen söz konusu bacakların biri yukarı doğru yatak düzlemini geçecek şekilde dirsek veya baş desteği olarak uzamıştır⁹³.

MÖ 6. yy'ın sonlarından itibaren bu tip mobilya bacakları üst ve alt bölümlerdeki akıcı ve ince oyuntular, ve orta kısımdaki tam torus biçimli şişkinlikle daha “kendi içinde uyumlu” bir tasarıma kavuşmuştur⁹⁴.

Gelişkin A Tipi bacaklar yukarıdan aşağıya doğru bütüncül bir koniklik kazanmıştır. Tepesinde ve dibinde birer torus bulunan kaide benzeri bir ayakla son bulmaktadır. Bazı durumlarda bacağın üst bölümlerinde bir yıldız veya rozet; veya orta kısımdaki torus üzerinde zigzag motifli bezemeler içermektedir. Bazen ise dörtgen biçimli zıvanalar yatak ve sedir bacaklarının üst bölümlerinde -çerçeve ile birleştiği noktada- belirtilmiştir⁹⁵.

B. “Duvanlı Yatağı”

Küçük bir A Tipi klinenin kalıntıları Bulgaristan Duvanlı yakınlarındaki bir tümülüse gömülmüş taş bir lahitin içinde ele geçmiştir⁹⁶ (**Lev. 24, Çiz. 22**). Çerçevesi dışbudak ağacından yapılmış; yatak düzlemi kenevir kayışlardan ağ biçiminde örülmüştür. Günümüze ulaşan çok az sayıdaki ahşap örnekten biri olan bu yatağın bacakları A Tipi mobilya bacağının tüm özelliklerini taşımaktadır (**Lev. 23, Çiz. 21**). Orta kısmında bir *thorus* bulunan ve ayakları içbükey olan bacaklar birbirine geçirilmiş dört parçadan oluşmaktadır: ayak, bacağın konik alt gövdesi, ortasındaki şişkinlik bulunan içbükey üst bölüm ve tepedeki çıkıntılı disk. Yatağın baş kısmının bacakları diğerlerine göre daha yüksek silindirik biçimli birer parça ile son bulmaktadır. Bunların bacaklara doğrudan ahşap pimlerle monte edilen kıvrımlı

⁹³ Kyrieleis 1969: 124.

⁹⁴ Richter 1966: 55.

⁹⁵ Daha sonraki sayfalarda detaylı olarak aktarılacak Duvanlı yatağı ile Getty klinesinde bu durum söz konusudur. Fikrim, metal örneklerde herhangi bir işlevsel yeri bulunmayan bu detayın tamamen eşyaların ahşap versiyonlarından alınan esinle yapıldığı yönündedir.

⁹⁶ Kyrieleis 1969: 126.

aşap bir plaka biçimindeki başlığı desteklediği anlaşılmaktadır⁹⁷. Yatağın çerçevesini oluşturan kasnaklar her bacağa zıvana-geçme sistemiyle oturtulmuştur⁹⁸. Yatak çerçevesinin iç yüzeyinde düzenli aralıklarla açılmış küçük delikler vardır. Kenevir kayışlar bu deliklere geçirilip tutturularak örülmüş olmalıdır.

Bu mezar, içinde ele geçen siyah figürlü bir lekythosa dayanarak MÖ 490-480'e tarihlenmiştir. Bu yatak, bir kremasyon gömü söz konusu olduğuna göre ölünün yatırıldığı bir kline değil de MÖ 5. yy'da Yunanistan'dan getirilmiş bir lüks eşyası olmalıdır⁹⁹.

C. "Getty Klinesi"

Tezin bu bölümünde mutlaka değinilmesi gereken çok önemli bir örnek, tunç bir klinedir. Söz konusu kline, 1982 yılında İsviçreli bir koleksiyonerden alınarak J. Paul Getty Müzesi'ne kazandırılmıştır¹⁰⁰. Tipik "A Tipi" bacak tasarımı ve kazıma bezemeleriyle MÖ 6. veya 5. yy'a tarihlenmek mümkündür. 1979 yılında yağmalandıktan sonra kurtarma kazısının gerçekleştirildiği bir Lydia Tümülüsü'nden kaçırıldığı tahmin edilmektedir. Bu kazı sonucunda bu klineye uyabilecek çok az miktarda parça ele geçmiştir. Kline, Hellenistik öncesi çağlardan günümüze gelen çok az sayıdaki mobilyadan biri olması açısından çok büyük önem taşımaktadır¹⁰¹.

1,91 m uzunluğunda, 0,76-0,79 m genişliğinde ve 0,38-0,40 m yüksekliğindedir. Çerçevesi tunç dökümle kaplanmış demirden meydana getirilmiştir. Yatak düzlemi ince bakır levhaların bir ağ örgüsü izlenimi verecek şekilde biraraya getirilmesiyle oluşturulmuştur. Bacakların tepesinde ve klinenin üst yüzeylerinde kumaş kalıntıları vardır. Bacaklar, "A Tipi"nin üst kısımda yatak düzleminin seviyesini aşan ve alt kısımlarda daha çok torus biçimli öge içeren bir türüdür. Bacakların tepe düzlemi kazıma birer rozet motifleriyle süslenmiştir. Bacaklar arasındaki çerçeveyi oluşturan kasnakların üst yüzeyinde kazıma ile yapılmış lotus dizileri vardır. Ayrıca uzun kenarlardaki kasnakların dışa bakan cepheleri de kazıma rozet sıralarıyla süslenmiştir¹⁰² (**Lev. 24, Çiz. 23**).

⁹⁷ Kyrieleis 1969: 126.

⁹⁸ Fallow 1934: 150.

⁹⁹ Archibald 1998: 193.

¹⁰⁰ Mc Lauchlin 1985: 365.

¹⁰¹ Baughan 2004: 567.

¹⁰² A.e.: 567.

Klinenin dört tarafı da bezenmiş olduğundan görülmesi için öncelikli bir cephesi olmadığı anlaşılmaktadır. Klinenin kısa kenarlarından daha yüksek olanının baş, daha alçak olanının ayak ucu olduğu düşünülmüştür¹⁰³.

Bacakların profili ve temeli Duvanlı'daki ahşap yatağınkilere benzemektedir. Alt kısımlardaki fazladan toruslar "A Tipi"nin erken örneklerinin özelliğidir¹⁰⁴.

Getty Klinesinin yatak düzlemi MÖ 6. ve 5. yy yataklarından iyi bilinen bir görünüme sahiptir. Buna benzer yatak düzlemi ağ görünümüne sahip metal örneklerde ince metal şeritlerin örülmesiyle bu düzlem elde edilmiştir. Getty Klinesindeki perfore yatak düzlemi bu açıdan üniktir¹⁰⁵ (**Lev. 25, Çiz. 24**).

Sonuç olarak Getty Klinesi muhtemelen MÖ geç 6.-erken 5. yy'a tarihlenmektedir. Kazıma tekniği ile yapılmış bitkisel bezemelerin paralelleri Geç Arkaik Doğu Yunan/ Batı Anadolu'da görülmektedir. Hem geldiği yer, hem de form ve bezeme özellikleri bakımından Lydia kökenli olduğu düşünülmektedir¹⁰⁶.

Yukarıda anlatılan Lydia kökenli veya Lydia mobilyalarına esin kaynağı olduğu belli olan örnekler dışında günümüze ulaşabilen Lydia mobilyaları tanımlanması çok zor, son derece ufak parçalar halinde ele geçen veya çok yıpranmış örneklerden ibarettir.

D. İçinde Ahşap Günlük Kullanım Eşyası Bulunan Tümülüsler

1. Sardis Cambaztepe Tümülüsü

1966'daki Harvard Cornell keşfi sırasında ele alınmıştır. Gyges Tümülüsü olarak adlandırılan tümülüsün 2.1 km kuzey doğusunda, Alyattes Tümülüsü'nün 3.4 km kuzey batısında yer alır. Bin Tepe Nekropolisinin merkezinde yer almaktadır¹⁰⁷. Bu tümülüs ilk keşfedildiğinde yağmalanmış ve son derece tahrip olduğu görülmüş.. Mc Lauchlin ve Hanfmann 35 m çapa sahip olan tümülüsün içinde bir mezar odası

¹⁰³ Baughan 2004: 568.

¹⁰⁴ A.e.: 580.

¹⁰⁵ A.e.: 580.

¹⁰⁶ A.e.: 585.

¹⁰⁷ Hanfmann 1967: 47.

ve bir dromos olduğunu belirtmişlerdir¹⁰⁸, Roosevelt ise dromos yerine bir ön oda bulunduğunu savunmuştur¹⁰⁹.

Kazanlar ahşap bir kline ya da yatağın varlığından bahsetmektedirler. Bölge sakinleri mezarı yağmalayanların bu eseri kaçırdığını aktarmışlardır.

Roosevelt mezar odasının ve ön oda olarak tanımladığı girişin mimari yapısını göz önünde bulundurarak yaptığı tipolojiye dayanarak Lydia'nın Pers etkisinde olduğu bir döneme MÖ 6.-5. yy arasına tarihlemiştir¹¹⁰.

2. Güre-Uşak İkiztepe Tümülüsü

İkiztepe Tümülüsü, Güre Kasabasının 2,6 km kuzeybatısında, Uşak İl merkezinin 20 km batısında, Phryg ve Lydia kültürlerinin bulunduğu bir noktada yer almaktadır¹¹¹. İkiztepe Tümülüsünün yer aldığı bu bölgede birkaç tümülüs ve çok sayıda kaya mezar da bulunmaktadır. İkiztepe Tümülüsünün yanyana iki adet mezar odası vardır.

Mezar odalarından ele geçen çok sayıda eserin arasında kemik ve fildişinden bazı süsleme elemanları da yer almaktadır (**Lev. 25, Res. 32**). Her iki odada da ahşap mobilya kalıntıları ele geçmiştir. Özgen ve Öztürk, ahşap parçalarından yola çıkarak süsleme elemanlarının bazı ahşap mobilyalara –cenaze töreninde kullanılan gümüş ve tunç kapların üzerine yerleştirildiği masalar ve sandalyeler- ait olabileceğini düşünmüşlerdir¹¹².

Mezarın tarihlemesiyle ilgili çeşitli görüşler ortaya atılmıştır. Mezarın kazısını yapan Tezcan, ilk mezar odasından ele geçen seramiklerin bezemelerine bakarak 515-486 tarihini önermiştir. Bu geçici tarihleme ikinci mezar odasının açılması ve burada bir I. Dareios (MÖ 549-486) sikkesinin ele geçmesiyle doğrulanmıştır¹¹³. Fakat Ramage çifti mezar buluntusu repertuarındaki zengin gümüş eserleri göz önünde bulundurarak MÖ 5. ve 4. yy arasında bir zaman dilimini vermiştir¹¹⁴. Dinç ise I. Dareios sikkesi ve tümülüs eteklerinde buluna taş bir kapının pervasını bezeyen yumurta-ok dizisine bakarak 500-475 tarihlerini önermiştir¹¹⁵.

¹⁰⁸ McLauchlin 1985: 190.

¹⁰⁹ Roosevelt 2003: 410.

¹¹⁰ A.e.: 411.

¹¹¹ Dinç 1993: 33.

¹¹² Özgen-Öztürk 1996: 51.

¹¹³ Tezcan 1979: 397.

¹¹⁴ Ramage-Ramage 1971: 147.

¹¹⁵ Dinc 1993: 98.

3. Mitralyöztepe Tümülüsü (Alibeyli III)

Bu tümülüste 1981 yılında Manisa Arkeoloji Müzesi K. Nayır başkanlığında bir kurtarma kazısı gerçekleştirmiştir. Alibeyli Köyü'nün yaklaşık 700 m güneyinde Hermos Nehri'nin aşağı kısmında yer alır. Tümülüsün 1960'lı yıllarda yağmalandığı bilinmektedir¹¹⁶.

Tümülüs kazılarında ele geçen Roma ve Hellenistik Dönem seramikleri dışındaki bazı kap parçaları mezar için en erken tarihi, MÖ 6. yy'ın ikinci yarısını vermektedir. Mezarda ele geçen bazı fildişi parçaların bir mobilyaya monte edilmiş olabileceği düşünülmüştür¹¹⁷

Dinç, mezarda ele geçen fildişinden sfenks, iki antitetik aslan, lotus çiçeği ve kartal biçimindeki parçaların bir mobilyaya apliance edilmiş olabileceğini ileri sürmüştür. Bunlar için de MÖ erken 5. yy'ı uygun görmüştür. Persepolis kabartmalarındaki mobilya betimleri ile aralarında benzerlik kurmuştur¹¹⁸.

---

¹¹⁶ Nayır 1982: 202-204.

¹¹⁷ A.e.: 203.

¹¹⁸ Dinç 1993: 206.

IV. PERS AHŞAP GÜNLÜK KULLANIM EŞYALARI

Pers İmparatorluğu'ndan günümüze halkın günlük olarak kullandığı mobilyalara dair elimizde pek bilgi bulunmamaktadır. Ahşap malzemenin bugüne kadar Pers merkezlerinde yürütülen kazılarda tanımlanabilecek biçimde ele geçmemiş olması bu bilgi eksikliğinin en büyük sebebidir. Bunun yanında Pers sanatının merkezi bir anlayış ile neredeyse törensel ya da resmi betimlerden ibaret olması; dolayısıyla halkın günlük yaşamına dair Mısır veya Hellen sanatının aksine fazla betim bulunmaması da önemli bir etkidir.

Son derece görkemli ve değerli malzemelerin kullanıldığı mobilyalar antik kaynaklardan da bilinmektedir. Herodotos Yunanların MÖ 495'de Plataia'da kazandığı zaferden sonra Pers generali Mardonius'un kampının yağmalanışını aktarırken çadırların gümüş ve altın mobilyalarla dolu olduğunu söyler¹¹⁹. Ayrıca Ksenophon Kyropedia¹²⁰ ve Anabasis'de¹²¹ ve Anabasis Pers İmparatorluğunun lüks eşyalarından bahsederken “gümüş bacaklı sedirleri” de sayarlar.

Dolayısıyla Akhaemenid mobilyaları ile ilgili bilgilerimiz kabartma heykeltıraşlık eserlerine ve saray kazılarında ender olarak ele geçmiş olan metal mobilya aksamlarına dayanmaktadır.

Persepolis'in 12 km kuzeybatısında bulunan, Akhaemenid krallarının mezarlarına ev sahipliği yapan Nakş-ı Rüstem'deki kabartmalar gibi eserler törensel mobilyalarla ilgili son derece detaylı bilgi vermektedir. Törensel mobilya repertuarı oldukça sınırlı olup neredeyse taht, ayak taburesi ve taht platformlarından ibarettir¹²².

A. Orijinal Kalıntılar

Şüphesiz Pers Saraylarında çok miktarda ve çeşitli mobilya kullanılmıştır. Fakat bunlar Makedonların istilası sırasında tahrip edilmiş veya zaman içinde iklimsel koşullara direnememiş, dolayısıyla günümüze ulaşamamıştır. Bu

¹¹⁹ Hdt. IX.80.1.

¹²⁰ Xen. Anab. V.2.7

¹²¹ Xen. Cyrop. IV.2.27

¹²² Kyrieleis 1969: 36.

mobilyalardan arta kalan kalıntılar, metal aksamlar, bezemelerinde ve kaplamalarında kullanılan daha dayanıklı malzemelerden yapılmış parçalardır.

Louvre Müzesi'nde bulunan tunç bir mobilya ayağının nereden geldiği bilinmemektedir¹²³. Bu ayak, kabartma heykeltraşlık eserlerinde de bilinen çok tipik bir ayaktır. Ön tarafında iki küçük volüt ve aralarında bir rozet bulunan natüralist bir aslan pençesi ve bunun altında “aşağı doğru sarkan uzun yapraklardan bir çelenk” izlenimi veren bitkisel motifli bir parçadan oluşmaktadır (**Lev. 26, Res. 33**).

Buna çok benzeyen bir örnek British Museum'da bulunmaktadır ve Mısır'dan geldiği tahmin edilmektedir¹²⁴. Bu da bronz bir mobilya ayağıdır ve aynı şemaya sahiptir (**Lev. 26, Res. 34**).

Yine British Museum'da bulunan ve bir tabureye ait olduğu düşünülen mobilya parçası çok ender rastlanan ahşap örneklerden biridir (**Lev. 27, Res. 35**). Bu parçanın da Mısır'dan geldiği ve 27. Hanedanlık Dönemine (MÖ 525-404) ait olduğu tahmin edilmektedir¹²⁵. Bu dönem, Mısır'ın Pers hakimiyeti altında olduğu bir dönemdir. Özellikle aslanın tipi şüpheye yer bırakmayacak şekilde Pers etkilidir. Bir bacak parçası olduğu son derece açıktır. Ağzı açık kükremekte olan bir aslanın başı, göğsü ve ön bacakları betimlenmiştir.

Persepolis'te Kserkses'in sarayının doğu bölümündeki yer altı geçitlerinden birinde ele geçmiş, başı, omuzları ve bir pençesi korunagelmiş olan lapis lazuli'den bir aslan yontusunun seçkin bir mobilyaya ait olduğu düşünülmektedir (**Lev. 27, Res. 36**). Kükreyen aslanın açık olan ağzında dişlerinin olması gereken yerde küçük delikler vardır. Bu sebeple dişlerinin fildişi benzeri bir malzemeden applike edildiği tahmin edilmiştir¹²⁶.

Her ne kadar Anadolu tümülüslerinde pek çok kültürün sentezi olarak ortaya çıkan bir gömü kültürü oluşmuş olsa da Biga Tümülüslerinden Dedetepe Tümülüsünde ele geçen mobilya bacaklarının Pers esinli olduğu düşünüldüğü için bu

¹²³ Jamzadeh 1996: 111, Curtis-Ramzjou 2005: kat. No. 91.

¹²⁴ Tadmor 1974: 38., Jamzadeh 1996: 111, Curtis-Ramzjou 2005: kat. No. 94.

¹²⁵ Simpson 1996: 17-18, Curtis-Ramzjou 2005: kat. No. 93.

¹²⁶ Sami 1970: 96., Curtis-Ramzjou 2005: kat. No. 95.

başlık altında işlemeyi uygun gördüm. 1994 yılında Çanakkale Arkeoloji Müzesi, Dedetepe Tümülüsünde bir kurtarma kazısı düzenlemiştir.

Tek bir mezar odasına sahip olan tümülüsün, MÖ 480-460 yıllarına ait olduğu düşünülmektedir. Soyulmuş olmasına rağmen mezar odasından pek çok buluntuyla birlikte beş adet ahşap masa bacağı ele geçmiştir. Fakat bu bacaklardan sadece üç tanesi nispeten sağlam olarak korunagelmıştır (**Lev. 28, Çiz. 25**). Ne tür bir mobilyaya ait olduklarıyla ilgili kesin bir görüşe varılamasa da klinelerin önüne konan küçük masalara ait olabilecekleri düşünülmüştür. Bu tip küçük masalara cenaze ziyafeti sahnelerinde sıkça rastlanmaktadır. Elimideki üç bacağın da farklı tiplerde olması bir problem yaratmamaktadır. Çünkü tek bir masada iki farklı bacak tipi ender görülen bir durum değildir. Bunların masa değil de bir klineye ait olması ise, büyük bir ağırlığı taşıyabilecek kadar güçlü olmadıkları için pek mümkün görünmemektedir. B ve C bacaklarının en yakın paralelleri MÖ 5. yy'ın ilk çeyreğine ait olan Persepolis kabartmalarında görülmektedir¹²⁷.

Persepolis'teki Apadana'nın güneyindeki depo mekanlarında yanmış ahşap yığını (8 m. x 1,50 m) içinde hatırı sayılır miktarda bronz parça ele geçmiştir. Bunlar biçimsiz yığılar halinde görülmektedir. Ama aralarında bazı parçalar üzerinde, bir zamanlar içine malzemesi bilinmeyen rozetlerin kakılmış olabileceği istiridyeyi andırır biçimli izlere rastlanmıştır. Tüm bu karbonize ahşap yığınları, küller ve tunç parçalar burada mobilyaların depolanmış olması gerektiğini düşündürmüştür. Aynı mekanda ayrıca 14 adet küçük altın kabara ve altın kaplama parçaları da ele geçmiştir. Başka bir mekanda ise yine altın kaplama parçaları ile altın kabara tüm odaya yayılmış halde ele geçmiştir. Bir köşede de rozetlerle süslenmiş kalın bir altın bant bulunmuştur. Bu bant kavisli bir ahşap parçasına altın kabara yardımıyla tutturulmuş olmalıdır. Yakınında ise düz ve daha ince altın bantlar ele geçmiştir¹²⁸.

¹²⁷ Sevinç-Rose-Strahan-Biçken 1998: 312-313.

¹²⁸ Schmidt 1953: 75.

B. Betimler

1. Pers Ülkesinden Betimler

Arkalıklı taht betimleri arasında en iyi korunagelmiş olan Persepolis Hazine Binası üzerindeki I. Darius kabartmasıdır (**Lev. 29, Res. 38**). Bu eserde mobilyanın bezemeleriyle ilgili tüm detaylar rahatlıkla görülebilmektedir¹²⁹.

Toplantı Salonu, 100 Sütunlu Salon ve Persepolisteki Apadana'da betimlenen tahtlar düz arkalıklı ve kolçaksızdır. Her bacak kısa, silindirik bir temel üstünde yükselmektedir. Silindirik temelin üzerinde iki adet thorus benzeri süsleme yer alır. En üstteki süslemenin üzerinde aşağı sarkan yapraklar biçiminde bir halka bulunmaktadır. Tek bir thorus benzeri süsleme-aşağıdaki iki tanesinden daha geniş-bu yapraklı halkayı üst kısımda sınırlar. Eklem yeri de belirtilmiş olan bir aslan pençesi figürü en üstteki thorus benzeri halkanın üzerine yerleşmiştir. Tüm bu bezeme sisteminin üzerinde ise yan cepheden bakılınca yanyana küçük bitişik halkalar; ön cepheden bakılınca da iki volüt olarak görünen bir süsleme yer almaktadır. Bu volütler ortalarındaki bir rozeti iki yandan çerçevelemektedir¹³⁰.

Taht betimlerinin neredeyse hepsinin bacağında aynı bezeme programı görülmektedir. Bu programda aşağıdan yukarıya doğru sırasıyla silindir bir taban, üstüste iki adet thorus benzeri halka, aşağı sarkan yapraklardan oluşan kalın bir halka, aşağıdaki iki benzerinden daha geniş bir thorus benzeri halka, eklemli bir aslan pençesi, iki yanında birer volütle sınırlanan bir rozet.

Akhaemenid kabartmalarında figürler profilden betimlendiği için bu iki yanında birer volütle çerçevelemiş rozet motifinin varlığını ancak tahtın ayağına hafif açılı bir görünüm verilmesiyle farkedilebilmektedir. Bu tarz bir betimde de volütlerden sadece biri ve rozetin yarısı görülebilmektedir¹³¹. Persepolis'deki tahtlı kabartmalarda aşağı yukarı aynı bezeme sistemi görülür:

Persepolis Toplantı Salonu'nda ana mekanın doğu girişinin güney sövesinde kral tahtta oturur durumda betimlenmiştir (**Lev. 29, Res. 39**). Arkasında ise bir diğer

¹²⁹ Kyrieleis 1969: 36.

¹³⁰ Jamzadeh 1996: 102.

saraylı, veliaht prens ayakta durmaktadır. Veliyaht sağ eliyle bir asa yerine tahtı tutmaktadır. İkisinin de başında bulunan uzun *tiaralar* resmi kıyafetleri içinde olduklarını gösterir. Saçaklı bir gölgeliğin altındadırlar. Önlerinde ise bir *baldahin* yer almaktadır¹³². Herzfeld bu iki kişiyi I. Dareios ve Kserkses olarak kimliklendirmiştir.

Dareios'un üzerinde oturduğu taht tipik bir Akhaemenid tahtıdır. Arkalıklı ve kolçaksız olan tahtın ayakları aşağıdan yukarıya doğru sırasıyla silindir bir taban, üstüste iki adet thorus benzeri halka, aşağı sarkan yapraklardan oluşan kalın bir halka, eklemli bir aslan pençesi ve bunun da üzerinde aynı çapta beş adet thorus benzeri torna bezemesi sistemine uymaktadır. Tahtın arkalığının yan cephesi boyunca dikey ve burgulu bir bezeme uzanmaktadır (**Lev. 29, Res. 39**).

Taht salonunun ana mekanın güney girişinin iki sövesinde de karşılıklı olarak yüzleri kuzeye dönük halde tahtta oturan kral kabartmaları vardır¹³³. Kralın arkasında bir hizmetkari bulunmaktadır. Kralın tahtı aynı diğer betimlerde olduğu gibi arkalıklı ve kolçaksızdır. Aynı bacak sistemi bu taht için de geçerlidir.

Persepolis hazine binasının 17 no'lu avlusunun güney ve doğu portikolarında tahtta oturan kral betimli kabartmalar yer alır. İkisinde de aynı tema söz konusudur. Tahtında oturan kral (I. Dareios) çok yüksek dereceli bir memuru huzuruna kabul etmektedir. Bu sahnelerdeki taç giymiş bir prensin varlığı kabartmaların Dareios'un hükümdarlığının son yıllarına (MÖ 487-486) ait olduğunu düşündürmektedir¹³⁴.

Bu kabartmalar son derece iyi korunageldiği için tahtın tüm detayları net bir biçimde görülebilmektedir. Hepsinde olduğu gibi arkalıklı ve kolçaksız olan tahtın bacaklarındaki bezeme sistemi aşağıdan yukarıya doğru sırasıyla kısa silindirik bir kaide, thorus benzeri tornadan çıkma şişkin bir motif, eklemiyle birlikte verilmiş bir aslan pençesi, yan cepheden birbirine bitişik dikey halkalar olarak görünen ama ön cepheden iki volüt arasında bir rozet bulunan bir motif, üstüste birbirinin aynı *thorus* benzeri tornadan çıkma halka, en üstte de tüm bu sistemi oturma kısmına bağlayan yukarı doğru hafifçe genişleyerek konik izlenimi yaratan düz bir kısım. Bacakları birbirine bağlayan kasnak birbirinden eşit aralıklarla uzak dördü dikey halka grupları

¹³² Schmidt 1953: 116.

¹³³ A.e.: 129.

¹³⁴ A.e.: 171.

ile bezenmiştir. Oturma yerinin altındaki bölüm altta üstüste ikişer volüt halinde gruplanmış motiflere sahip bir bantla sınırlanmaktadır. Bunun üzerinde ise tamamen bezemesiz, düz bir bölümden sonra minderli olduğu izlenimi veren oturma bölümü gelmektedir. Tahtın dimdik arkılığı yan cephede dikey bir şerit halinde arkalık boyunca devam eden burgulu bir bezemeye sahiptir (**Lev. 29, Res. 38**).

Kabartmalarda yüksek tahtta oturan kralın ayaklarını koyduğu tabure de, aynı tahtı gibi silindirik birer temel üzerine oturan bacaklara sahiptir. Ama aşağı sarkan yapraklı halkanın altında iki *thorus* benzeri öge yerine tek bir tane vardır. Ama söz konusu bitkisel kısmın üstüne bir boğa toynağı, arada herhangi bir *thorus* bezeme olmaksızın yerleştirilmiştir.

2. Anadolu'dan Betimler

Anadolu'nun Pers hakimiyeti altında olduğu yaklaşık 200 yıllık süreç içinde özellikle heykeltraşlık eserlerinde yerel veya Yunan sanatçıların elinden çıkma, fakat yoğun olarak Pers motifleri ve figürleri içeren “melez” bir sanat anlayışı görülür. Bu sentezin sonucunda ortaya çıkan kabartma eserlerde Akhaemenid mobilyalarının betimlerine de sıklıkla rastlanır. Özellikle sıklıkla işlenen bir sahne olan ziyafet sahnelerinde klineler, tahtlar, tabureler, masalar ve ayak tabureleri karşımıza çıkmaktadır.

Bugün Bursa Arkeoloji Müzesi'nde¹³⁵ bulunan antheminolu bir mezar stelinin en üst frizinde bir ziyafet sahnesi betimlenmiştir (**Lev. 30, Res. 40**). Diğerlerine göre biraz daha büyük betimlenmiş biri erkek biri kadın iki figür bir klinenin üzerine yerleşmişlerdir. Erkek, klinenin sağ üst köşesinde üstüste konmuş üç mindere yaslanmış durumdadır. Klinenin üzerinde, bacaklarının büyük bölümünü örten bir örtü serilidir. Klinenin önünde ise kadının ayaklarını bastığı hayvan pençesi biçimli ayaklara sahip bir ayak taburesi yer almaktadır. Sahnenin en sağında, iki kadın, arkalıksız bir tabure üzerinde arka arkaya oturmuşlardır. Bu tabure şişkin bir oturma minderine sahiptir ve bacakları torna işi *thorus*lara sahiptir. *Thorusun* ardından incelererek aşağı doğru çapı genişleyen silindirik bir ayağa bağlanmaktadır. Kabartma son derece aşınmış ve kaba detaylara sahip olsa da taburenin ayakları, Pers mobilyaları için tipik bir motif olan aşağı sarkan yaprak çelengi formunu andırmaktadır. Sahnede yer alan diğer bir mobilya ise en solda yer alan ve üzerine

¹³⁵ Envanter no: 8500.

krater benzeri bir servis kabı konmuş olan üç ayaklı uzun ve dar bir masadır. Masanın birbirine yatay bir kasnakla bağlı olan uzun bacakları ayağa doğru hafif bir kavisle dışa açılmaktadırlar. Bu stel, anthemionun tipolojik özellikleri, klinede uzanmakta olan adamın duruşu stel için MÖ 6.yy tarihini vermektedir¹³⁶.

Çanakkale-Biga’da bir tümülüsten ele geçen Polyksena Lahdi’nin uzun yüzlerden birinde bir *thronos*; kısa yüzlerden birinde ise bir kline yer almaktadır (**Lev. 30, Çiz. 26**). Söz konusu uzun yüzde tam 17 kadın figürü yer almaktadır. Sahnenin sol yarısında merkezde tahta oturan bir kadın figürü bulunmaktadır. *Thronos*, kolçaksız ve düz arkalıklıdır. İki tane kanatlı erkek figürü tarafından taşınmaktadır. Profilden verilen kanatlı erkek figürleri, başları, eleri ve kanatlarının üst bölümü tahtın alt sınırına yaslanmış olarak tahtı taşır vaziyette tasvir edilmiştir. Mısır, Fenike, Assur, Urartu ve Akhaemenid sanatlarında insanların ve mitolojik varlıkların tahtı taşıdığı betimlere rastlansa¹³⁷ da taşıyıcı olarak kanatlı erkek figürlerinin kullanıldığı bilinen başka bir örnek yoktur. Bu tür bir öge doğucul bir etki olarak değerlendirilebilir. Kısa yüzlerden birinde ise bir kline üzerinde karşılıklı oturan iki kadın figürü yer almaktadır (**Lev. 31, Çiz. 27**). Klinenin üzerinde bir şilte ve minder; altında ise ayaklarını koydukları geniş bir ayak taburesi vardır. Klinenin bacak şeması Kyrieleis’in A tipine tamamen uymaktadır. Çeşitli çaplarda torna işi *thorus*larla bezenmiş yuvarlak bir bacak. Ayak taburesi oldukça düz profillere sahiptir. Bacakları birbirine bağlayan düz bir kasnak, düz bir üst kısım ve ayakta hafifçe dışa doğru genişleyen kısa, düz bacaklardan oluşmaktadır. Polyksena lahдинin stilistik karşılaştırmalar sonucunda 500-490 yıllarına ait olduğu önerilmiştir¹³⁸.

Ksanthos’ta ele geçen ve bugün British Museum’da sergilenmekte olan Harpy Anıtı’nın mezar odasını çevreleyen kabartmalarda çok sayıda mobilya betimini görmek mümkündür. Doğu yüzde arkalıklı ve kolçaklı bir *thronos*un üzerinde oturan sakallı bir erkek figürü sahnenin merkezine yerleştirilmiştir (**Lev. 31, Res. 41**). Kolçakları oturma düzlemine bağlayan destekler birer *triton* biçindedir. Özellikle *thronos*un arkasındaki şişlikten anladığımız kadarıyla oturma düzleminin üzerinde kalın bir minder bulunmaktadır. *Thronos*, üstte oturan kişiye doğru zarif bir kavisle

¹³⁶ Polat 1998: 15.

¹³⁷ Richter 1966, Kyrieleis 1969.

¹³⁸ Çevirici 2006:163.

kıvrılan ve oturma düzlemine doksan derece değil geniş bir açıyla bağlanan oldukça alçak bir arkalığa sahiptir. Bacaklar birbirine yatay bir kasnakla bağlıdır. Bacaklar torna işi silindir parçalar ve *thorus*lara sahip olup hayvan pençesi birer ayakla son bulmaktadır. Kuzey cephede ise arkalıksız ve kolçaksız bir *diphros* üzerinde oturan sakallı bir erkek figürü betimlenmiştir (**Lev. 32, Res. 43**). Oturma düzleminin üzerinde bir minder bulunmaktadır. *Diphros*un bacakları torna işi birer *thorusa* sahiptir. Güney yüzde ise arkalıklı ve kolçaksız bir *thronos* görülmektedir. Oturma düzlemi üzerinde yine bir minder yer almaktadır. Bacaklar yatay bir kasnakla birbirlerine bağlanmışlardır. Torna ile yapılmış tipik yuvarlak bacaklardır. Mezarın bu yüzü oldukça aşınmış olmasına rağmen bacağın torna işi bir *thorusa* sahip olduğu anlaşılmaktadır. Ayağın hemen üzerinde ise bir doğu motifi olarak aşağı sarkan yaprak çelengi motifi seçilebilmektedir.

Anıtın mobilya betimleri açısından en dikkat çekici yüzü batı yüzüdür. Bu yüzdeki sahnenin iki ucunda *thronos* üzerinde oturan birer kadın figürü yer almaktadır. Soldaki *thronos* yüksek arkalıklı ve kolçaklıdır (**Lev. 32, Res. 42**). Bir koç başı ile sonlanan kolçakları bir sfenks figürü desteklemektedir. Oturma düzleminin üzerinde arkadan ve ön taraftan aşağı doğru sarkan kalın bir minder bulunmaktadır. Torna işi yuvarlak bacaklar yatay bir kasnak ile birbirine bağlanmaktadır. Kasnağın hizasında bir *throrus* bacağı ikiye bölmektedir. Genişçe silindir biçimli ayakların hemen üzerinde ise üstüste iki *thorustan* oluşan bir bezeme ögesi vardır. *Thronosu* betimi son derece detaylıdır. Öyle ki, ahşap orijinaline ait bir öge olan, bacakların oturma düzlemi ile birleşmesini sağlayan geçmeler görülebilmektedir. *Thronosta* oturan kadın ayaklarını bir ayak taburesine koymuştur. Bu taburenin bir bacağı *thronosun* bacağının arkasında kalmış, diğeri ise tahrip olmuştur. Fakat ayakların bulunduğu yatay düzlemin iki ince ve aralarındaki daha kalın bir *thorustan* oluşan bir profile sahip olduğu söylenebilir. Sol taraftaki *thronos* doğu modeli mobilyaların tipik bacak şemasına sahiptir. Buna karşın sağ taraftaki *Kyrieleis*'in "B tipi" olarak sınıflandırdığı Yunan tipi bacaklara sahip bir *thronostur* (**Lev. 32, Res. 44**). Uzun arkalığı boynunu aşağı doğru kıvrımış bir kuğ başı ile son bulmaktadır. Koça başı ile sonlanan kolçağı bir Dor sütunu desteklemektedir. Oturma düzleminin üzerinde önden ve arkadan taşan kalın bir minder yer almaktadır. Yatay bir kasnak bacakları birbirine bağlamaktadır. Minderin hizasında ikişer volütle başlayan bacaklar, yassı olan ahşap orijinallerini hatırlatacak şekilde dümdüz, alçak

kabartma halinde gösterilmiştir. Soldaki *thronosta* görülen detaycılık bu *thronosun* bacaklarını oturma düzlemine bağlayan geçmede de kendini göstermektedir. *Thronosta* oturan kadının ayakları bir ayak taburesinin üzerindedir. Bu ayak taburesi dışa bakan aslan pençeleri biçiminde ayaklara sahiptir.

Eski Çağ'da Paphlagonia Bölgesi sınırları içinde kalan günümüz Kastamonu'sunda bir yüzü kabartmalı bir mimari blok ele geçmiştir (**Lev. 33, Çiz. 28**). Üç kişinin yer aldığı sahne, Pers mezar stellerindeki ziyafet sahnelerinin tipik şemasına sahiptir: bir klinede uzanan bir erkek, aynı klineye, erkeğe dönük biçimde oturmuş bir sakalsız betimlenmiş bir diğer figür. Klinenin yalnızca bir bacağı korunmuştur. Şilte kısmı klineden biraz daha küçüktür. Bacak diğer örneklerde görülmeyen bir profile sahiptir. Yatma düzleminin hemen bittiği noktada altalta iki *thorus*, düz profilli bir bölümden sonra iki dar çaplı ve ince *thorusun* arasında kalın bir *thorusta* oluşan bir bezeme ve ayağa doğru iki kanadı veya yaprağı anımsatan öge. Bu sahnede bir de iki bacağı görünen servis masası bulunmaktadır. Bu kabartmayı taşra işçiliğinden dolayı tarihlendirmek son derece güç olsa da MÖ 5. yy'ın ilk yarısına tarihlenmesi mümkündür¹³⁹.

Daskyleion çevresinde ele geçmiş olan ve bugün İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde bulunan tipik anthemionlu bir mezar stelinin üzerinde iki sahne betimlenmiştir (**Lev. 33, Res. 44**). Bunlardan üsttekinde arabalı bir cenaze alayı, alttakinde ise bir ziyafet sahnesi yer almaktadır. Ziyafet sahnesi, mezar sahibinin kline üzerine uzandığı, bir kadının ona dönük biçimde yanı klinenin üzerinde oturduğu ve çevrelerinde hizmetkarların bulunduğu klasik ziyafet sahnesi şemasına sahiptir. Sahnenin ortasında tüm heybetiyle duran klinenin üzerinde bacaklarının büyük kısmını kapatan bir örtü yer almaktadır. Üzerinde ise mezar sahibinin dayandığı üstüste iki kalın minder vardır. Klinenin doğuya özgü torna işi *thoruslarla* kaplı yuvarlak bacakları vardır. Oturmakta olan kadın ayaklarını alçak bir ayak taburesinin üzerine basmaktadır. Ayak taburesinin ayakları her ne kadar kabartmanın işçiliğindeki ağır yerel karakterden dolayı anlamak zor olsa da aslan pençesi biçiminde gibi görünmektedir. Sahnenin en sağında çok uzun üç bacağı olan bir masa yer almaktadır. Üzerinde de *dinosa* benzeyen bir kap yer almaktadır.

---

¹³⁹ Polat 1998: 194.

Çavuşköy’de ele geçmiş olan bir stel şu an İstanbul Arkeoloji Müzesi’nde bulunmaktadır (**Lev. 34, Res. 45**). Günümüze ulaşmamış olsa da diğer Daskyleion mezar stelleri gibi tepesinde bir anthemion bulunduğu anlaşılabilir. Stelin üzerinde üstüste iki sahne yer almaktadır. Alttaki sahne bir ziyafet sahnesi yer almaktadır. Diğer örneklerle oldukça kalabalık olan bu sahnede adeta “demirbaş” niteliğinde olan kline üzerinde uzanan erkek ve ona dönük olarak aynı klinenin üzerinde oturan kadın figürleri mevcuttur. Kline grubunun sağ tarafında ise tabure üzerinde oturan bir kadın daha bulunmaktadır. Tabure de aynı kline gibi tornalanmış ayaklara sahiptir. Klinenin önünde ve sahnenin en solunda birer servis masası bulunmaktadır. İki servis masası da bacakları birleştiren birer kasnağa sahiptir. Ayak taburelerinin ayakları aslan pençesi izlenimi vermektedir. Klineye oturmuş olan kadının ayaklarını koyduğu ayak taburesinin bacakları alışılmamış bir kavise sahiptir. Kabartadan çok net olarak anlaşılmasa da aslan pençelerinin eklem yerleri ile birlikte işlenmiş olması nedeniyle bu kavise sahip olması muhtemeldir. Sahnedeki iki ayak taburesinin de alt yüzeyi aşağı doğru şişkindir. Heykeltraşlık üslubu açısından Doğu Yunan etkisi oldukça fazla olsa da figürler profilden verilmeye devam etmiştir. Gerek sahneye perspektif kazandırma çabaları, gerekse de üst sahnede doğa tasviri bir kuru ağaç betiminin yer alması, tüm bu özelliklerin görülmeye başlandığı MÖ 400 civarına işaret etmektedir¹⁴⁰.

Ele geçtiği yerin bilinmediği, bugün Bursa Müzesi’nde bulunan anthemionlu bir mezar stelinin üst frizinde bir av sahnesi, alt frizinde ise bir ziyafet sahnesi oldukça alçak bir kabartma olarak işlenmiştir (**Lev. 34, Res. 46**). Ziyafet sahnesinin merkezinde torna işi *thorus*lara sahip yuvarlak bacaklı bir klineye uzanmış bir erkek figürü bulunmaktadır. Sağında ise çok silik durumda tabureye oturmuş bir kadın yer almaktadır. Klinenin hemen önünde ve sol tarafında alçak birer servis masası vardır. Anthemionun tarihleme unsuru olarak değerlendirilmesi sonucunda stel için MÖ 4. yy’ın ilk yarısı önerilmiştir¹⁴¹.

Pers Lykiasının en görkemli unsurlarından biri olan Nereidler Anıtı Ksanthoslu bir yöneticiye aittir ve kabartmaları bugün British Museum’da sergilenmektedir. Dört

¹⁴⁰ Polat 1998: 43.

¹⁴¹ A.e.: 48.

tarafını çevreleyen frizler, serbest heykellerle bezenmiş bir yapıdır. Bu heykeltraşlık eserlerinin bazılarında tezin konusunu oluşturan mobilyaların betimleri karşımıza çıkmaktadır. Bu betimlerden Pers karakterini en çok hissettireni Küçük Podyum Frizi'nin batı yüzünün en solunda betimlenmiş, taburede oturan *tiara* giymiş sakallı bir Pers figürüdür (**Lev. 35, Res. 47**). Uzunca bir örtü, üzerinde oturduğu *diphrosun* bacaklarını yarısına kadar örtmektedir. Açıkta kalan kısımdan bacakların eklem bölümü de işlenmiş aslan pençeleriyle son bulduğu anlaşılmaktadır. Persli, ayaklarını son derece alçak bir ayak taburesi üzerine koymuştur. Stilistik değerlendirmeler sonucunda Nereidler Anıtı, üzerindeki yazıttan dolayı MÖ 400 civarına ait olması gereken Yazılı Sütun'dan biraz daha geç, Epidauros Asklepios Tapınağı ile çağdaş, yani MÖ 4. yy başlarına yıllarına ait olmalıdır¹⁴².

C. Değerlendirme

Aslan pençesi veya boğa toynağı motifi MÖ 3. binyıldan itibaren Mısır ve Mezopotamya'da sıkça rastlanan bir unsurdur¹⁴³. Fakat Pers mobilya bacağı tasarımına en yakın örnekler geç 2. binyıl, erken 1. binyıl Asur ve Urartu kontektlerinde karşımıza çıkmaktadır.

Aslan pençesi motifli mobilya kalıntıları Toprakkale, Altıntepe, Kayalidere ve Nimrud gibi Urartu yerleşmelerinde ele geçmiştir. Örneğin Toprakkale'den tüm olarak korunagelmış ve şu anda British Museum'da bulunan bir aslan pençesi Akhaemenid formların öncülü olarak değerlendirilmektedir. Parçanın bir yatak veya masaya ait olabileceği düşünülmüştür¹⁴⁴.

Altıntepe'de ele geçen ve her ayağının üzerinde uzanan birer aslan figürünün yer aldığı fildişinden bir üç ayak ele geçmiştir. Aslanlar bir sıra aşağı sarkan yaprağın üzerinde yer almaktadır. Bu düzenlemenin aynısını Pers mobilya bacak düzeninde de görmekteyiz. Başka bir benzer noktaysa yaprak dizinin hemen altındaki thoruslardır¹⁴⁵.

II. Assubanipal Dönemine (MÖ 883-859) ait Nimrud Sarayındaki bazı kabartmalarda kral arkalıksız bir tahtta otururken betimlenmiştir. Bacağın üzerine

¹⁴² Childs 1973: 116.

¹⁴³ Baker 1966: 19.

¹⁴⁴ Barnett 1950: 30.

¹⁴⁵ Jamzadeh 1996: 115.

yerleştiği temel, üzerine aşağı sarkan yaprak dizisinin oturduğu iki *thorustan* meydana gelmektedir. Kasnak da iki volütle süslenmiştir¹⁴⁶. Kralın ayakları, bacakları aslan pençesi biçiminde olan bir ayak taburesinin üzerindedir.

II. Sargon'un (MÖ 721-705) Khorsabad'daki sarayında bulunan bir kabartmada arkalıksız bir taht ve bir masanın erkek hizmetçiler tarafından taşındığı bir sahne yer almaktadır. Kasnak üzerinde iki adet volüt bulunmaktadır¹⁴⁷.

Yakın Doğu'da çok uzun bir süre boyunca görülen aslan pençesi biçiminde ayak ve boğumlu izlenimi veren üstüste *thoruslar* Akhaemenidlerde de varlığını yaygın bir şekilde devam ettirmiştir.

Plataia Savaşı sırasında Perslerin altın ve gümüş kaplamalı sedir ve masalarını beraberlerinde getirdikleri bilinmektedir¹⁴⁸. Ksenophon da Perslerin seferleri sırasında lüks yaşam tarzlarını beraberlerinde getirdiğini aktarır¹⁴⁹ ve Pers savaşlarından sonra Pers çadırlarını anlatırken gümüş ayaklı klinelelerden sıklıkla bahseder¹⁵⁰. Bu kaynaklardan Perslerin seferlerinde zarif mobilyalarını da yanlarında taşıdıkları sonucuna varılır¹⁵¹.

Akhaemenid mobilyalarının karakteristik özellikleri bacaklarda toplanmıştır. Bu bacaklar uzun bir Yakın Doğu geleneğinden gelmektedir. Bunlar, tornada işlenen ahşap elemanların dekoratif bir yorumu olarak değerlendirilir. Ahşap genellikle metal ile kaplanıyordu, hatta ayak bazen tamamen metalden olabiliyordu. Schmidt Persepolis Apadanasının güneyindeki depolarda bulduğu altın bantları ve kibaraları bu değerli metal ile kaplanan mobilyaların kalıntıları olarak yorumlamıştır¹⁵². Kyrieleis Orta Doğu'nun gösterişli mobilyalarının metal parçalara sahip olduğunu söyler¹⁵³. Altıntepe'de ele geçen kalın kalın metal halkalar, belli ki bacak üzerindeki kabarik bombelere aittir. Dolayısıyla bu mobilya şemasının metal malzeme kökenli olduğunu ileri sürer, ahşap örnekler bunların sadece imitasyonu olmalıdırlar.

¹⁴⁶ Baker 1966: 182.

¹⁴⁷ A.e.: 184.

¹⁴⁸ Hdt. IX.80.1.

¹⁴⁹ Xen. Cyrop. IV.3.1-2.

¹⁵⁰ Xen. Anab. IV.4.21.

¹⁵¹ Miller 1999: 53.

¹⁵² Schmidt 1953: 83. Thompson 1956: 289.

¹⁵³ Kyrieleis 1969: 40.

Ksenophon Kyros'un tahtının tamamen altın ve ahşaptan yapıma olduğunu net bir şekilde aktarmaktadır¹⁵⁴.

Lüks olarak tanımlanan mobilyalardan bazen Akropolis envanter listelerinde bahsedilir. Thompson açıklama ve düzenlemede "altın *akinakes*lerle¹⁵⁵ birarada olmasına bakılırsa Pers ganimetleri arasında en azından "torna işi bacaklı ve biri gümüş ayaklı olan beş *diphros*un bulunması gerektiğini belirtir. Gümüş ayaklı *diphros* form olarak Pers tasarımının bir ürünü olmalıdır. Thompson'un belirttiğine göre beş *diphroi* için kullanılan "tornada işlenmiş" sıfatı (στρογγυλόπουξ) bunların Akhaemenid mobilyası olduğu konusunda bir kanıttır; "taht" Kserkses'in ayak taburesi olabilir. Ayrıca Thompson bu tip Pers ganimetinden elde edilen mobilyaların Athena ritüellerinde ve Panathenaia sunu törenlerine dahil edildiğini ve beraberinde krali güç sembolizmini getirdiğini ileri sürer¹⁵⁶.

---

¹⁵⁴ Xen. Hell. 1.5.3.

¹⁵⁵ Akinakes, MÖ 1. binyıl içinde kullanılmış bir tür kısa kılıçtır. Özellikle Medler, İskitler ve Persler tarafından kullanılmıştır.

¹⁵⁶ Thompson 1956: 290.

V. SONUÇ

İlk Çağda Anadolu'da yaşamış en önemli kültürlerden üçü bu tez çalışmasında ele alınmıştır: Phrygler, Lydler ve Persler. Bu medeniyetlerden günümüze ulaşan yapılar, heykeltraşlık eserleri, gömüler, seramik eserler vb. izden en ender rastlanı ve dolayısıyla en az araştırılmış olanı ahşap malzemedен üretilmiş eşyalardır.

Ahşap, malzemesinin doğası gereği Anadolu'nun nemli ve ılıman iklim koşullarına dayanamamakta ve kısa sürede çürümektedir. Mısır ahşap mobilyacılığıyla ilgili elimizde çok fazla örnek ve veri olmasına rağmen Yakın Doğu ve Anadolu'da aynı durumla karşılaşılmasının sebebi de budur. Yine aynı sebepten ötürü yerleşim yerlerinde gerçekleştirilen kazı çalışmalarında ahşap mazleme çok ender olarak, çoğunlukla yanmış ve tanımlanamaz hale gelmiş şekilde ele geçmektedir. Günümüze ulaşan örneklerin çok büyük bir çoğunluğu nispeten daha steril olarak kalabilmiş tümülüs gömülerden ele geçmektedir.

Bu noktada araştırmacıların ve arkeologların karşı karşıya kaldığı bir başka engel kaçak kazılardır. Soyguncular için daima bir tür "cazibe merkezi" olan tümülüsler İlk Çağ'dan beri yağmalanmaktadır. Mezara giren kişiler ya maddi açıdan daha değerli eserlere ulaşabilmek ve çabucak kaçırabilmek için ahşap eşyaları tahrip etmiş, ya da kaçırmışlardır.

Arkeologlar ve tarih araştırmacılarının elinde bulunan, İlk Çağ Anadolu'sunda ahşap kullanımı, mobilya teknolojisi ve tasarımı ile ilgili bilgilerin çok büyük bir kısmı Phryg Tümülüslerinden kaynaklanmaktadır. Özellikle birer "fenomen" olarak tanımlanabilecek olan Büyük Tümülüs (Midas Tümülüsü) ve P Tümülüsü oldukça çeşitli ve zengin birer ahşap eşya repertuarına sahiptir. Bu repertuar içinde kakma işlemeli masalarda birden çok ağaçtan elde edilen ahşabın dantel gibi işlendiği, birbirine kontrast yaratan parçaların çeşitli girift geometrik motifler oluşturacak şekilde kakma tekniğiyle işlendiği görülmektedir. Sıradışı estetik tasarımının yanısıra bu masalar, döneminin muhtemelen en ileri mobilyacılık teknolojisinin birer ürünüdür. Kakma işlemeli masalar ve diğer mobilyalarda son derece detaylı ve mukavemeti arttıran kompleks bir birleşim sistemi mevcuttur. Eşyaların parçaları birbirlerine metal atkılarla kuvvetlendirilmiş ve ince ahşap pimlerle de desteklenen bir zıvana sistemiyle tutturulmuştur. Eşyaların hem bezemesinde hem de

konstrüksiyonunda sadece ahşap değil, metal, yapıştırıcı madde gibi yan malzemelerin de kullanıldığı görülmektedir.

Phryg tümülüslerinde kakma işlemeli masalar dışında üç bacaklı sade masalar, bir karyola, yüzeyi bronz kabarıklarla bezeli tabure ve masalar, hatta minyatür hayvan figürleri de ele geçmiştir.

Tek tük ahşap eşya parçaları sunan tümülüsler dışında esas zengin reperuara sahip olan tümülüslerin birbirine çok yakın tarihlere ait olması (MÖ 9.yy-geç 8.yy'a) uzun süreli bir tipolojik gelişimi yakalamayı zorlaştırmaktadır.

Lydia ahşap günlük kullanım eşyaları Phryglerinkinden tamamen farklı özelliklere sahiptir. Torna kullanımı gibi temel teknikler ikisinde de görülmektedir. Ama çok az sayıdaki ortak noktalar bilindiği kadarıyla Mısır Medeniyetinden itibaren kullanıldığı için bunları bir analogi kaynağı olarak değerlendirmek yanlış olacaktır. Lydia ahşap günlük kullanım eşyalarına dair elimizdeki örnekler gömülerde ele geçmiş mobilyalardan ibarettir. Lydia tümülüslerinin tipik bir ögesi olan taş klinelerin ahşap örneklerle ilgili fikir verdiği düşünülebilir. Lydia kültüründe de Hellen kültürü gibi iki tip mobilya bacağı görülmektedir. Bunların ikisi de ahşaptan taş a yansımış izlenimi vermektedirler. Günümüze ulaşabilen en önemli Lydia örneği MÖ geç 6.-erken 5.yy'a tarihlenen "Getty Klinesi"dir. Tunç, demir ve bakırdan yapılmış olan bu yatak, torna ile üretilmiş bacakları çerçeveye zıvana sistemi ile geçirilmiş ve yatma düzlemi deri, ince çita ya da saz benzeri bir maddeden örülerek elde edilmiş olan ahşap bir yatağın adeta metal kopyası gibi görünmektedir.

Pers ahşap günlük kullanım eşyalarına dair bilgilerimiz ise çeşitli mobilyalara applike olarak eklendiği düşünülen bronz ve fildişi bezeme öğeleri ve kraliyet kabartmalarındaki betimlerden ibarettir. Bu eşyalarda adeta "tutucu" bir biçimde aşağı yukarı hep aynı şemanın uygulandığı görülmektedir. Her bacak kısa, silindirik bir temel üstünde yükselmektedir. Silindirik temelin üzerinde iki adet thorus benzeri süsleme yer alır. En üstteki süslemenin üzerinde aşağı sarkan yapraklar biçiminde bir halka bulunmaktadır. Tek bir thorus benzeri süsleme-aşağıdaki iki tanesinden daha geniş- bu yapraklı halkayı üst kısımda sınırlar. Eklem yeri de belirtilmiş olan bir aslan pençesi figürü en üstteki thorus benzeri halkanın üzerine yerleşmiştir. Tüm bu bezeme sisteminin üzerinde ise yan cepheden bakılınca yanyana küçük bitişik halkalar; ön cepheden bakılınca da iki volüt olarak görünen bir süsleme yer

almaktadır. Bu volütler ortalarındaki bir rozeti iki yandan çerçevelemektedir. Bunun yanında birçok antik kaynak gümüş ve altın kaplamalı, fildişi, yarı değerli taşlar veya renkli camların kakma olarak eklendiği son derece görkemli eşyalardan söz etmektedir. Fakat bu eserler günümüze ulaşamamıştır.

Söz konusu üç kültürün ürettiği ahşap eşyaları ortak paydada buluşturabilecek unsurlar bezeme programlarında değil, yapısal ve işlevsel elemanlarda aranmalıdır. Bu elemanlar geçme ve zıvana sistemleridir. Örneğin mobilyaların iskeletini veya çerçevesini birarada tutan çözümlerin ortak olduğu görülmektedir. Ayrıca mobilyalara applike edilen bezeme elemanları pimler yardımıyla tutturulmuştur. Bu konuda bir istisna Gordion'da ele geçmiş olan mobilyalardır.

LEVHA LİSTESİ

- Lev. 1, Res. 1** Fildişinden oyma boğa toynağı biçiminde mobilya ayakları MÖ 3100, Mısır. Baker 1966, fig.1.
- Lev. 1, Res. 2** Çatalhöyük'ten Ana Tanrıça figürünü
- Lev. 2, Res. 3** Tutankhamon'un mezarından taht. Baker 1966, plate VI.
- Lev. 2, Çiz. 1** Ur Standardından detay, tahtta oturan kral. Baker 1966, fig.246.
- Lev. 3, Res. 4** W Tümülsü, servis masası kalıntısı. Simpson-Spirydowicz 1999, figure 94.
- Lev. 3, Çiz. 2** P Tümülsü, mezar odasının planı. Young 1981, fig.5
- Lev. 4, Res. 5** P Tümülsü, Kakma paravan/servis masası. Simpson-Spirydowicz 1999, figure 61.
- Lev. 4, Çiz. 3** P Tümülsü, Kakma paravan/servis masası. Simpson-Spirydowicz 1999, figure 63.
- Lev. 5, Res. 6** P Tümülsü üst parça. Simpson-Spirydowicz 1999, figure 65.
- Lev. 5, Res. 7** P Tümülsü, paravan/servis masası arka bacağı. Simpson-Spirydowicz 1999, figure 64.
- Lev. 6, Res. 8** P Tümülsü, işlemeli ve kabaralı tabure . Simpson-Spirydowicz 1999, figure 70.
- Lev. 6, Çiz. 4** P Tümülsü, işlemeli ve kabaralı tabure . Simpson-Spirydowicz 1999, figure 67.
- Lev. 7, Res. 9** P Tümülsü,mozaik masadan bir parça. Simpson-Spirydowicz 1999, figure 74.
- Lev. 7, Res. 10** P Tümülsü,mozaik masadan bir parça. Simpson-Spirydowicz 1999, figure 76.
- Lev. 8, Çiz. 5** P Tümülsü, karyola rekonstrüksion çizimi. Young 1981, fig. 40.
- Lev. 9, Res. 11** P Tümülsü, minyatür hayvan figürü. Simpson-Spirydowicz 1999, figure 81.
- Lev. 9, Res. 12** P Tümülsü, minyatür hayvan figürü. Simpson-Spirydowicz 1999, figure 82.
- Lev. 10, Res. 13** K III Tümülsü, ahşap sandalyeye ait parçalar, Körte-Körte 1904, Abb. 9.
- Lev. 10, Res. 14** K III Tümülsü, ahşap sandalyeye ait parçalar, Körte-Körte 1904, Abb. 10.

- Lev. 10, Res. 15** K III Tümülsü, ahşap sandalyeye ait parçalar, Körte-Körte 1904, Abb. 11.
- Lev. 10, Res. 16** K III Tümülsü, ahşap sandalyeye ait parçalar, Körte-Körte 1904, Abb. 13 a-b.
- Lev. 11, Çiz. 6** Büyük Tümüls (MM Tümülsü) mezar odasının planı ve insitu durumda buluntular. Young 1981, fig.66
- Lev. 12, Res. 17** Büyük Tümüls, işlemeli masanın bulunuş durumu. Simpson-Spirydowicz 1999, figure 4.
- Lev. 12, Res. 18** Büyük Tümüls, servis masalarının bulunuş durumu. Simpson-Spirydowicz 1999, figure 15.
- Lev. 13, Res. 19** Büyük Tümüls, İşlemeli masa. Simpson-Spirydowicz 1999, figure 14.
- Lev. 13, Çiz. 7** Büyük Tümüls, İşlemeli masa. Simpson-Spirydowicz 1999, figure 7.
- Lev. 14, Çiz. 8** Büyük Tümüls, çerçeve parçası. Simpson 2010, figure 5.
- Lev. 14, Çiz. 9** Büyük Tümüls, çerçeve parçası. Simpson 2010, figure 6.
- Lev. 14, Çiz. 10** Büyük Tümüls, çerçeve parçası. Simpson 2010, figure 7
- Lev. 14, Çiz. 11** Büyük Tümüls, çerçeve parçası. Simpson 2010, figure 8.
- Lev. 15, Res. 20** Büyük Tümüls, çerçeve parçası. Simpson 2010, PLATE 3.A.
- Lev. 15, Çiz. 12** Büyük Tümüls. Çerçeve parçalarının nasıl birleştiğini gösteren izometrik çizim. Simpson 2010, figure 24.
- Lev. 15, Res. 21** Büyük Tümüls. Çerçevenin köşelerinden biri. Simpson 2010, PLATE 3.B.
- Lev. 16, Çiz. 13** Büyük Tümüls. Çerçevenin üstündeki dikey desteğin geçme şekli. Simpson 2010, figure 26.B.
- Lev. 16, Çiz. 14** Büyük Tümüls. Çerçevenin köşelerindeki kulak biçimli tutamaklar. Simpson 2010, figure 15.
- Lev. 16, Res. 22** Büyük Tümüls. Çerçevenin köşelerindeki kulak biçimli tutamaklar. Simpson 2010, PLATE 4, A-D.
- Lev. 17, Çiz. 15** Büyük Tümüls. Ön bacak desteği. Simpson 2010, figure 12.A.
- Lev. 17, Çiz. 16** Büyük Tümüls. İşlemeli masanın üç ayağından biri. Simpson 2010, figure 18-19-20.
- Lev. 18, Res. 23** Büyük Tümüls. İşlemeli masanın üç ayağından biri. Simpson 2010, PLATE 24, A-B.

- Lev. 18, Çiz. 18** Büyük Tümülüs, sade masa, Simpson 2010, figure 40.
- Lev. 19, Res. 24** Büyük Tümülüs, sade masa tabla, Simpson-Spirydowicz 1999, figure 44.
- Lev. 19, Res. 25** Büyük Tümülüs, sade masa, ayaklar Simpson-Spirydowicz 1999, figure 45.
- Lev. 20, Res. 26** Büyük Tümülüs, servis masası. Simpson-Spirydowicz 1999, figure 17.
- Lev. 20, Çiz. 19** Büyük Tümülüs, servis masası. Simpson-Spirydowicz 1999, figure 18.
- Lev. 21, Res. 27** Büyük Tümülüs, servis masası, rozet. Simpson 2010, PLATE 77.
- Lev. 21, Çiz. 20** Büyük Tümülüs servis masasının arkadan görünüşü. Simpson-Spirydowicz 1999, figure 21.
- Lev. 22, Res. 28** Büyük Tümülüs servis masası, üst kısım, yan paneller. Simpson 2010, PLATE 86 A-B.
- Lev. 22, Res. 29** Büyük Tümülüs servis masasının üst kısmı. Simpson-Spirydowicz 1999, figure 19.
- Lev. 23, Res. 30** Gordion S 2 Tümülüsü, bronz kabaralar. Kohler 1995, sf. 147 D.
- Lev. 23, Res. 31** Gordion S 2 Tümülüsü, bronz kabaralar. Kohler 1995, sf. 147 E.
- Lev. 23, Çiz. 21** Duvanlı Yatağı. Baughan 2004, fig. 9-a.
- Lev. 24, Çiz. 22** Duvanlı Yatağı. Baughan 2004, fig. 9-c.
- Lev. 24, Çiz. 23** Getty Klinesi. Baughan 2004, fig. 226.
- Lev. 25, Çiz. 24** Getty Klinesi. Baughan 2004, fig. 232.
- Lev. 25, Res. 32** İkiztepe Tümülüsü'nden fildişi aslan figürleri, Özgen-Öztürk 1996, fig. 106.
- Lev. 26, Res. 33** Bronz mobilya ayağı. Curtis-Tellis 2005, sf. 101.
- Lev. 26, Res. 34** Bronz mobilya ayağı. Curtis-Tellis 2005, sf. 102.
- Lev. 27, Res. 35** Ahşap kolçak parçası. Curtis 2000, fig. 66.
- Lev. 27, Res. 36** Arslan biçiminde lapis lazuli mobilya parçası. Curtis-Tellis 2005, sf. 102.
- Lev. 28, Çiz. 25** Dedetepe Tümülüsü'nden mobilya ayakları. Sevinç et al. 1998, fig. 10-11-12.
- Lev. 29, Res. 38** Persepolis, Hazine Binası'ndan bir kabartma. Von Gall 1974, Tafel 32.1
- Lev. 29, Res. 39** Persepolis 100 Sütunlu Salon'dan bir kabartma. Von Gall Tafel 32.2
- Lev. 30, Res. 40** Sultaniye'den stel. Nollé 1992, Taf. 4

- Lev. 30, Çiz. 26** Polyksena Lahdi, uzun yüzlerden biri üzerinde yer alan sahneden bir detay. İllüstrasyon Çiçek Atay.
- Lev. 31, Çiz. 27** Polyksena Lahdi, uzun yüzlerden biri üzerinde yer alan sahneden bir detay. İllüstrasyon Çiçek Atay.
- Lev. 31, Res. 41** Harpy Anıtı doğu yüz.
<http://www.beazley.ox.ac.uk/sculpture/ashmolean/harpy.htm>
- Lev. 32, Res. 42** Harpy Anıtı batı yüz.
<http://www.beazley.ox.ac.uk/sculpture/ashmolean/harpy.htm>
- Lev. 32, Res. 43** Harpy Anıtı kuzey yüz.
<http://www.beazley.ox.ac.uk/sculpture/ashmolean/harpy.htm>
- Lev. 33, Çiz. 28** Kastamonu'dan stel. Polat 1998, ÇİZİM XIII.
- Lev. 33, Res. 44** İstanbul Akeoloji Müzesi'nden anthemionlu bir stel. Nollé 1992, Taf. 3b.
- Lev. 34, Res. 45** Çavuşköy steli. Nollé 1992, Taf. 9.
- Lev. 34, Res. 46** Bursa Müzesi'nden anthemionlu bir stel. Nollé 1992 Taf.11.
- Lev. 35, Res. 47** Nereidler Anıtı Küçük Podyum Frizin batı yüzden detay. Childs-Demargne 1989, Planche 59.

Lev. 1

Res. 1

Res. 2

Res. 3

Çiz. 1

Lev. 3

Res. 4

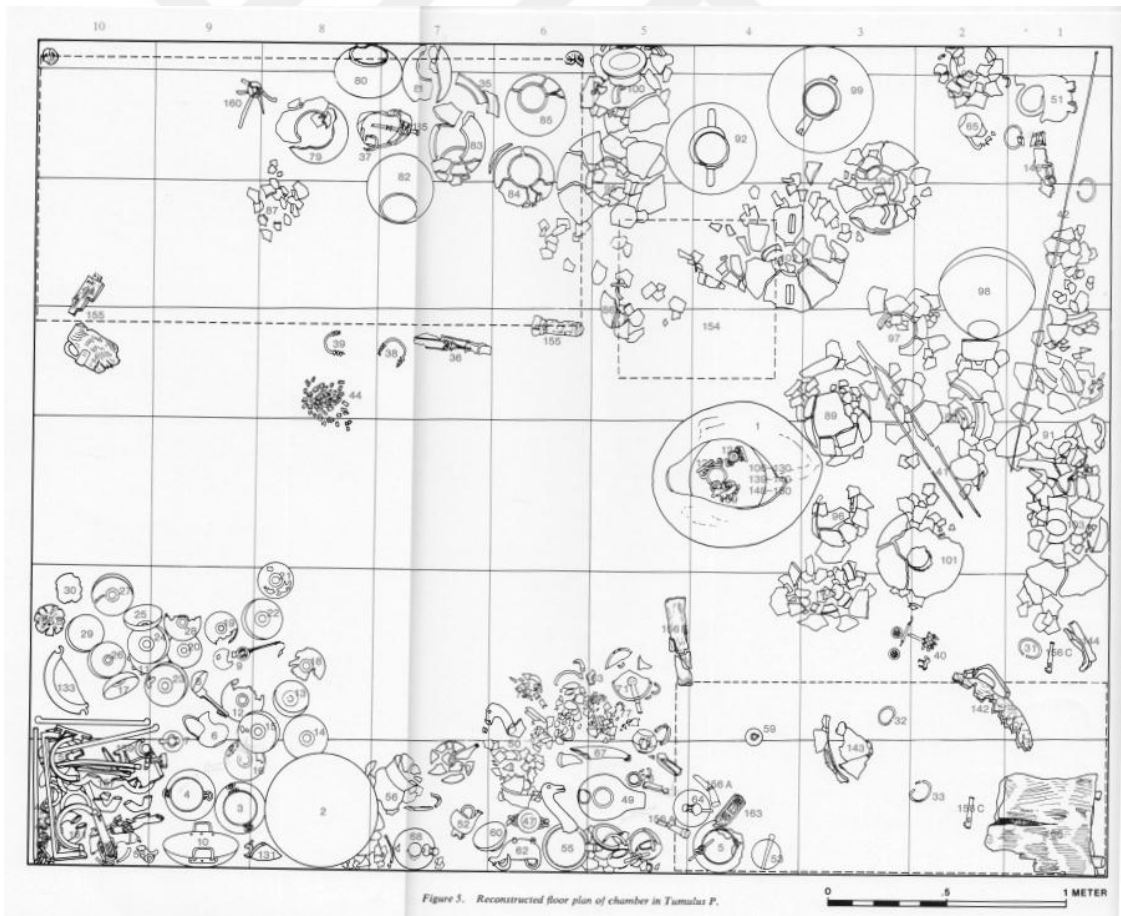
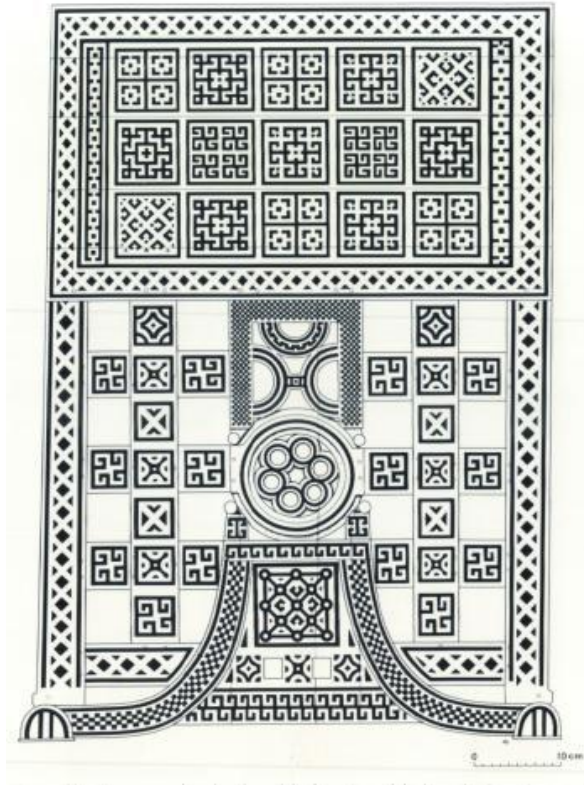

Figure 5. Reconstructed floor plan of chamber in Tumulus P.

Çiz. 2

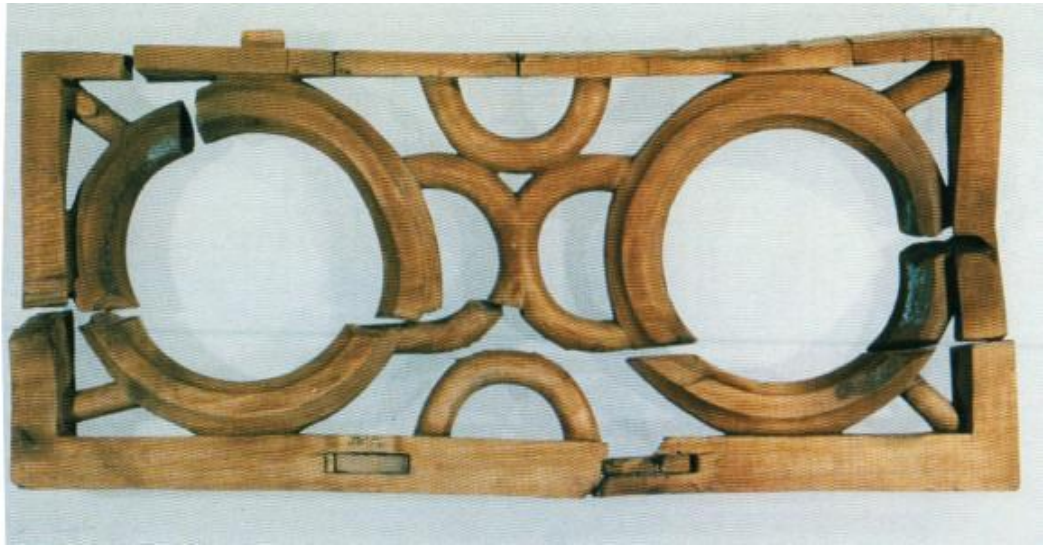

Res. 5

Çiz. 3

Lev. 5

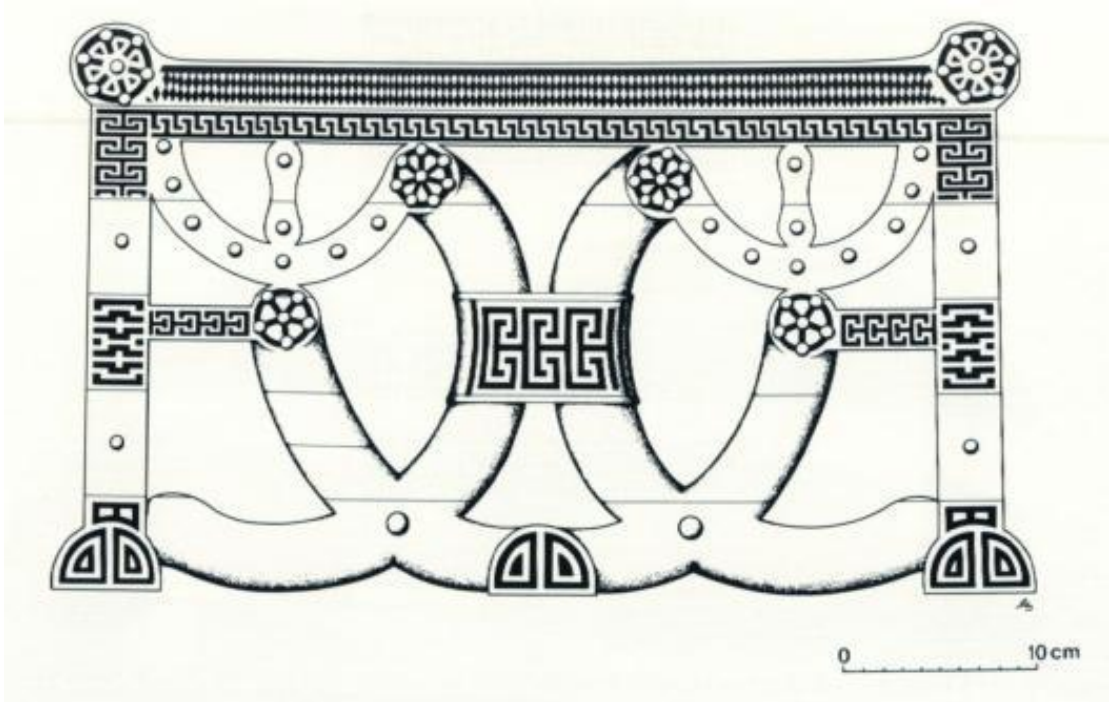
Res. 6

Res. 7

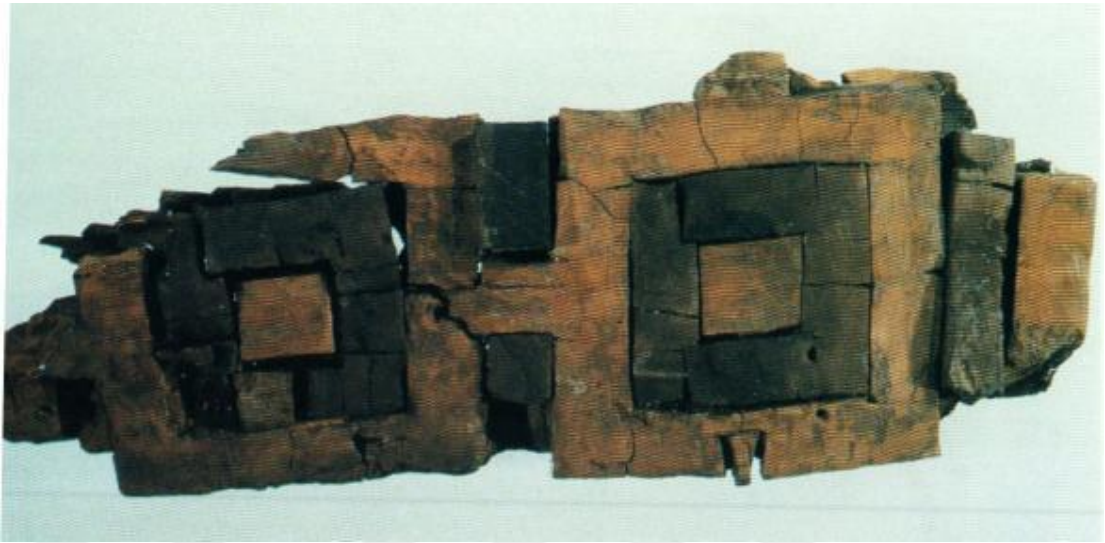

Res. 8

Çiz. 4

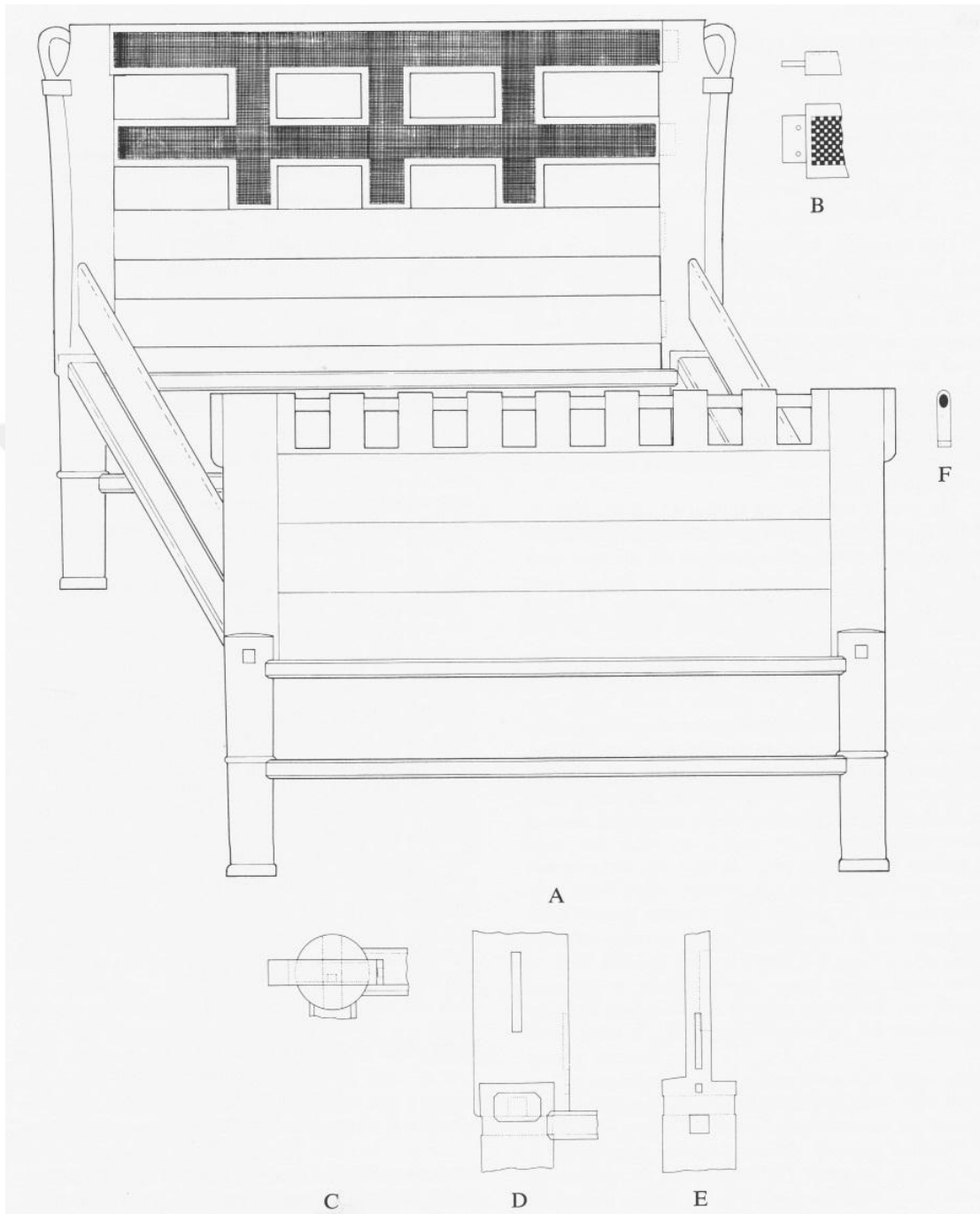
Lev. 7

Res. 9

Res. 10

Çiz. 5

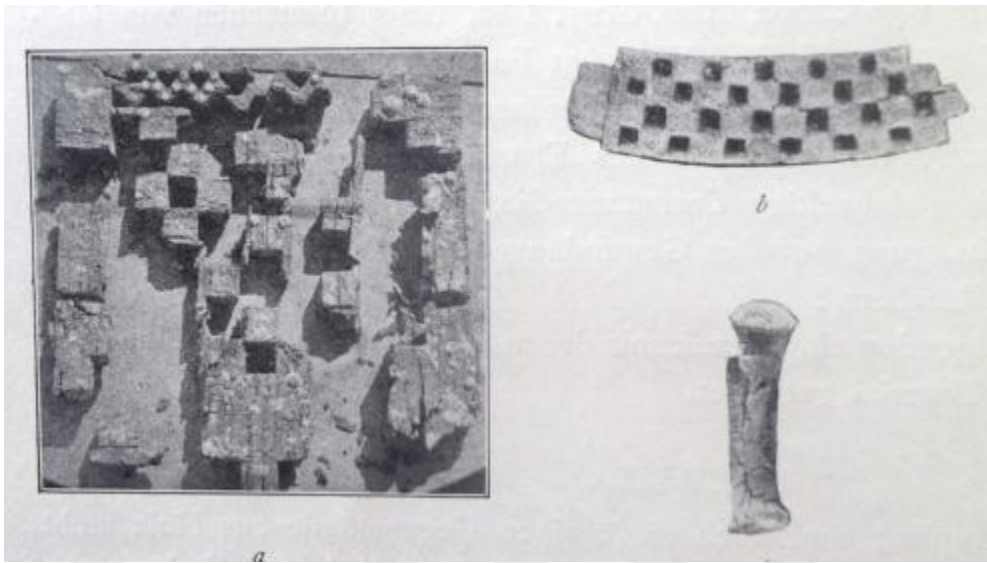

Res. 11

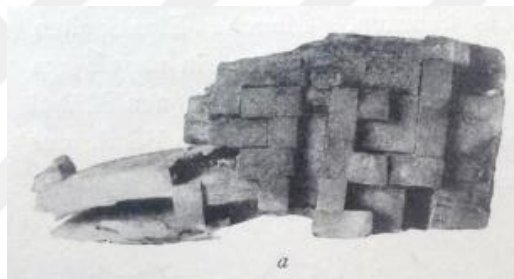

Res. 12

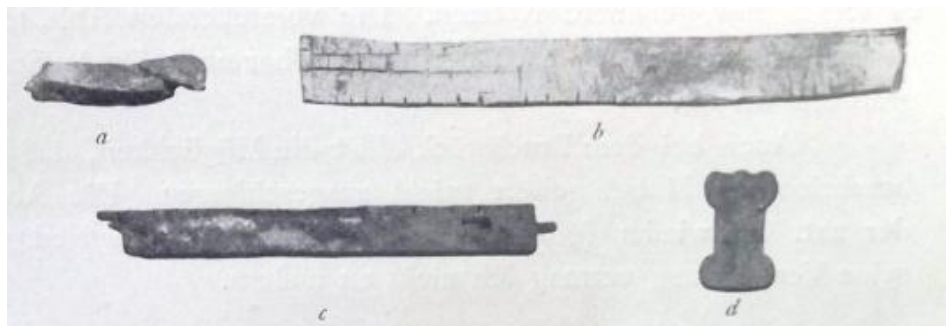

Res. 13

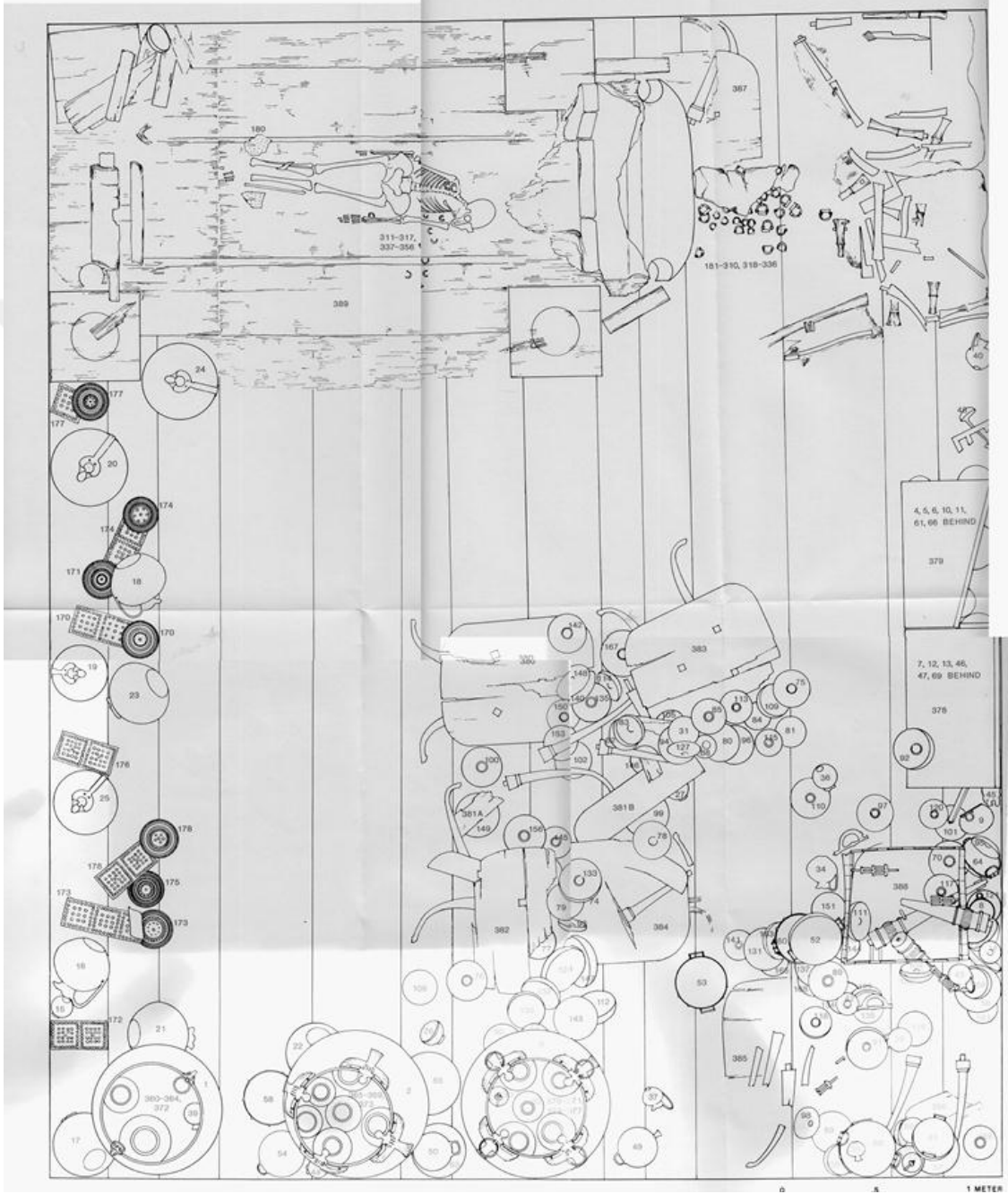
Res. 14

Res. 15

Res. 16

Çiz. 6

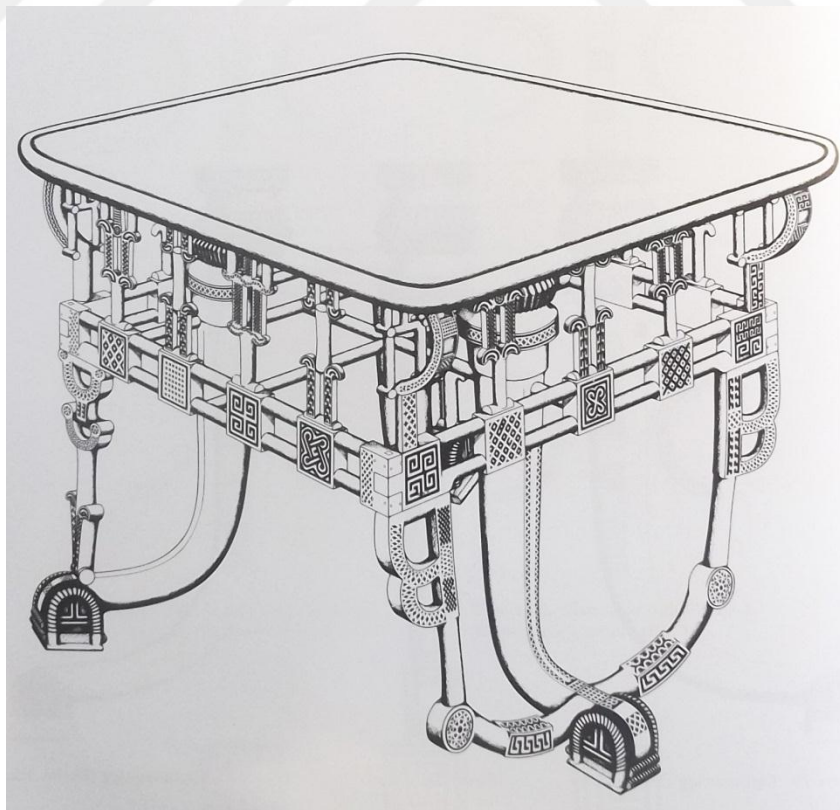
Res. 17

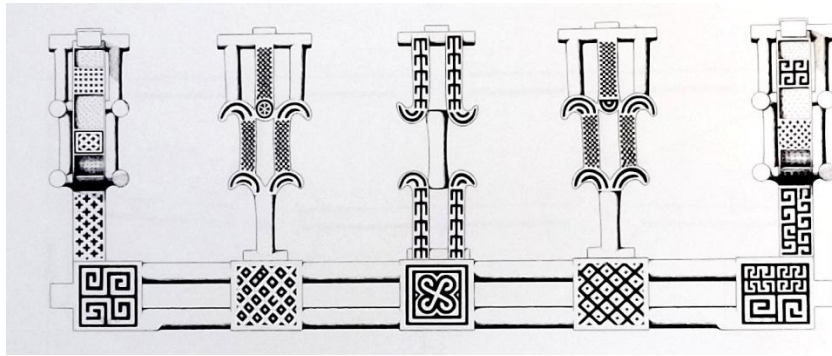
Res. 18

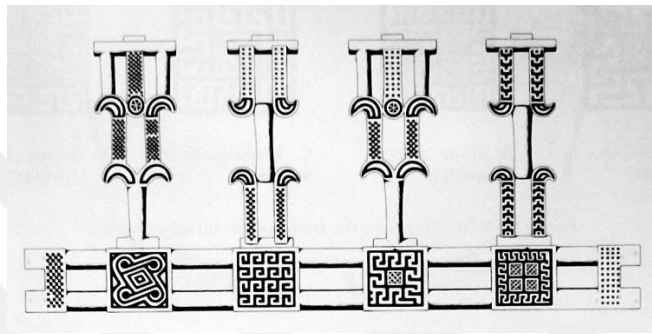
Res. 19

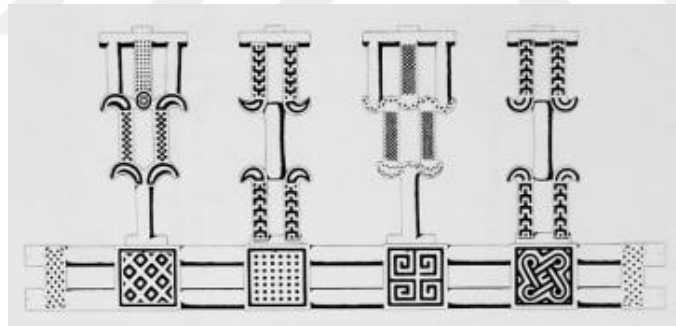
Çiz. 7

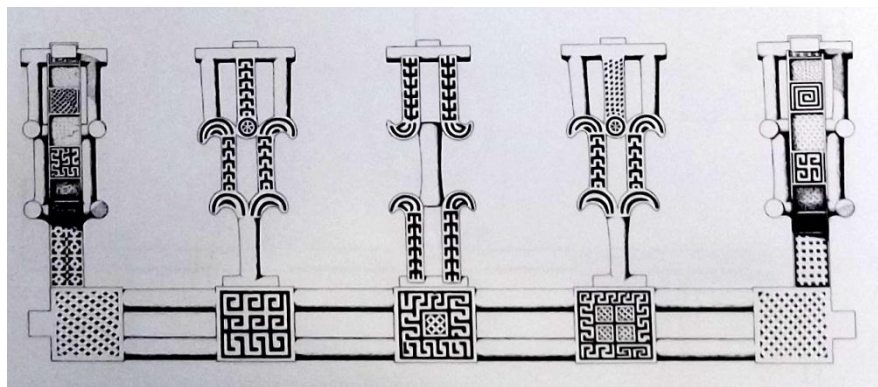
Çiz. 8

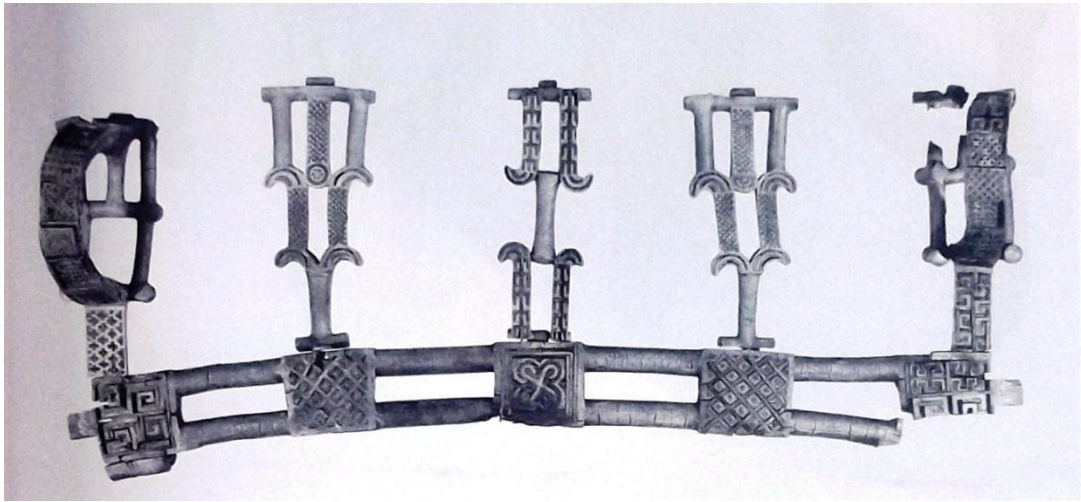
Çiz. 9

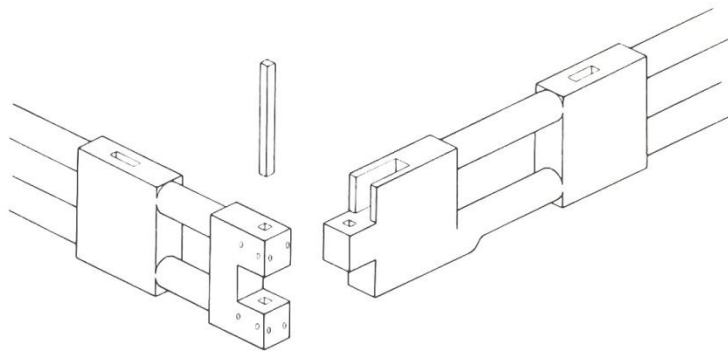
Çiz. 10

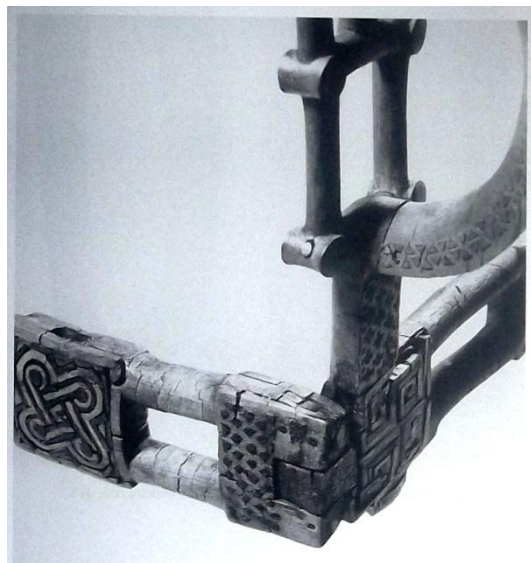
Çiz. 11

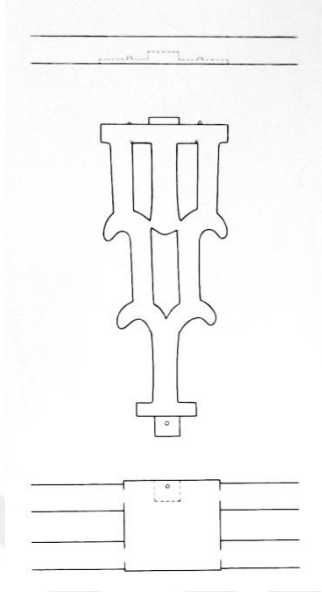
Res. 20

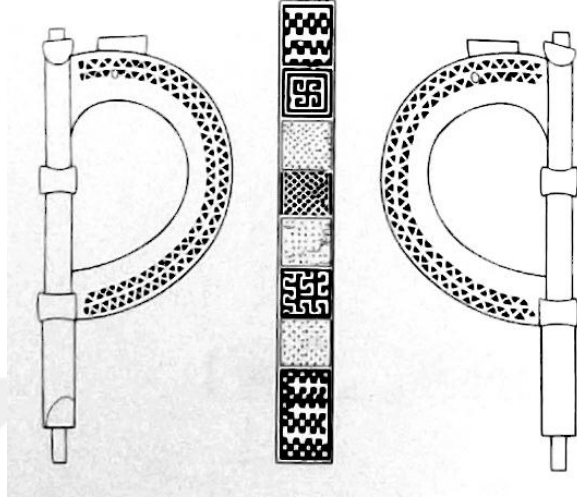
Çiz. 12

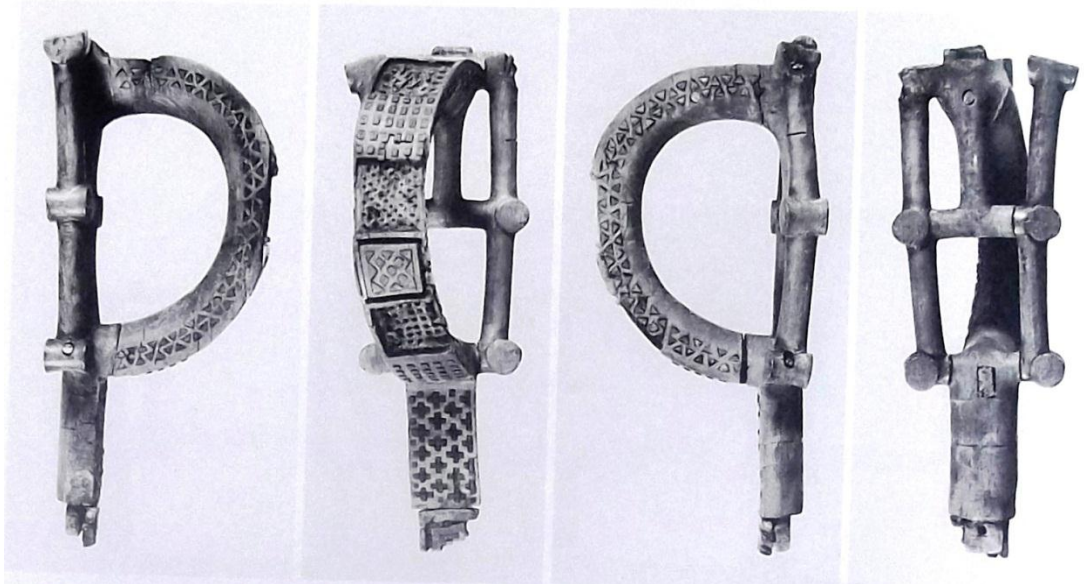
Res. 21

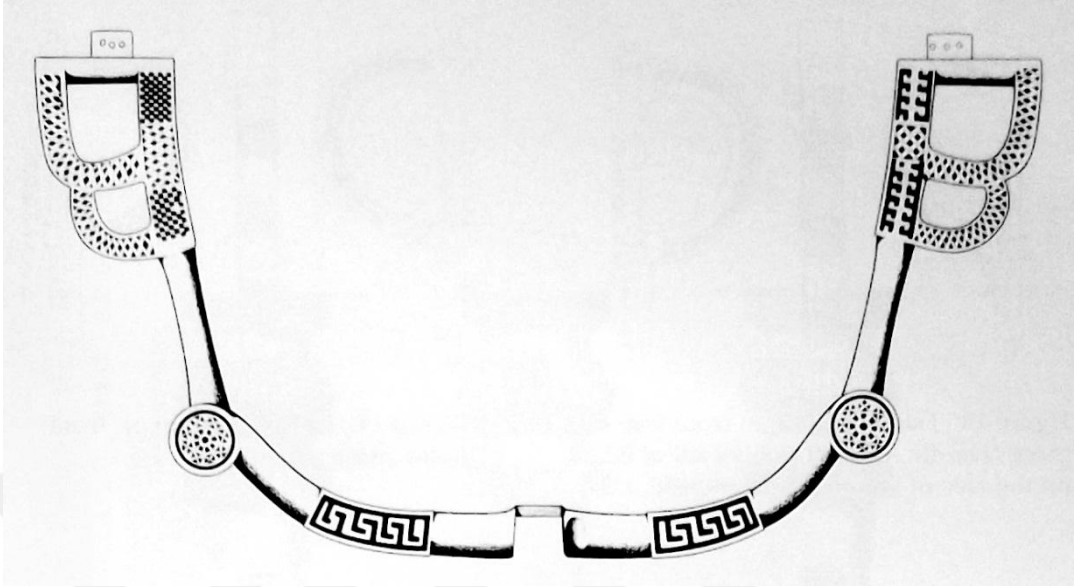
Çiz. 13

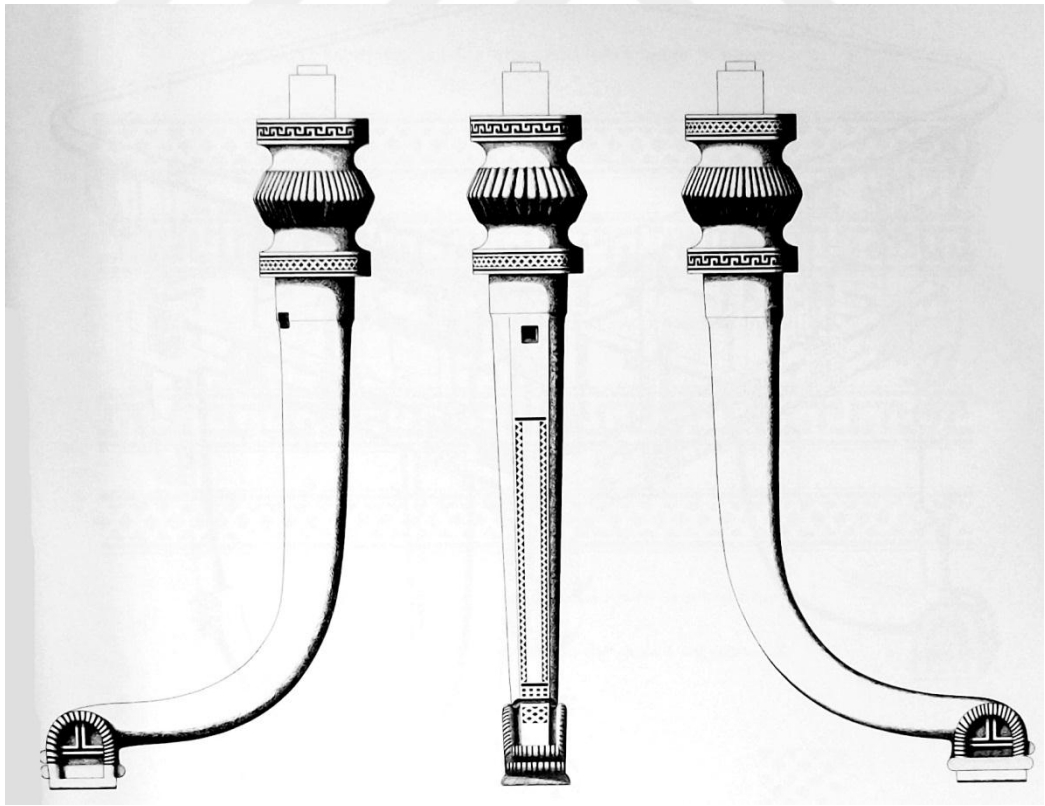
Çiz. 14

Res. 22

Çiz. 15

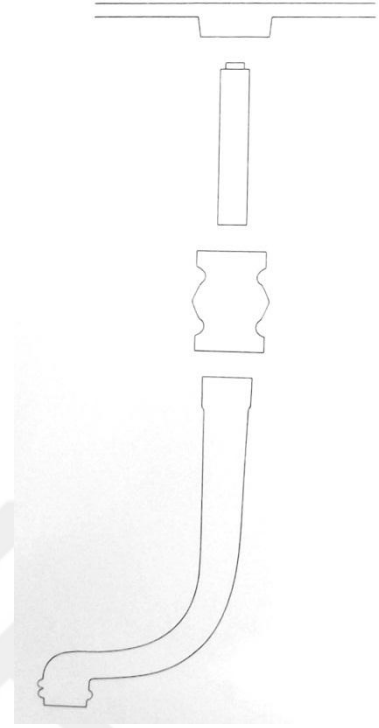

Çiz. 16

Res. 23

Çiz. 17

Çiz. 18

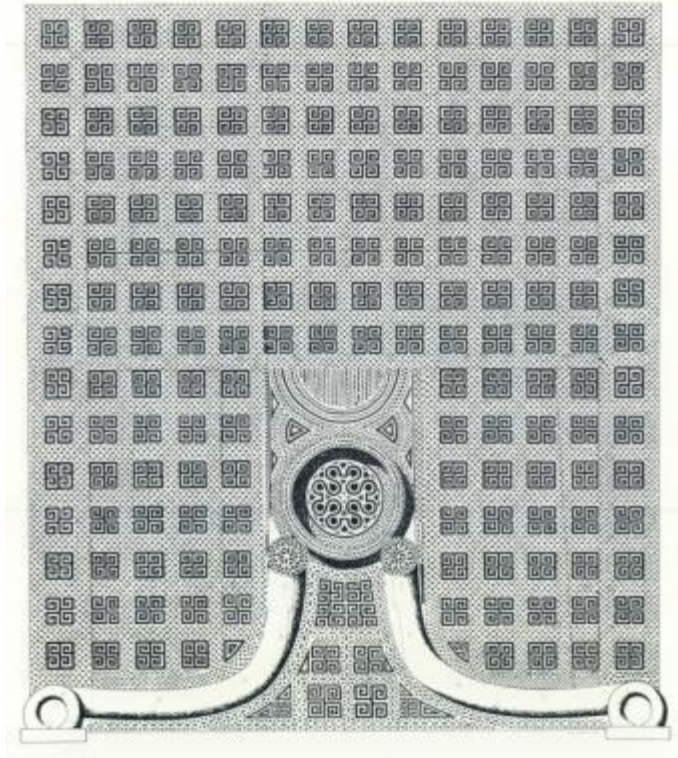
Res. 24

Res. 25

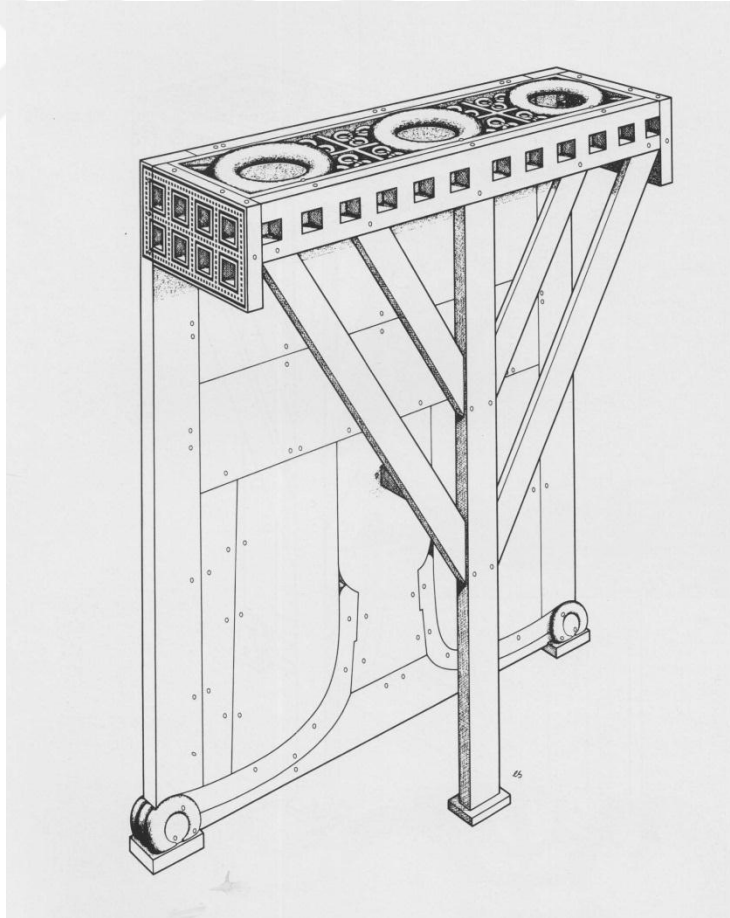
Res. 26

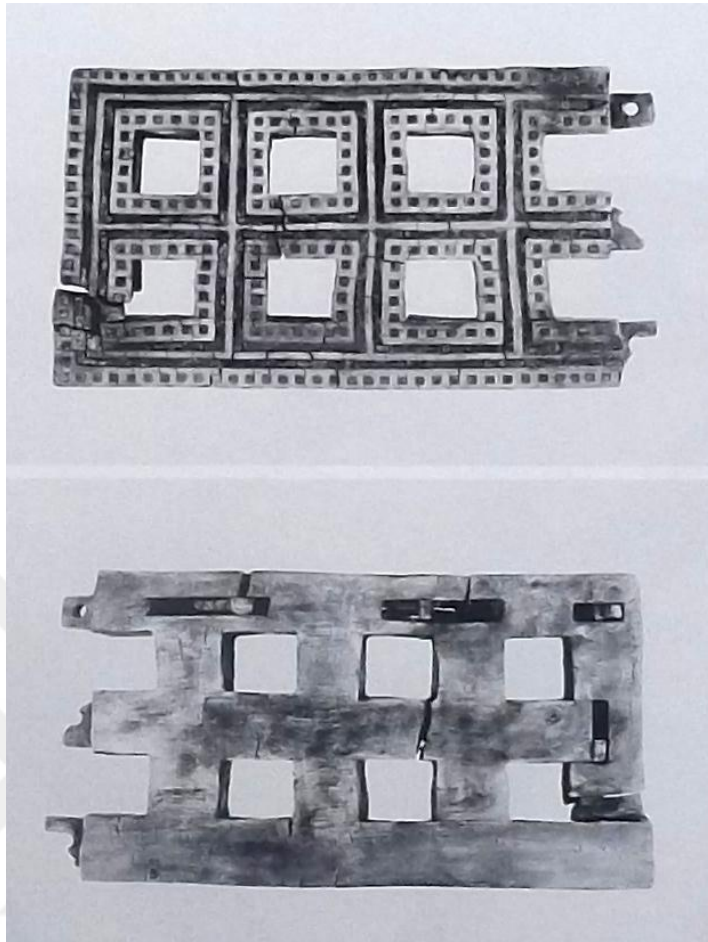
Çiz. 19

Res. 27

Çiz. 20

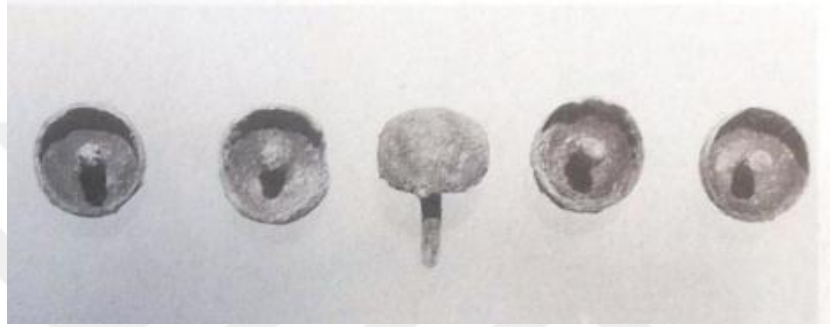
Res. 28

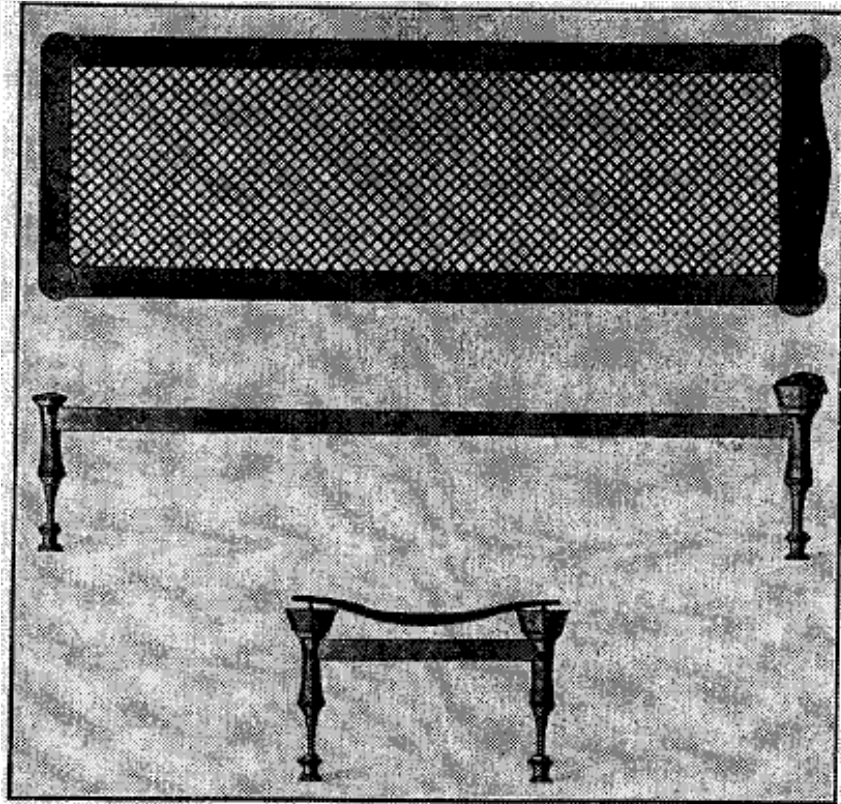
Res. 29

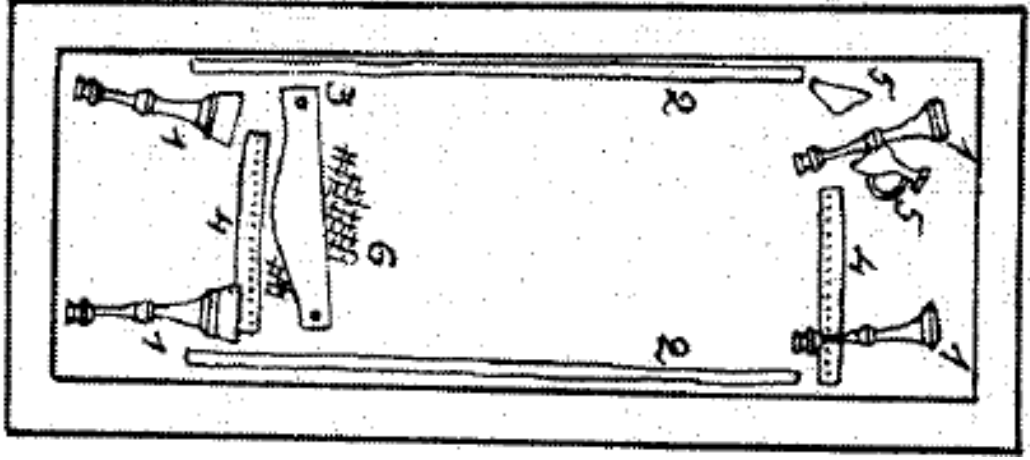
Res. 30

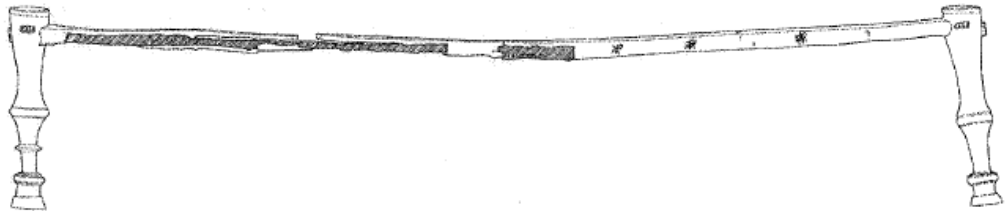
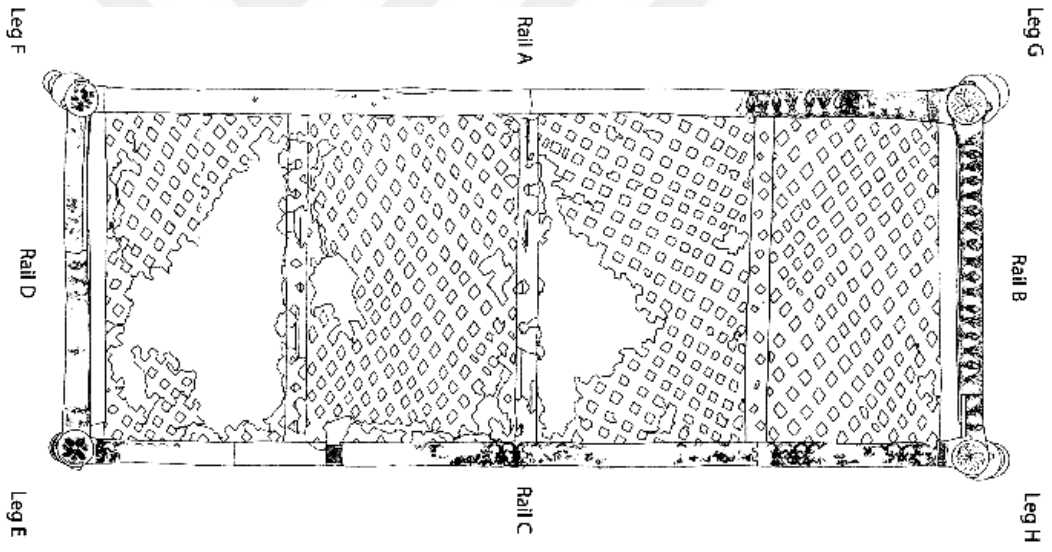
Res. 31

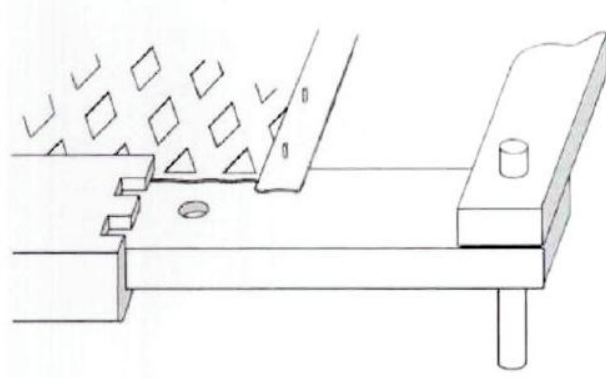
Çiz. 21

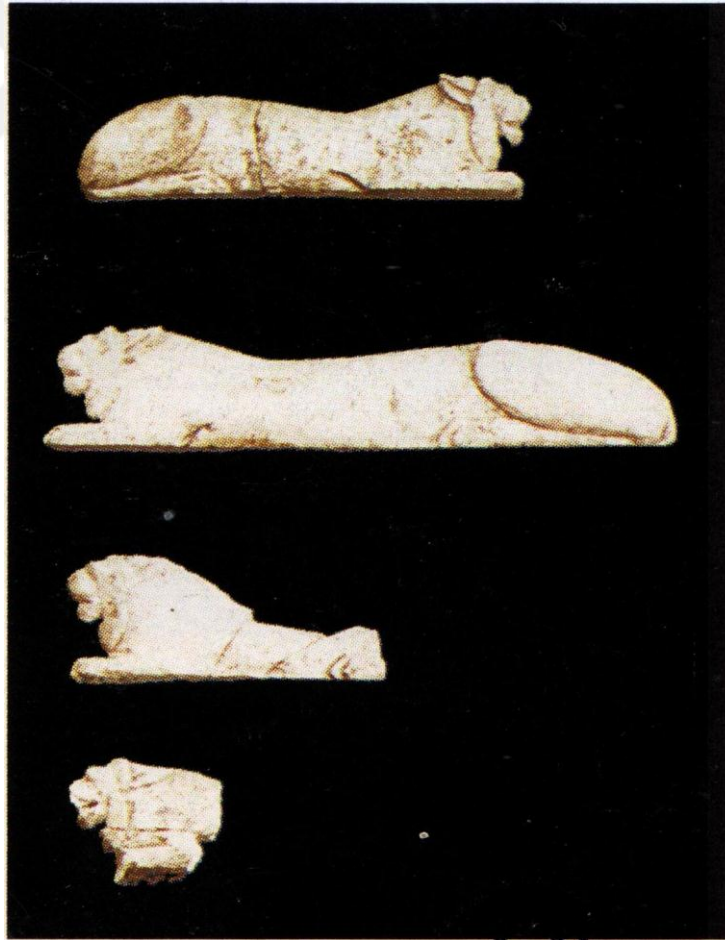
Çiz. 22

Çiz. 23

Çiz. 24

Res. 32

Res. 33

Res. 34

Res. 35

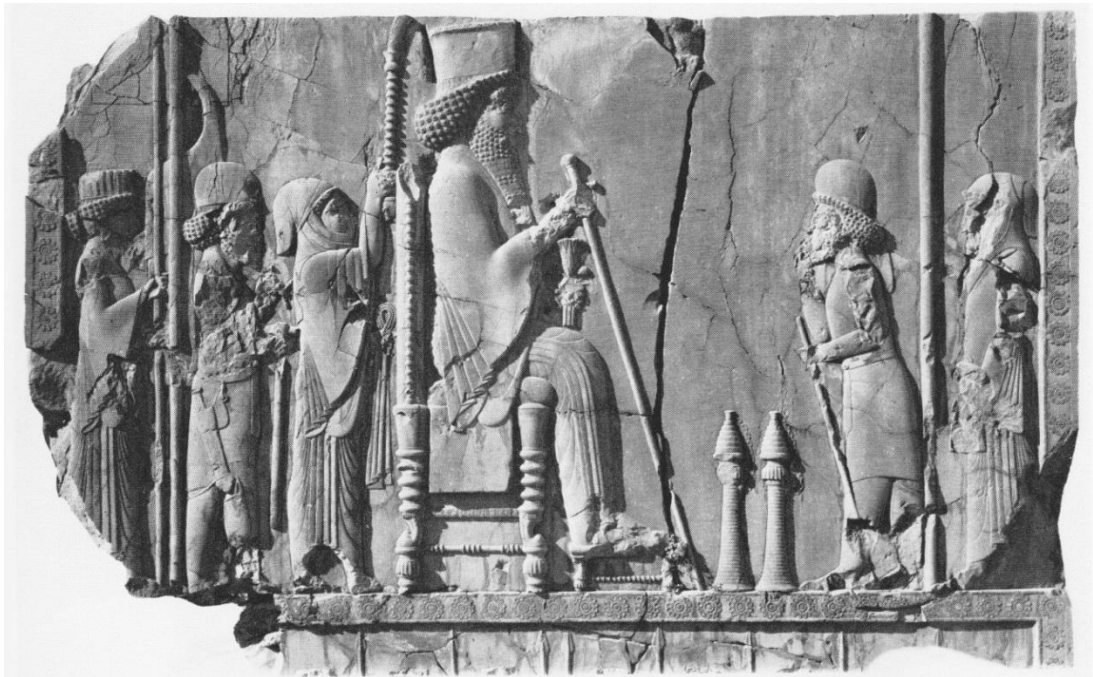
Res. 36

Çiz. 25

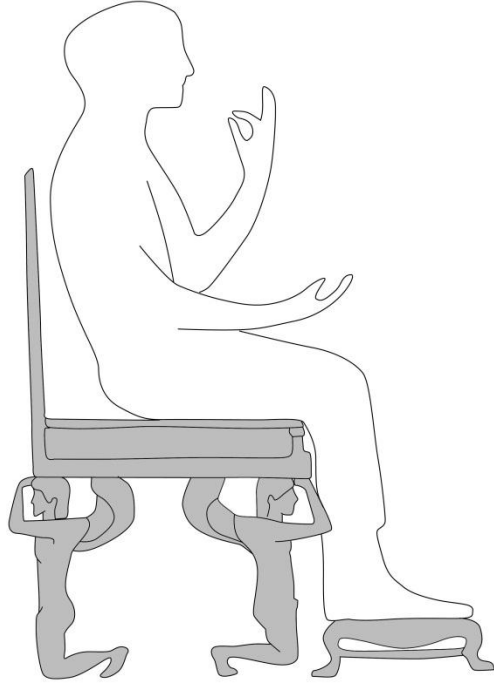
Res. 38

Res. 39

Res. 40

Çiz. 26

Çiz. 27

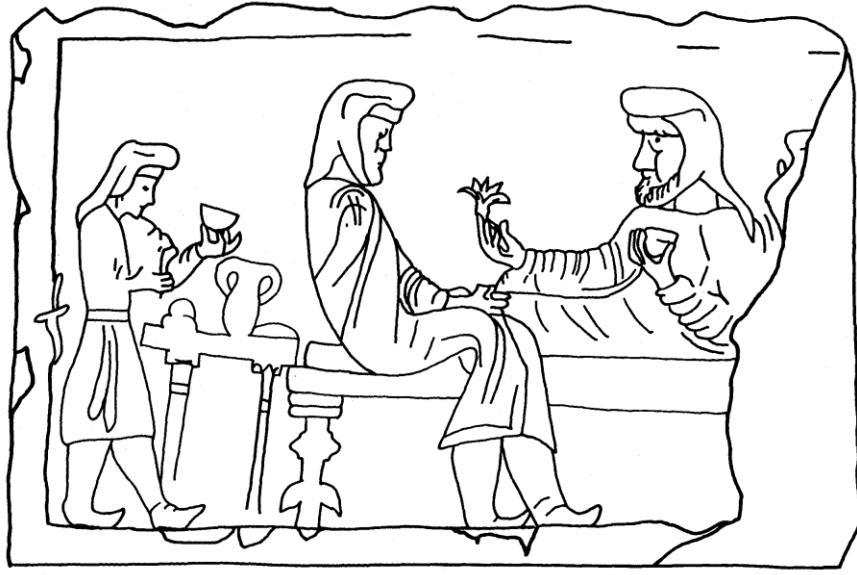
Res. 41

Res. 42

Res. 43

Çiz. 28

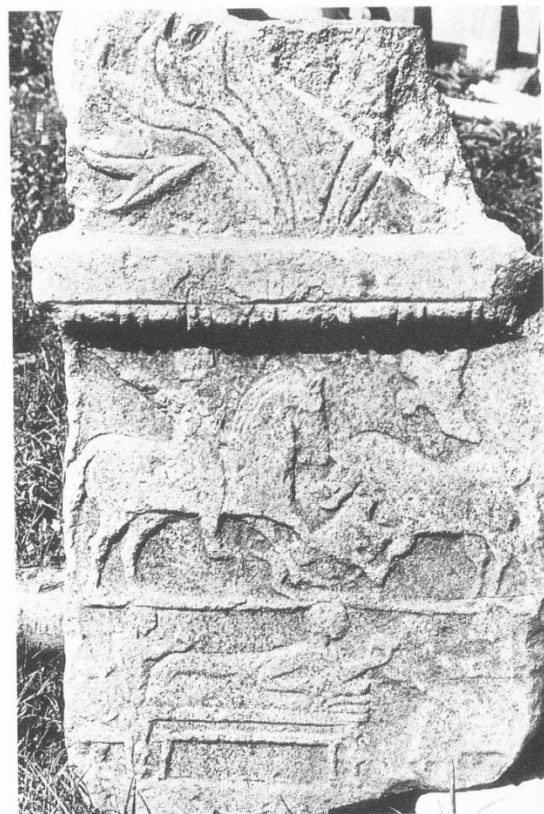

Res. 44

Res. 45

Res. 46

Res. 47

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Çiçek Atay

Doğum Yeri : İstanbul

Doğum Yılı : 1985

Medeni Hali : Bekar

EĞİTİM VE AKADEMİK BİLGİLER

Lise 2001-2004 : Sainte-Pulchérie Fransız Lisesi

Lisans 2004-2008 : İstanbul Üniversitesi Arkeoloji Bölümü

Yabancı Dil : Fransızca ve İngilizce

MESLEKİ BİLGİLER

2004 : Bademağacı Kazısı Ekip Üyesi

2005 : İzmir-Kemlapaşa Kazısı Ekip Üyesi

2005-2008 : Perge Kazısı Ekip Üyesi Ekip Üyesi

2009 : Kelenderis Kazısı Liman Araştırması Ekip Üyesi

2009 : Kemer Sualtı Araştırmaları Ekip Üyesi

2010-2012 : Daskyleion Kazısı Ekip Üyesi